

a dochované F. L. Čelakovským), Sborník NM, ř. C – lit. hist., 1965; L. Sziklay: Maďarské vzťahy J. K. v Pešti, sb. Dějiny a národy (1965); E. Városová: Obrodenecká filozofia J. K., in E. V. a kol.: Prehľad dejín sloven. filozofie (Bratislava 1965); M. Bakoš: Rozbor verša K. Slávy dcery, in Vývin slovenského verša (Bratislava 1966, 3. dopln. vyd.); J. Dvončová: J. K. filolog, sb. Jazykovedné štúdie 9, Bratislava 1966; Z. Klátik: K. Slávy dcera a poézia chorvátskych romantikov, Slavica Slovaca 1 (Bratislava) 1966; A. Matovčík: Spolupráca K., Hamuljaka a Šafaříka pro vydávání 2. zväzku Písní světských v roku 1827, Literárny archív, Martin 1966 + K. úvaha o príčinách maďarizácie z r. 1833, Literárny archív, Martin 1967; V. Kudělka: K otázce K. působení v životě a díle Stanka Vraze, SPFF Brno, řada D, 1967; Dr. N. B.: Významné objevy v Budapešti (o K. působení v Pešti), Práce (Bratislava) 28. 9. 1967; J. Butvin: K problematice slovenskej myšlienky u Slovákov v 20. až 30. rokoch 19. stol., Zborník fil. fak. Univ. Komenského, Historica 18, Bratislava 1967 (1968); L. Haraksim: Výhražný list J. Kollárovi z r. 1839, Literárny archív, Martin 1968; E. Panova: Literárny aspekt vzťahu K. a Chomiakova, Slavica Slovaca 3 (Bratislava) 1968; F. Wollman in Slavismy a antislavismy za jara národů (1968); J. Poliak: Ó, by již jednúc ... (o K. Čítance), ZM 1968; M. Živančević: Kollárov ilirski krug (styky K. s osobnostmi jihoslovanského nár. hnutí), sb. Literárne vzťahy Slovákov a južných Slovanov (Bratislava 1968); Z. Klátik in Vývin slovenského cestopisu (Bratislava 1968); J. Skutil: J. K. a počátky slovanského mistopisu, Vlastivědná ročenka Okr. archivu v Blansku 3, 1968; M. Kudělka, M. Švankmajer, V. Hostička, V. Šťastný: Úloha slovanství v dějinách národně osvobodovacího hnutí českého národa 19. stol., sb. Čs. přednášky pro 6. mezinár. sjezd slavistů v Praze (1968); V. Kudělka: J. K. a Srbové, SPFF Brno, řada D – 16, 1969; V. Turčány: Veľkosť básnictva alebo ako ju videli J. K. a Ján Hollý, Romboid 1969; M. Pohorský: Mladý J. K., ČLit 1970 → Portréty a problémy (1974); K. Rosenbaum in Poézia národného obrodzenia (Bratislava 1970); J. Ambruš: K problematike života a diela J. K., Letopis Pamätníka slovenskej literatúry, Martin 1970; M. Wajs: J. K. a Karlovy Vary, sb. Minulosti Západoeckého kraje 7, 1970; V. Bechyňová: K. J. Erben a ilyrismus (vliv K. na vznik ilyrského hnutí Jihoslovanů), Slavia 1970; R. Řičan: Cyrilometodějská tradice v českém protestantismu, Křesťanská revue 1970; M. Otruba: Rebel – prorok – kazatel, in J. K.: Slávy dcera (1971); S. Šmatlák: Lyrická iniciativa J. K., in 150 rokov slovenskej lyriky (Bratislava 1971); I. Fried: Príspevok k poznaniu J. K. a jeho pešťbudínskych spolupracovníkov, Biografické štúdie 2, Martin 1971; K. Rosenbaum: Nové pramene k pobytu a štúdiu slovenských obrodencov v Jene (ref. G. Steiger, O. Köhler: Unbekannte Dokumente der Völkerfreundschaft der Universität Jena 1815–19, Jenaer Reden und Schriften, Jena 1970), SLit 1972 + J. K. prozaik a teoretik

kultúry, in J. K.: Pamäti z mladších rokov života (Bratislava 1972); J. Štraus: K pedagogickému odkazu J. K., Jednotná škola 1972; K. Rosenbaum: Životnosť diela J. K. 1793–1973, Sloven. pohľady 1973; V. Turčány: Petrarca a K., Sloven. pohľady 1973; O. Sliacky in Literatúra pre deti a mládež v národnom obrození (Bratislava 1973); V. Turčány: Časomiera J. K., SLit 1973; V. Kudělka: K. podíl na formování slovinské poezie v době předbřežnové, ČLit 1973 + K. vliv v básnictví Ilyrů, SPFF Brno, ř. D – 21, 1974; N. Krausová in Vývin slovenského sonetu (Bratislava 1976); V. Macura: Mytologie Slávy dcery, ČLit 1976 → Znamení zrodu (1983) s tit. Mytologičnost; M. Otruba: J. K. jako argument pro Máchu a romantismus (J. D. Kopecký o K. v Ost und West 1839), ČLit 1976; M. Wajs: Rod J. K. žije ve Výmaru, Kostnické jiskry 1977, č. 25; E. Strnad: Pokrokové návrhy na národní výchovu a lidové vzdělání z let 1848–1852 (Amerling, Hurban, K., Šafařík), Pedagogika 1978; J. Filo: J. K. o Husovi, Lutherovi a Slovanství, Křesťanská revue 1980, č. 5; ● ref. slov. překl. Slávy dcery: V. Forst, Lit. měsíčník 1980, č. 9; J. Mojik: Nové knihy 1980, č. 12; M. Blahynka: Tvorba 1980, č. 12 ●; M. Otruba: Představa času v obrozené poezii, Slavia 1979 + in J. K.: Básně (1981).

mo

Matouš Kollin viz Matouš Collinus

Karel Kolman

* 19. 3. 1878 *Stará Skřeněř* (Nový Bydžov-S. S.)
† 21. 7. 1948 *Praha*

Dramatik a prozaik, překladatel z ruštiny, angličtiny a francouzštiny, divadelní a literární kritik, publicista.

Bratr básníka Jaroslava K. Cassia. – K. (pův. Kohlmann) maturoval na gymnáziu v Praze (v Křemencově ul., 1896), kam se rodina přestěhovala 1891 z Kostelce n. Černými lesy. 1896–1901 studoval na pražské univerzitě práva, po doktorátu si 1909 otevřel advokátní kancelář v Praze. Pravidelně spolupracoval s Hlasem národa, kde publikoval články o ruské literatuře (zejm. o L. N. Tolstém) a literární a divadelní kritiky. Ty psal i do dalších listů (Nár. obzor, Rozhledy). Umělecky se K. předčasně odmlčel a až na výjimky se od 10. let 20. století věnoval výhradně advokacii.

K. dramatická tvorba námětově vychází jednak z historie, jednak ze současnosti. Historic-

ká komedie *Šlechtici* zpracovává látku z doby rudolfinské, drama *Táboři*, jehož děj se odehrává 1422, se pokouší zachytit náboženské konflikty v Čechách a situaci v Praze po smrti Jana Želivského; hra *Zimní král* usiluje na rozporech Fridricha Falckého v manželství i ve vztahu k českým stavům postihnout některé z příčin vedoucích k bělohorské porážce. K. společenská dramata ze současnosti čerpají látku ze života vesnice (*Mušky*) a z konfrontace města a venkova; představují pokus o vykreslení rozdílů v lidské mentalitě, vyplývajících z odlišného způsobu života obou prostředí (*Svatí*); podobně román *Sedláci*). Snaha zachytit city osamělého a výlučného jedince, člověka velkých tužeb a malé vůle, je příznačná pro drama *Vychovatel*. Také K. romány se soustřeďují k psychologické introspekci. Románový debut *Dominik*, psaný formou deníku, je niterným vyznáním citově labilního, pasivního chlapce, který těžce prožíval rozpor snu a skutečnosti a teprve později našel své místo ve venkovském společenství jako úředník. Pojetím postavy navázala na prvotinu K. poslední prozaická práce, bohatě rozvětvený, ale i rozvěklý román *Kmotříčka revoluce*. Podává obraz událostí první světové války vedoucích ke vzniku republiky. K. dramatickou i prozaickou tvorbu ovlivnila zejm. ruská literatura, kterou se zabýval jako překladatel (dílo V. G. Bělinského, časopisecky práce Puškinovy, Dostojevského, Turgeněvy aj.), vykladač i propagátor. Mimořádný odborný zájem věnoval L. N. Tolstému.

ŠIFRA: -ol-. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. revue (1898); Hlas národa (1903–06; 1903 O nynějších osudech učení Tolstého, 1904 Učení L. N. Tolstého); Květy (1906 L. N. Tolstoj – umělec); Lumír (1906–07); Nár. obzor (1908–13); Nové Čechy (1920–26); Přehled (1904); Rozhledy (1903–07; 1907 Hana Kvapilová); Slovanský přehled; Zlatá Praha (1901–09; 1902 Nikolaj Alexejevič Někrasov); Zvon (1907). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Dominik (R 1904); Mušky (D 1906, i prem.); Sedláci (R 1906); L. N. Tolstoj. Jeho život, umění a učení (studie, b. d., 1908); O životě a významu hraběte L. N. Tolstého (studie, 1909); Šlechtici (D 1909, i prem.); Zimní král (D 1909, i prem.); Vychovatel (D 1909, i prem.); Zámecké povídky 1, 2 (1909); Svatí (D 1910); Táboři (D 1910, prem. 1924); Kmotříčka revoluce (R 1923). – *Překlady*: J. A. Solovjev: L. N. Tolstoj (1899); V. G. Bělinskij: Evžen Oněgin (1899) + Puškin (1905) + Kritické články (1906); Mark Twain: Dobrodružství Frantika Finna (1901) + Cesty Toma Sawyera (1901) + Dobrodružství Toma Sawyera (1901); J. K. Jerome:

Obyčejná historie (1901); P. D. Boborykin: Spasitel lidu (1904); V. A. Tichonov: Rozbité modly (1906); P. Bourget: Poutnice (1907). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: L. N. Tolstoj: První čítanka (1890) + Druhá a třetí čítanka (1900) + Čtvrtá čítanka (1900) + Tolstého čítanka (1909). ■

LITERATURA: ● ref. Dominik: M. F., Máj 3, 1904/05, s. 456; A. N. (Novák), Přehled 3, 1904/05, s. 626; S. Kovanda, Rozhledy 15, 1904/05, s. 697; Č., Zlatá Praha 22, 1904/05, s. 215; V. Kol. (V. Červinka), Zvon 5, 1904/05, s. 574; J. Soušek, Lid. revue moravskoslezská 1, 1904/05, s. 226; K. Z. K. (Klíma), LidN 19. 2. 1905; F. V. Vykoukal, Osvěta 1905, s. 660; J. Snášek, Pokroková revue 1, 1904/05, s. 188 ●; ● ref. Mušky: O. Theer, Lumír 34, 1905/06, s. 240; -ll-, Máj 4, 1905/06, s. 431; J. Hilbert, MR 1905/06, sv. 17, s. 179; A. B. D., Pokroková revue 2, 1905/06, s. 396; an., Přehled 4, 1905/06, s. 357; an., tamtéž, s. 428; M. Hýsek, Lid. revue moravskoslezská 2, 1905/06, s. 176; J. Pelcl, Rozhledy 16, 1905/06, s. 287; J. Lý (Ladecký), Zvon 6, 1905/06, s. 430; D., Zlatá Praha 23, 1905/06, s. 274 ●; ● ref. Sedláci: O. Theer, Lumír 35, 1906/07, s. 333; fs (F. Sekanina), Zvon 7, 1906/07, s. 605 ●; ● ref. Vychovatel: E., Máj 7, 1908/09, s. 532; O. Fischer, Přehled 7, 1908/09, s. 782; Tristan (S. V. Friedl), Zvon 9, 1908/09, s. 670; K. Čvančara, Osvěta 1909, s. 849; B-r. (J. J. Bor), Samostatnost 1909, s. 404 ●; ● ref. Zimní král: R. (V. Červinka), Zlatá Praha 26, 1908/09, s. 312; Z. Knittl, Máj 12, 1913/15, s. 35 ●; ● ref. L. N. Tolstoj: M. M. (Marten), MR 1908/09, sv. 21, s. 215; V. (K. Velemínský), Naše doba 18, 1910/11, s. 302 ●; R. (V. Červinka): ref. Svatí, Šlechtici, Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 580; ● ref. Šlechtici: J. Bartoš, Nár. obzor 20. 8. 1910; K. (F. V. Krejčí), PL 12. 10. 1916; jv. (J. Vodák), LidN 13. 10. 1916; -oe-, Topičův sborník 4, 1916/17, s. 94; an., Zvon 17, 1916/17, s. 55 ●; ● ref. Kmotříčka revoluce: J. Kopal, Nové Čechy 6, 1922/23, s. 224; -btk- (V. Brtník), Zvon 23, 1922/23, s. 167 ●; Et.: ref. Táboři, Zvon 25, 1924/25, s. 98; ne (A. Novák): k 60. narozeninám, LidN 12. 3. 1938; ● nekrology: an., Zeměd. noviny 24. 7. 1948; an., NO 25. 7. 1948 ●.

bs

Otakar Kolman

* 18. 1. 1887 Praha

† 21. 6. 1955 Praha

Slavista, překladatel z jihoslovanských jazyků, lingvista a literární kritik, organizátor česko-jugoslávských vztahů.

Po maturitě na malostranském gymnáziu (1905) absolvoval na pražské univerzitě klasickou filologii, od 1911 učil řečtinu, latinu a češtinu na reál. gymnáziu v Berouně až do začátku

první svět. války, kdy byl odveden na srbskou frontu. Zde padl do zajetí a jako srbský legionář prožil 1915 ústup srbské armády do Albánie. Do vlasti se vrátil v září 1919 jako italský legionář přes Slovensko a znovu učil v Berouně. 1921–25 studoval jako mimořádný posluchač jihoslovanskou filologii na filoz. fakultě UK u prof. Murka (1928 doktorát prací *Dva české překlady Njegošova Horského věnce*). 1925 obdržel jugoslávské vládní stipendium ke studiu slavistiky na bělehradské univerzitě u A. Belice, pod jehož vlivem se zabýval srbocharvátským jazykem v díle dubrovnických spisovatelů, zvláště M. Držice. Zde pak 1926–40 působil jako lektor českého jazyka a literatury a při slovanském semináři (správce čs. oddělení) vybudoval největší studijní knihovnu česky psané literatury na Balkáně (za 2. svět. války shořela). Kromě činnosti pedagogické (mj. se zasloužil o zavedení českého jazyka a literatury jako řádného zkušebního předmětu a pro bělehradský deník *Politika* napsal 1938–39 kurs češtiny ve stu dvousloupcových lekcí, čímž vznikla dosud největší učebnice češtiny na praktických základech pro Jugoslávce) se v Bělehradě věnoval překladatelství, odborné práci a kritice. Lingvistické studie publikoval v tamních časopisech Južnoslovenski filolog a Naš jezik, v pražském Časopise pro moderní filologii a literatury, ve Slovanském přehledu (1928–32 bělehradský dopisovatel) tiskl články o jugoslávských kulturních událostech, kritiky literární a divadelní, články o rozvoji jugoslávského školství i překlady veršů. V Bělehradě navázal styk s jugoslávskými překladateli z češtiny (K. Georgijević, J. Mali, L. Jonke), s nimiž spolupracoval na překladech díla Olbrachtova, Čapkova, K. M. Čapka Choda a Vančurova a na antologiích českých a slovenských povídek; zúčastňoval se též kulturní práce v československé kolonii Bělehrad. 1940 se stal opět profesorem reálného gymnázia v Berouně, 1945–53 působil na UK jako lektor srbocharvátského jazyka a literatury.

Překladatelská metoda K. vycházela z filologického rozboru převáděného díla: proto i jeho vlastní překlady beletristické tvorby srbských a charvátských realistů starších i novodobých (A. Šenoa, S. Ćorović, S. Sremac, D. Šimunović, B. Ćosić, S. Jakovljević ad.) charakterizuje snaha o věrný převod především jazyka a stylu originálu. Zájem o starší jazyk dovedl K. k překladu Gundulićova klasického díla Dubravky

(v rkp.). Svou činnost překladatelskou doplňoval K. soustavnou prací kritickou, v níž formuloval své postuláty o překladatelské praxi. Teorie překladu se stala tématem jeho disertační práce a časopisecky publikovaných studií jako *Poznámky k našim překladům z jazyka srbocharvátského*, *České vydání dvou povídek L. K. Lazareviće*, *Na margini najnovijih čeških prevoda sa srpskogo* aj. Nejvýznamnější K. práci lingvistickou je studie *Príspevek k výkladu některých slovanských přísloví původu jmenného*.

PRÍSPĚVKY in: Časopis pro moderní filologii a literatury (od 1926; 1926 *Poznámky k našim překladům z jazyka srbocharvátského*, 1932 *Príspevek k výkladu některých slovanských přísloví původu jmenného*); *Slavia* (1926–27 *České vydání dvou povídek L. K. Lazareviće*, 1927–28 *Dva české překlady Njegošova Horského věnce*); *Slovanský přehled* (od 1928); dále v řadě jugoslávských odborných časopisů, sborníků i deníků. ■ **KNIŽNĚ.** *Překlady:* S. Ćorović: *Horáci* (1926); S. Sremac: *Zora Zamfirova* (1926); M. Krleža: *Chorvátský bůh Mars* (1931); B. Ćosić: *Pokosené pole* (1935); D. Šimunović: *Rodina Vinčićů*, *Kukavica* (1936); S. Jakovljević: 1914 (1938, *Srbské trilogie* díl 1) + *Pod křížem* (1938, díl 2) + *Brána svobody* (1938, díl 3); J. Broz-Tito: *Boj za osvobození Jugoslávie* (1946); *Ústava Federativní lidové republiky Jugoslávie* (1946); S. Kolar: *Jen spravedlnost!* (1948); A. Šenoa: *Selská vzpoura* (1953). ■ **REDIGOVAL knižnici:** *Jihoslovanská knihovna* (1936–38, s A. Beringerem, J. Heidenreichem). ■

LITERATURA: ● k šedesátinám: dý (J. Dolanský), *Svob. noviny* 5. 2. 1947; A. F. (Frinta), *Slovanský přehled* 1948, s. 233 ●● nekrology: V. Tognier, *Slovanský přehled* 1955, s. 252; K. Kresimir, *LitN* 1957, č. 5 ●.

bs

Jaroslav Kolman Cassius

* 30. 12. 1883 *Velké Hlušice* (Hlušice) u Nového Bydžova

† 4. 6. 1951 *Praha*

Básník, prozaik a dramatik, novinář, pokračovatel V. Dyka; zpočátku převážně ironický a satirický kritik národního charakteru a politické současnosti, ve zralém období básník traktující tragiku individuálního i národního osudu metodou dramatického a baladického lyrismu.

VI. jm. Jaroslav Kolman (pův. Kohlmann); pseudonym Cassius, jehož začal užívat 1920 a jež pak učinil trvalým uměleckým přídomkem svého lit. jména, zvolil podle římského

politika Gaia Cassia Longina, zvaného „poslední Říman“ pro jeho republikánské, vůči nastupujícímu císařství opoziční stanovisko. – Pocházel ze čtyř dětí hospodářského správce různých velkostatků; bratr Karel K., právník, byl dramatikem, prozaikem a překladatelem. Rodina žila od 1890 v Kostelci nad Č. lesy, od 1891 v Praze. Zde studoval K. C. od 1893 na reál. gymnáziu v Křemencově ul., od kvinty (1897) na reálce v Ječné ul. Po maturitě (1902) absolvoval jednoroční vojenskou službu v Čes. Budějovicích a hornorakouském Freistadtu, 1903–05 působil v Praze jako účtářenský úředník (22. 3. 1903 debutoval v Čase kritikou Lošťákova útoku na J. Vrchlického i protestního prohlášení členů spolku Máj), 1905–11 studoval na technice stavební inženýrství, pak byl činný v redakci Hlasu národa. S vypuknutím války narukoval a ještě v červenci 1914 byl poslán na srbskou frontu, odkud se vrátil do Prahy začátkem 1915 jako invalida (ještě několik měsíců se doléčoval ve vojenské nemocnici). 1916–24 byl redaktorem Venkova (kult. a div. rubrika, nedělní příl.), od května 1924 trávil na stipendium půl roku v Itálii, 1924 (15. 10.)–1928 byl redaktorem Lid. novin (fejtony, div. kritiky, soudnický), 1928 působil půl roku při světové výstavě v Kolíně n. R. jako tajemník čs. výstavního oddělení; oženil se se spisovatelkou a překladatelkou z ruštiny Josefou Červinkovou, publikující hlavně pod pseud. Jos. Č. Havlín. 1929–30 vydával K. C. vl. nákladem a sám také psal měsíčník Aréna s podtitulem Cassiovy noviny (celkem 10 čísel), pokoušeje se jím uskutečnit myšlenku „svobodného žurnalismu“, vyhlášenou už v knize Antikrist v Římě (zde heslem „žurnalismus, který má čas“), a vyplňuje jej žánrově pestrým komentářem veřejného života, kriticky vyhrčeným zejm. proti oligarchizaci soudobé politické moci v ČSR; 1927–35 vydával vl. nákladem i své knihy (Cassiova edice). Kritika vnitropolitických poměrů zavedla ho – po ztroskotání vlastní novinářské tribuny – na čas do tábora politické pravice: 1930–35 byl redaktorem Poledního listu. Vedle toho redigoval 1931–37 časopis Jednoty umělců výtvarných Dílo (mj. zde tiskl četné výpady proti výtvarné avantgardě). V dubnu 1938 nastoupil jako redaktor v ČTK, od 1. 9. 1940 byl na zdravotní dovolené, aby se vyhnul tlaku nacistických úředních míst na české novináře, od 1. 1. 1943 v invalidním důchodu.

Ač sjednocováno nepřetržitým a zúčastně-

ným reflektováním aktuální dějinné situace národa, přece jen se K. C. dílo rozpadá na dvě charakteristické fáze následkem podstatné změny v tíhnutí a uplatnění autorského subjektu v polovině 30. let. Žánrově mnohostrannému prvním období dominuje autorovo kaceřování stinných stránek národního charakteru (pseudoradikalismus, sklon k sebeklamům, ochablost a nedůslednost činu) a poválečného vývoje v novém státě (lichva, korupce, partajnictví), zrazujících slavné epochy české historie, oběti války (hra *Jak nás poznamenala*) i sny o nápravě společnosti. Základní rovina těchto K. C. prací vytváří se hlavně předváděním názorových sporů a manifestací vlastních kritických postojů; z tohoto ideologického pole vybočuje do roviny autentického života pouze svědecká evokace svérázné existence frontového vojáka (*Povídky pro Fajáky*). Apelativnost a příležitostnost poslání, přiblížení novinářskému slohu a pestrý rejstřík prostředků a forem satirické literatury (např. bajka, šansona, komický epos *Antikrist v Římě*) jsou příznačnými rysy K. C. tvorby; ideová, typologická, žánrová, tematická a částečně i formální afinita s V. Dykem byla kritikou konstatována od K. C. první do jeho poslední knihy. – Mocná a kritikou akklamovaná obroda K. C. tvůrčích sil, k níž došlo po autorově padesátce, uskutetnila se koncentrovaně na poli poezie. Ta, rostouc ze silných citových impulsů a z povědně opravdová, nalezla svá hlavní témata jednak v lásce stárnoucího muže k mladé ženě a v synovských návratech do osiřelého domova (*Nové děvče, Ovčín, Lyrická dramata*), jednak v tragédii národa 1938–39 napadeného, leč odzbrojeného (*Železná košile, Hromnice hoří*) a za války pak ohroženého v samé své existenci (*Koně v noci, Balada z Českého ráje*). Tyto náměty exponoval K. C. jako dramatický svár protikladných principů, zejména se stal mistrem dilematických situací. Tam, kde za nevyhnutelnými a bezvýchodnými dilematy nalézal zásah osudovosti, dospíval k baladě, útvaru, k němuž tíhl po celý život (už v knižním debutu báseň *Fragment balady*) a k němuž byl uzpůsoben silnou schopností objektivací. V poslední fázi dospěla K. C. poezie – dotud založená na smyslové a symbolicky zvýznamňované evokaci předmětného světa a integrující do svého výrazu i prostředky předchozích generací (symbolistní, lumírovské) a básnictví antického (hexamet, elegie, bukolika) – k rozsáhlým skladbám (*Prsten, in Nůž na stole*) až temným ve své

metafyzické žizni, kontemplativnosti a předsmrtné potřebě „dořici se“, v nichž snaha předvést skvělé možnosti básnické češtiny sahá od virtuózního naplňování uložených si omezení tzv. vázané řeči (např. šesti až sedmnáctiveršové sloky o složité rýmové organizaci a naopak rafinovaná hra s rýmovou monotonií, dlouhé jednověté básně atd.) až po samopohyb básnického, značně zabstraktněného jazyka; v těchto skladebách se K. C. ocitl v sousedství J. Hory a V. Holana.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Cassius, Klára Šliková (básně v Čes. slově od 1934, zařazené do knihy *Nové děvče*; C., -ius, -us. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Aréna (1929–30); Čas (1903); Čes. slovo; Dílo (od 1923); Dobrý den (1927–28); Fronta; Hlas národa (1912–14); Květy (od 1915); Lid. noviny; Nár. a Stavovské divadlo (1926); Nár. liga; Nedělní list; Pokroková revue (1912); Polední list; Pražský list; Přítomnost; Samostatnost (od 1912); Venkov; sb. Zborov 1917–1937 (1937). ■ **KNIZNĚ.** *Beletrie:* Praha a jiné verše (1917, pod vl. jm., přeprac. vyd. 1938); Cassiova bajka o oslech pro inteligenty (B 1920, pod vl. jm.; na 1. str. textu nadpis Cassius: Jaguár, vlk a osli); Cassiovy listy (BB 1921, pod vl. jm.); Chameleón Bengár a jiné satiry (PP 1922); Povídky pro Fajáky (1923); Jak nás poznamenala (D 1926, i prem., přeprac. 1934 s tit. Voják z fronty, prem. 1933); Jednou nohou v kriminále (FF 1927); Antikrist v Římě (BB, PP, FF 1929); Pětuškin a jiní politikové (PP 1931); Malý Bibi, královská opička (BB 1932, zkonfisk.); Réva v září měsíce (BB 1933); Vrabec v hrsti (BB, PP 1934); Nové děvče (BB 1935); Ovčín (BB 1937); Lyrická dramata (BB 1937); Železná košile (BB 1938, rozšíř. vyd. 1947); Hromnice hoří (BB 1939); Prsten (BB 1941, přeprac. in Elegie); Balady (BB 1943, rozšíř. vyd. 1948); Elegie (BB 1944); Koně v noci (B 1945, pak in Nůž na stole); Balada z Českého ráje (B 1946, 2. díl v rkp.); Nůž na stole (BB 1947). – *Ostatní práce:* Jakub Obrovský. Jeho život a dílo (1935). – *Výbor:* Básně (1958, ed. B. Novák). – *Souborná vydání:* V 2. vyd. Železná košile z 1947 uvedl autor v bibliografické poznámce: „Básnické dílo vychází od r. 1941 v nové a rozšířené úpravě.“ Podle tematicko-žánrového klíče přeskupil básně dosavadních sbírek do těchto nových celků: 1. Balady, 2. Elegie, 3. Železná košile, ve vydáních samých (F. Borový) je však výslovně jako části definitivně uspořádaného díla neoznačil; ohlášený 4. sv. této řady se zamýšleným tit. Lyrika už nevyšel. ■ **REDIGOVAL časopisy:** Dílo (textová část; 1923–24, č. 1–4, 1931 až 37), Aréna. Cassiovy noviny (1929–30). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Očima lásky (verše českých básníků o Praze, 1941, s V. Schwarzem). ■

LITERATURA: ● ref. Praha a jiné verše: J. Karásek, MR 1917/18, sv. 32, s. 284; K. Toman, Čes. revue 11, 1917/18, s. 123; L. N. Zvěřina, Kmen 1, 1917/18,

č. 52; M. Novotný, Nové Čechy 1918, s. 379; jv (J. Vodák), LidN 25. 1. 1918 ●; A. N. (Novák): ref. Cassiovy listy, Lumír 1921; ● ref. Povídky pro Fajáky: K. (J. Kopal), Nové Čechy 6, 1922/23, s. 268; Rčk. (A. Roček), Lumír 1923 ●; -vab- (V. Brtník): ref. Chameleón Bengár..., Zvon 23, 1922/23; ● ref. Jak nás poznamenala: B (E. Bass), LidN 18. 12. 1926; M. M. (Majerová), RP 18. 12. 1926; If (I. J. Fischerová), NO 18. 12. 1926; E. Konrád, Cesta 9, 1926/27 ●; J. K. (Kopal): ref. Jednou nohou v kriminále, Nové Čechy 11, 1927/28; ● ref. Antikrist v Římě: J. K. (Kopal), Nové Čechy 12, 1928/29, s. 250; an. (A. M. Piša), PL 21. 4. 1929 ●; J. Kopal: ref. Pětuškin a jiní politikové, Nové Čechy 1932; ● ref. Réva v září měsíce: B. Slavík, Lumír 60, 1933/34; A. N. (Novák), LidN 3. 12. 1934 ●; Š. J. (Jež): ref. Vrabec v hrsti, Lumír 61, 1934/35; ● ref. Nové děvče: A. N. (Novák), LidN 7. 10. 1935; F. X. Šalda, ŠZáp 8, 1935/36 ●; ● ref. Ovčín: A. N. (Novák), LidN 6. 6. 1937; A. M. Piša, PL 14. 7. 1937 → Třicátá léta (1971); G. (F. Götz), LitN 9, 1936/37, č. 20; J. Janů, Lumír 64, 1937/38 ●; A. M. Piša: ref. Lyrická dramata, PL 19. 11. 1937 → Třicátá léta (1971); ● ref. Železná košile: A. M. Piša, PL 25. 11. 1938 → Třicátá léta (1971); A. N. (Novák), LidN 4. 12. 1938; hs (M. Holas), LitN 11, 1938/39, č. 2; -en (J. Orten), Čtème 1, 1938/39; B. V. (Václavěk), U 1938 → Kritické stati z třicátých let (1975); K. Polák, KM 1939 ●; ● ref. Hromnice hoří: B. Jedlička, LidN 20. 11. 1939; A. M. Piša, Nár. práce 26. 11. 1939 → Třicátá léta (1971); B. Polan, KM 1939 → Život a slovo (1964) ●; ● ref. Prsten: J. Heyduk, LidN 15. 6. 1941; B. Novák, Čtème 1941; P. Štěpánek, Řád 1941; B. Polan, KM 1942 → Život a slovo (1964) ●; B. Havránek: ref. antologie Očima lásky, SaS 1942; ● ref. Koně v noci: G. (F. Götz), NO 10. 3. 1946; lk (L. Kundera), Rovnost 9. 7. 1946; J. Janů, Svob. noviny 16. 7. 1946 ●; ● ref. Balada z Českého ráje: J. Janů, Svob. noviny 14. 2. 1947; M. D. (Dvořák), Akord 14, 1947/48, s. 30 ●; ● ref. Nůž na stole: A. M. Piša: Nové sbírky veršů, Kytice 2, 1946/47; B. Polan, KM 1947 → Život a slovo (1964); -ta (E. Frynta), Vyšehrad 2, 1947; V. Stupka, Kolo 1948 ●; B. Novák in J. K. C.: Básně (1958); J. Slavík: Přiznání k básníkovi, Zprávy Spolku čes. bibliofilů 1984, s. 15.

jo

Milena Kolmanová

* 15. 12. 1910 *Kunratice* (Praha-K.)

Básnířka a prozatérka patřící ke generaci tvořící za druhé světové války; akcentovala mravní čistotu, vyplývající z jejího českobratrského přesvědčení.

Roz. Hamplová. – Otec byl poručíkem vojenské hudby; v dětství pobývala s rodiči a dvěma sourozenci v Salcburku a v maďarském Debre-

cíně. Základní vzdělání, rozšířené studiem na dvouleté obch. škole, získala v Jindř. Hradci, potom pracovala jako administrativní úřednice. 1929 se provdala za učitele F. Kolmana do Zahrádek u Jindř. Hradce, 1936 se s rodinou přestěhovala do nedalekého Rodvínova. Po 1945 si doplnila vzdělání ve večerním studiu pro střední školy, od 50. let byla zaměstnána jako úřednice na Okresní vodohospodářské správě v Jindř. Hradci. 1967 odešla do důchodu.

Do literatury vstoupila K. verši, ale brzy se zcela věnovala próze. Autorčino náboženské československé cítění se projevilo především v tematické a názorové rovině jejích povídek a románů. Již v prozaické prvotině *Nebeská svatba*, drobných povídkových studiích venkovských a městských typů, někdy lokalizovaných do Maďarska, patří k základním motivickým prvkům smrt, víra v Boha a mravní síla, která přemáhá životní pohromy. Hrdinky K. mají v krvi odpovědnost vůči rodině a svým blízkým a přes rány osudu, jež považují za přirozenou součást života, nezoufají, ale usilují o žití v souladu se slovem božím. Taková je i hlavní postava románu *Živa je naděje*, selka svolující po smrti milovaného manžela k druhému sňatku pouze v zájmu rodiny a hospodářství, nebo románu *Otevřeno*, v němž autorka řeší pradávný „spor duše s tělem“ a vztah mezi uměním a náboženským puritánstvím v kruhu širší rodiny evangelického faráře v letech druhé světové války; dílo zachycuje též sociální situaci venkovské inteligence a vrcholí popisem Pražského povstání a prvních dnů svobody.

PŘÍSPĚVKY in: Bratrstvo (1938); Čes. dělník (1940–42); Čes. život (1947); Lid. noviny (1939, 1942–44); Nár. osvobození (1939, 1946); Naše zprávy (1940–41); Newyorské listy (1948); Ohlas od Nežárky (Jindř. Hradec, 1939); sb. Tři mladí prozaikové (výbor z příl. čas. Český život 1947, obs. V. Šacha: Pod jeřáby, V. Kovařík: Mládí oněch let..., M. K.: Povídky z vesnice); Večernice (Ml. Boleslav, 1938); Venkov (1938–39). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie*: Jaro v chlebníku (BB 1942); *Nebeská svatba* (PP 1944); *Živa je naděje* (R 1944); *Otevřeno* (R 1948). ■

LITERATURA: ● ref. *Nebeská svatba*: J. M., LidN 27. 9. 1944; kp. (K. Polák), Nár. práce 9. 9. 1944 ●; jbd. in sb. *Tři mladí prozaikové* (1947).

sb

Kolo

1930–1941, 1946–1948

Časopis věnovaný tvorbě moravských spisovatelů sdružených v Moravském kole spisovatelů, navazující na letákový zpravodaj *Pískle v trní*.

Podtitul: 1930–34 Literární zpravodaj Družstva Moravského kola spisovatelů (MKS); 1935–36 Literární zpravodaj MKS; 1937–38 (roč. 7–8) Umělecký měsíčník MKS za účasti Klubu výtvarných umělců Aleš v Brně; 1939 (roč. 9) Umělecký měsíčník MKS; 1940–41 (roč. 10–11) Umělecká revue MKS; 1946/47 (roč. 11) Měsíčník Družstva MKS; 1948 (roč. 12) Literární měsíčník (č. 1–2), Literární zpravodaj (č. 3–8). – **Redaktor:** 1930 J. Cipr, J. Staněk; 1931–34 J. Cipr, Ant. Veselý; 1935–36 Ant. Veselý, R. Habřina; 1937–41 (roč. 7–11) R. Habřina (v Brně), Ant. Veselý (v Praze); 1946/47 (roč. 11) J. Nečas s red. radou; 1948 (roč. 12) F. Kropáč s red. radou (č. 1–2), V. Stupka (č. 3–8). **Výtvarná redakce** 1937 (roč. 7) J. Zamazal (v Brně), F. Podešva (v Praze); 1938–41 (roč. 8–11) F. Bílkovský. – **Vydavatel:** Družstvo MKS v Brně, resp. MKS v Brně. – **Periodicita:** jednou měsíčně od ledna do prosince kromě července a srpna. Většinou 10 čísel, v některých případech (nepravidelně) dvojčíslo. Od 1937 uváděn na tit. listě i ročník, číslování bylo však chyběně posunuto o rok: 1937 uveden roč. 7, správně jde o roč. 8. 1946/47 označen jako roč. 11, přestože takto označen už 1941 (torzo). 1941 (roč. 11) pouze 1. číslo 10. 1., potom byl čas. zastaven. 1946/47 (roč. 11) 1. číslo 30. 9. 1946, č. 12/13 30. 11. 1947. 1948 čtyři dvojčísla, poslední 20. 11. 1948, potom čas. zastaven.

Kolu předcházelo *Pískle v trní* (1925, 1927–29) s podtitulem *Zpravodaj MKS* (1925) nebo *Oznamovatel MKS* (1927–29); vydáváno MKS. 1925 vyšlo 1 číslo, 1927 6 čísel (z toho č. 5/6 jako dvojčíslo), 1928 5 čísel (1/2, 4/5 jako dvojčísla), 1929 (1/2, 9/10 jako dvojčísla) se již zpravodaj měnil v časopis; obsahem byla především nakladatelská propagace a informace o tvůrčích členech spolku u příležitosti jejich jubileí. Výtvarnou výzdobu obstarávali F. Hlavica, A. Kašpar, J. Král, E. Milén aj., byly též otiskovány fotografie členů MKS. – K. přinášelo v prvních ročnících většinou jen informace o spolkových věcech, glosy a stručné recenze, popřípadě vzpomínkové a informační články týkající se moravských autorů (např. O. Březina). 1931–33 tu byl po kapitolách otiskován Literární mistopis Moravy (Literární Morava – města a kraje), psaný různými autory, a přetiskována korespondence (např. bří Mrštíků, O. Březiny), též vyznání překladatelů díla

P. Bezruč. V menší míře byly publikovány ukázky z básnické nebo prozaické tvorby členů sdružení. Poslední stránku vyplňoval Epigramatický koutek (šifra ip = J. Cipr). Počáteční propagační, výrazně regionální a konzervativní charakter s epigonskou nebo průměrnou uměleckou a kritickou úrovní byl postupně (hlavně od 1936) nahrazován obsahem vyhovujícím náročnějším kritériím jak na původní beletrii, tak na recenzentskou činnost. Prvotní orientace literárněhistorická byla zaměněna literárněkritickou; ve studiích a kritických statích byla nyní hodnocena i díla nemoravských (tj. českých i zahraničních) autorů. Od 1. 1. 1937 se programově uplatňovala snaha vytvořit z dosavadního literárního zpravodaje uměleckou revui, která by soustřeďovala všechny tvořivé kulturní složky Moravy a Slezska. V úvodní stati R. Habřiny *Umění pravé či levé?* vyhlásilo K. svůj program stát stranou politických zápasů a usilovat o umění životní syntézy. Nově byla zavedena rubrika *Film*, za okupace však byla (od č. 6 roč. 1939) nahrazena rubrikou *divadelní* s ohledem na aktuální národně obrannou funkci divadla. Kromě literatury bylo v K. zastoupeno i výtvarné umění (reprodukce obrazů, kreseb a plastik, recenze, poznámky). V posledních dvou ročnících se K. hlásilo k celonárodní tradici, vycházelo však z potřeb regionu (stati R. Habřiny, V. Martínka, D. Chalupy, hudebního teoretika L. Kundery).

Hlavními přispěvateli prvních pěti ročníků byli v próze: B. Beneš-Buchlovan, J. Čep, P. Fink, F. Horečka, F. Kopeček, A. Pammrová, J. V. Sedlák; v poezii: Z. Bár, J. Cipr, S. Cyliak, J. Hanský, M. Jirko, J. Kalus, J. Marcha; v kritice: Z. Bár, V. Martínek, J. Spáčil. Od 1936 byl časopis v rámci úsilí o zkvalitnění obsahu otevřen i autorům a kritikům nežijícím na Moravě (F. Götz, J. Nečas, M. Novotný, J. Vodák aj.). Ke kmenovým kritikům časopisu náleželi od poloviny třicátých let R. Habřina a Ant. Veselý, od 1939 ještě D. Chalupa (divadlo), V. Stupka a J. Zatloukal, referáty dále psali J. Marcha, V. Martínek, V. Prokůpek, J. Skutil, J. Spáčil aj. Prózu, části románů, původní povídky a črty tiskli (mimo hlavní přispěvatele) většinou moravští autoři realistického zaměření, a to M. Elpl, V. K. Jeřábek, F. Křelina, V. Martínek, F. Neužil, V. Prokůpek, F. Směja, A. Šrámek. Verše publikovali pravidelněji také F. Kropáč, J. V. Sedlák, Z. Spilka. 1933, 1937 a 1940 zde tiskl poezii i V. Závada. Za války

našli v K. tribunu také O. F. Babler, K. Bochořák, F. Branislav, A. Černík, J. Hauková, J. Hora, K. Kapoun, F. Kožík, A. Kroupa, P. Kříčka, F. Lazecký, F. Nechvátal, J. Pilař, V. Renč, F. Soldan, A. Trýb, A. Vojkůvka aj. – V prvním poválečném ročníku K. vyhlásil jeho redaktor J. Nečas jako současný program časopisu svobodnou tvorbu a zvýšení uměleckých nároků na ni. Dosavadní struktura časopisu (próza, poezie, stati a recenze) byla doplněna několika novými rubrikami: *Hovoří spisovatelé a malíři*, *Literární svět* (s informacemi z cizího, především slovanského kulturního dění) a *Z našeho listáře*. O vycházejících knihách Družstva MKS informovala rubrika *Chystáme tyto novinky*. Ročník 1948 se vrátil k původní úpravě listu. Jeho prozaickou i veršovou náplň tvořily v převažující míře ukázky z knih vydávaných Družstvem MKS. Dobrou kritickou úrovní se vyznačovaly recenze V. Stupky. I nyní zůstalo K. věrné programu z 1937, ale patřilo k časopisům bez větší umělecké průbojnosti.

LITERATURA: Čtvrt století Moravského kola spisovatelů (alm. 1937); A. Hájková, Z. Kožmín, Š. Vlašín: *Literární život v Brně v letech 1918–1965*, Brno v minulosti a dnes 8 (1966, s. 302); V. Žampach: *Boj o jednotu moravských spisovatelů*, sb. Od Února k socialismu (Univerzita J. E. Purkyně Brno, 1974).

sb

Zdeněk Kolovrat-Krakovský

* 6. 2. 1836 *Bratislava*

† 24. 10. 1892 *Pellendorf* u Vídně (Rakousko)

Dramatik, převážně autor nenárodních komedií, hranych vesměs v Prozatímním divadle.

Vl. jm. Zdeněk hrabě Krakovský-Libštejnský z Kolovrat. Pocházel ze starého českého šlechtického rodu, který se v průběhu 18. století jazykově poněmčil. Dětství prožil v Uhrách a Haliči, kde otec dlel se svým plukem kyrysníků. Po absolvování gymnázia ve Znojmě (1855) vystudoval právnickou fakultu vídeňské univerzity. Od 1868 žil v Čechách; seznámil se s řadou pražských spisovatelů (mezi jeho přátele náleželi E. Bozděch a V. B. Nebeský), pod jejichž vlivem se začal věnovat literární tvorbě v českém jazyce. Pročeské citění projevoval mj. tím, že podporoval, podobně jako jeho strýc J. K.

(Hanuš) Kolovrat, národní kulturní instituce: Muzeum Království českého (člen správního výboru), Matici českou, Matici moravskou, Muzejní spolek olomoucký (zakládající člen). 1875 se odstěhoval z Prahy, aby osobně vedl správu zděděných venkovských statků v Rychnově n. Kn. a Černíkovcích. T. r. se oženil (měl 8 synů a 3 dcery). 1884 byl povolán do panské sněmovny říšské rady jako dědičný člen, dvakrát byl zvolen do velkostatkářské kurie českého sněmu. Zemřel mrtvicí na lovu v Pellendorfu u Vídně, pohřben byl v Rychnově n. Kn.

K. se v mládí pokoušel psát poezii (uvádí se, že vydal i básnickou sbírku); od počátku 70. let se soustředil na dramatickou tvorbu. Sepsal sedm divadelních her, které byly většinou uvedeny v Prozatímním divadle. Patetická romantická dramatická báseň *Libuše* inspiračně těžila z Hájkovy kroniky a Rukopisu zelenohorského, hra *Na rozcestí*, založená na konfliktu mezi láskou a matčíným přáním mít ze syna kněze, byla nepřilíš původním pokusem o vesnické drama. Největších úspěchů dosáhl K. komediemi, které se žánrově blížily frašce. Šlo většinou o nenáročné texty s konvenční milostnou zápletkou (záměna partnerů, žárlivost), jejichž děj byl situován do soudobých měšťanských kruhů (jen veselohra *Dva sousedé*, dramatizace povídky M. Bandella, se odehrává v prostředí renesančních Benátek). Předností K. her byl živý jazyk. Některé z nich byly přeloženy do ruštiny a němčiny.

KNÍŽNĚ. *Divadelní hry*: *Libuše* (1871, prem. 1870); *Na rozcestí* (1871, prem. 1873); *Zmeškal hodinu* (1871, prem. 1872); *Trosky* (1873, prem. 1872); *Domáci prostředek* (1875); *Dva sousedé* (1875, prem. 1874; podle M. Bandella); *Starouškové* (1886, prem. 1887). ■

LITERATURA: ● ref. *Libuše*: J. Neruda, NL 7. 10. 1870 → České divadlo 4 (1958); an., Čes. Thalia 1870; an., Květy 1870, s. 327 ●; ● ref. *Zmeškal hodinu*: an., Květy 1872, s. 111; H. (S. Heller), NL 22. 3. 1872 ●; ● ref. *Trosky*: an., Světozor 1872, s. 343; an., NL 9. 7. 1872; an., Politik 10. 7. 1872; F. Zákrejs, Osvěta 1873, s. 159 ●; ● ref. *Na rozcestí*: an., Lumír 1873, s. 168; uh (V. Guth), Politik 29. 3. 1873; J. N. (Neruda), NL 30. 3. 1873 → České divadlo 4 (1958); F. Zákrejs, Osvěta 1873, s. 399; an., Světozor 1873, s. 175 ●; ● ref. *Dva sousedé*: an., NL 19. 12. 1874; uh (V. Guth), Politik 20. 12. 1874; an., Světozor 1874, s. 619 ●; F. Zákrejs: ref. *Domáci prostředek*, Osvěta 1875, s. 874 + ref. *Starouškové*, Osvěta 1887, s. 267; ● nekrology: A. P., Zlatá Praha 9, 1891/92, s. 619; an., Světozor 26, 1891/92, s. 600; an., Zábavné listy 1893, s. 67 ●; K. Novotný: Přehled významných událostí světa divadelního a uměleckého, Alm. čes. divadla 1914.

Julius Komárek

* 15. 8. 1892 *Železná Ruda*

† 7. 2. 1955 *Praha*

Autor odborných a populárně naučných prací z oblasti zoologie a myslivosti, též cestopisec.

Otec byl lesním inženýrem a knížecím lesmistrem. K. maturoval 1911 na gymnáziu v Klatovech, 1911–16 studoval na pražské univerzitě zoologii a botaniku (doktorát 1916) a po krátké vojen. službě vyučoval v Praze na obch. akademii. Od 1919 působil jako soukromý docent zoologie na UK. 1922 se habilitoval z užité entomologie a stal se spoluzakladatelem a přednostou Státního výzkumného ústavu pro ochranu lesů (od 1931 působil zároveň ve Státním výzkumném ústavu pro ochranu lesů a myslivosti, který od uzavření vysokých škol 1939 do 1945 vedl jako ředitel). 1925 byl jmenován mimořádným, 1933 řádným profesorem UK, kde působil s výjimkou válečných let až do své smrti. Podílel se také na natáčení mnohých zoologických odborných filmů (1930–39) a spolupracoval s rozhlasem (rozhl. přednášky vyplňují část knihy *Hovoříme o zvířatech*). Podnikal četné studijní cesty do zahraničí (1913 Kavkaz, 1914 jižní Thrákie, 1927 Itálie a Řecko, 1930 a 1933 srbská Makedonie, 1936 a 1937 rumunské Karpaty). Od 1953 člen korespondent ČSAV.

V populárně naučných pracích pokouší se K. vystopovat přírodní zákonitosti, objasnit existenci živočichů v jejich vzájemných souvislostech a uvádět na správnou míru domněnky a nesprávné názory tradované v myslivosti. I složitou problematiku podává veřejnosti přijatelnou formou v knihách naplněných poznatky ze zoologie a myslivosti, ověřenými vlastní zkušeností. Podobně postupuje i v cestopisech (*Neznámá Makedonie*, *Kavkazská cesta*) psaných jadrnou češtinou, v nichž není nouze o humorná vyprávění a vtipné postřehy.

PŘÍSPĚVKY in: Biologické listy (1929, 1950–51); ČČM (1915–20); Časopis Čes. společnosti entomologické (1914–37); Československý les (1921–39); Les (1939–42); Lesnická práce (1923–29); Lid. noviny (populárně naučné přísp.); Lovce (1937–40); Naše zprávy (1940); Ochrana přírody; Sb. Čs. akademie zemědělské (1950); Sb. Čs. společnosti zeměvědné (1913); Sb. Klubu přírodovědeckého v Praze (1912); Sb. výzkumných ústavů zemědělských; Stráž mysliv-

pč

vosti (1931–52); Zemědělství a lesnictví (1945); též zahraniční časopisy. ■ KNIŽNĚ. *Populárně naučné práce*: Hovoříme o zvířatech (1940); Neznámá Makedonie (1940); Neznámá tvář Prahy. Zvířata ve velkoměstě (1941); Lovy v Karpatech (1942, dopln. vyd. 1955); Rozmanitost přírody (1945); Milování v přírodě (1946); Kavkazská cesta (1947); Kapitoly o zvířatech (1954); Naše zoo (1952, s jinými); Zvířata zblízka. Procházka pražskou zoologickou zahradou (pro ml., 1955); – posmrtně: Prázdniny v pralesích (1977). – *Ostatní práce*: Příspěvky k zoografii Kavkazu a ruskopetského pomezí (1914); Jaromír Wenig (1934); František Bayer (1937, s J. Pernerem); Všeobecná zoologie (1940, s V. Breindlem); Bezobratlí 1, 2 (1943, 1949, s V. Breindlem, O. Jírovcem); Myslivost v českých zemích (1945); Česká zvířena (1948); Atlas motýlů (1949, s J. Tykačem). ■ REDIGOVAL: Sborník Národního muzea v Praze, sv. 1, řada B (1938, s J. Kolihou). ■

LITERATURA: ● ref. Hovoříme o zvířatech: Kazetka (K. Z. Klima), LidN 11. 11. 1940; Filip, Úhor 1940, s. 158; A. Junger, Střední škola 21, 1940/41, s. 272 ●; A. Junger: ref. Všeobecná zoologie, Střední škola 21, 1940/41, s. 53; A. J. (Junger): ref. Neznámá tvář Prahy, Střední škola 21–22, 1941/42, s. 63; ● ref. Neznámá Makedonie: V. T. (Tichý), Nár. práce 26. 3. 1941; Kt., LitN 1941, s. 95; bh, Knihy a čtenáři 6, 1945/46, s. 191 ●; J. Tomeček: ref. Lovy v Karpatech, LidN 10. 1. 1944; H. R.: ref. Rozmanitost přírody, Práce 12. 7. 1946; ● ref. Milování v přírodě: Dr. V. Z., Svob. slovo 29. 12. 1946; drvm (V. Matulá), NO 3. 10. 1946 ●; J. Dosedla: ref. Kavkazská cesta, Sb. Čs. společnosti zeměpisné 1948; A. Pfeffer in J. K.: Lovy v Karpatech (1955); ● ref. Zvířata zblízka: O. S. (Syrovátká), LD 23. 7. 1955; Z. Heřman, ZM 1958, s. 152 ●; ● nekrology: F. Sládeček, Věstník ČSAV 1955 (s bibliografií); V. Skuhřavý, Vesmír 1955; A. Pfeffer, Věstník Čs. společnosti zoologické 1955 (s bibliografií knih i časopis. příspěvků); A. Kalandra, Lesnická práce 1955, s. 147 ●; I. Hrdý: K nedožitým sedmdesátinám prof. K., Časopis Čs. společnosti entomologické 1962; E. Nováková in J. K.: Lovy v Karpatech (1971); C. Rakušan in J. K.: Lovy v Karpatech (1975).

sb

Komedia o králi Šalomúnovi

1571

Biblické veršované drama s postavou lidového chytráka Markolta.

Dílo, jehož plný titul zní *Komedia o králi Šalomúnovi, z třetích Kněh královských vybraná, v českém jazyku na rytmy složena l. 1571 a nyní*

znovu l. 1604 vytištěna je samostatným českým zpracováním latinského dramatu Sapiaientia Salomonis od Sixta Bircka (Betuleja); jméno českého zpracovatele se nedochovalo.

Autor české verze rozšířil oproti latinské předloze komickou roli Markolta, jedné ze slavných literárních postav z lidového prostředí (vedle Enšpígla nebo Ezopa), které svou chytrostí vítězí nad urozenými a bohatými. Vystoupení tohoto hrdiny vnáší do jinak vážného a rozvláčeného (2 386 veršů) biblického dramatu komické prvky v intermezzech. Hra má i hudební složku, pět chlapeckých sborů, jejichž notace se zachovala v tištěném vydání díla.

KNIŽNĚ: Komedia o králi Šalomúnovi, z třetích Kněh královských vybraná, v českém jazyku na rytmy složena ... (1571, výt. neznám.; 2. vyd. 1604). ■ EDICE: in Č. Zibrť: Markolt a Nevím v literatuře staročeské (1909). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 1 146, 1 147. ■ LITERATURA: J. Jireček in Staročeské divadelní hry (1878); F. Menčík in Příspěvky k dějinám českého divadla (1895); J. Máchal in Dějiny českého dramatu (1917, další vyd. 1929) + O dvou českých komediích biblických z 16. století, Věstník KČSN 1902; Č. Zibrť in Markolt a Nevím v literatuře staročeské (1909); J. Branberger: Hudební úvahy o české humanistické poezii, Věstník KČSN 1946; J. Hrabák: Poznámky o verši českého dramatu v období renesance, sb. Franku Wollmanovi k sedmdesátinám (1958) → Studie o českém verši (1959).

zdt

Komedie o Františce a Honzíčkovi

Asi polovina 18. století.

Lidová hra dobrodružného rázu patřící do okruhu tzv. sousedských her.

Text hry s širším titulem *Komedie o Františce, dceři krále anglického, též o Honzíčkovi, synu kupce londýnského*, je znám z odborného sběratelského zápisu, který byl koncem 19. stol. pořízen podle diktátu pamětníka z Železnice, jenž se údajně hře naučil z rukopisné knihy z 1769. Hra se v původní podobě lidového divadla provozovala prý ještě 1835 v Třinci u Vysokého n. Jiz.; nově ji provedl E. F. Burian v Druhé lidové svítě v květnu 1939, námětu použil ve své Opeře z pouti.

Komedie o Františce a Honzičkovi

Hra je psána sdruženě rýmovaným bezrozměrným veršem (747 veršů), má 9 obrazů, které spojuje výklad opovědníka střídajícího se s bláznem. V úvodu zpívají ženy hrající ve hře píseň na uvítanou diváků, poslední 3 sloky hry se rovněž zpívají. Ve výstavbě díla, nesené dobrodružným dějem, se uplatňují i výjevy humorné. Obsahem je příběh královské dcery Františky unesené mořskými zloději z Londýna do Turecka na popud zrádného generála Mince, za něhož se Františka odmítla provdat. Z tureckého zajetí vysvobodí Františku Honziček a získá ji za ženu. Autor klade důraz na úctu k tvořivé řemeslné práci, přizpůsobuje obraz života na anglickém královském dvoře lidové představitivosti a pokouší se odlišit sociální charakter postav jazykově (např. kontrast alamo-dové terminologie s lidovými vyjadřovacími prvky). Přes cizokrajné prostředí je hra obrazem českého lidového života a lidových představ o světě. Zároveň je i dokladem, jakým způsobem lidová tvorba 18. stol. čerpala ze slovesnosti umělé. Prostředníkem mohly být tzv. knížky lidového čtení, lze však předpokládat i vliv produkci cizích divadelních společností na našem území.

EDICE: J. Karásek: Komedie o Františce, dceři krále anglického, též o Honzičkovi, synu kupce londýnského, ČL 1893; P. Bogatyrev in Lidové divadlo české a slovenské (1940); J. Hrabák in Lidové drama pobělohorské (1951). ■

LITERATURA: F. Menčík in Příspěvky k dějinám českého divadla (1895); J. Máchal in Dějiny českého dramata (1917, 2. vyd. 1929); P. Bogatyrev in Lidové divadlo české a slovenské (1940); Z. Kalista in Selské čili sousedské hry českého baroka (1942); J. Hrabák in Lidové drama pobělohorské (1951); in Dějiny českého divadla 1 (1968); A. Židlická: Příběh dcery krále anglického, Pochodeň 4. 3. 1969.

zdt

Komedie o turecký vojně

17. století

Drama reagující na soudobé politické události.

Alegorická, patrně božítelová veršovaná hra asi z poslední čtvrtiny 17. stol., textově dochovaná v Košetického sborníku. K. má 852 českých veršů sdruženě rýmovaných, kromě toho 14 veršů latinských (císařova promluva) a prozaický latinský císařův zpěv.

Skladba reaguje na turecké války za Leopolda I., líčí vojenskou srážku (v 1. a 3. části) a přináší i komické výjevy ze soudobého života v sedmi interludiích (2. část). Je poplatná oficiální barokní dramatice jezuitské (v prologu vystupuje Mars, později se objevuje personifikovaná česká a německá země, vystupuje tu i P. Maria, Kristus a andělé) a je ovlivněna i tradičním pohledem na selský stav, uplatněným v měšťanské dramatice 16.–17. stol. Autor zobrazuje snahu zamezit tureckému vpádu (na císařovu modlitbu sklátí Bůh sloupy představující tureckou moc). Interludia jsou komickou protiváhou vážného dění světového významu, je v nich však také dost soudobé reality (např. verbování), osobitě skloubené s tradičním komediálním pojetím dramatických prvků venkovanů. Hra zahajuje řadu lidových her, které reagovaly na soudobé historické události.

EDICE: J. Hrabák in Lidové drama pobělohorské (1951). – *Ukázky*: in A. Podlaha: Čtvrtý díl rukopisného sborníku E. J. Košetického, Sborník hist. kroužku 1924; Z. Kalista: České baroko (1941) + Selské čili sousedské hry českého baroka (1942). ■

LITERATURA: F. Menčík in Příspěvky k dějinám českého divadla (1895); J. Máchal in Dějiny českého dramata (1917, 2. vyd. 1929); P. Bogatyrev in Lidové divadlo české a slovenské (1940); Z. Kalista in České baroko (1941) + in Selské čili sousedské hry českého baroka (1942); J. Hrabák in Lidové drama pobělohorské (1951) + Tři úvahy o verši doby pobělohorské, in Studie o českém verši (1959); in Dějiny českého divadla 1 (1968).

zdt

Jan Amos Komenský

* 28. 3. 1592 Nivnice u Uherského Brodu
† 15. 11. 1670 Amsterdam (Nizozemsko)

Náboženský a společenský myslitel, biskup Jednoty bratrské, dovršitel bratrských bohoslovných a kulturních tradic, básník a teoretik slovesného umění, zakladatel novodobé pedagogiky, vůdčí reprezentant české kultury 17. století.

Podle rodiště podepisoval se v mládí Nivnicenus, Nivnicensis, Nivanus, později Komenský, Comenius podle vsi Komňa na Uherskobrodsku (odkud rodina pocházela), výjimečně též Hunnobrodensis podle Uherského Brodu, kde prožil dětství. Jeho otec Martin, tamní měšťan,

a matka Anna jej vychovali v bratrské víře. Po smrti rodičů (1604) pobýval u příbuzných v blízké Strážnici, kde navštěvoval bratrskou školu (spolužák M. Drábík). Odtud přešel 1608 na latinskou školu v Přerově, podporovanou Karlem st. ze Žerotína (majitel přerovského panství), určenou pod dohledem biskupa J. Lanecia k výchově bratrského kněžského dorostu. Jako adept kněžství obdržel tam biblické jméno Amos, které pak připojoval ke svému rodnému jménu. Po absolvování přerovské školy byl podle bratrských zvyklostí vyslán na vysokoškolské studie v zahraničí; 1611–13 pobyl na akademii kalvínského směru v německém Herbornu, 1613–14 ukončil bohoslovecké studium na univerzitě v Heidelbergu. V Herbornu, kde vyšly tiskem K. latinské prvotiny, byl mezi jeho učiteli biblista J. Fischer-Piscator (zapůsobil naň ve směru eschatologických nadějí) a filozof J. H. Alsted, jenž K. získal pro úsilí shromáždit veškeré vědění a hledat didaktické prostředky, jak toto vědění šířit. Z heidelbergských učitelů byl K. nejbližší biblista D. Pareus pro své snahy o smíření názorových rozdílů mezi evangelickými církvemi. V průběhu studií podnikl K. několik cest po Německu a navštívil i Amsterdam. Po návratu na Moravu 1614 působil jako učitel na přerovské bratrské škole, 1616 byl ordinován na kněze a počátkem 1618 ustanoven správcem německého bratrského sboru a školy ve Fulneku. Tehdy též uzavřel sňatek se svou první ženou M. Vizovskou. Koncem 1621 byl pobělohorskou perzekucí nekatolických duchovních donucen odejít s rodinou z vypleněného Fulneku do Přerova pod Žerotínovu ochranu a sám pak střídal úkryty na panstvích šlechtických příznivců. V té době mu za moru v Přerově zemřela žena s oběma dětmi. Delší čas se skrýval v žerotínském Brandýse n. Orl., kde sepsal svůj Labyrint a 1624 vstoupil v nové manželství s Dorotou, dcerou bratrského biskupa J. Cyrila. O rok později byl spolu s jinými vyslán Jednotou do polského Lešna (už od poloviny 16. stol. tam působil pod záštitou magnátské rodiny Leszczyńských polský a německý bratrský sbor), aby připravil podmínky pro přijetí bratrských vyhnanců z Čech. Cestou přes Zhořelec byl upozorněn na politická, evangelickým mocnostem příznivá proroctví K. Kottera z nedaleké Šprotavy, jako mnozí současníci jim uvěřil a postaral se o jejich publicitu. Vedle Kottera zaujala K. podobná proroctví K. Poniatowské, dcery bratrského kněze polského původu, kte-

rou poznal koncem 1627 v Dolní Branně u Vrchlabí nedlouho před odchodem z Čech. Do exilu v Lešně se s rodinou uchýlil v únoru 1628; byl povolán na bratrské gymnázium a brzy se stal jeho představeným. Svou činnost spojoval se studiem odborné literatury a byl tak přiveden k úvahám o reformě školství a vyučovacího procesu, zejména jazykového, a posleze k úsilí získané poznatky zveřejnit. Měl při tom na zřeteli obnovu českého školství po návratu exulantů domů (*Navrzení krátké o obnovení škol v království českém, Didactica, to jest Umění umělého vyučování*, 1632), ale jeho didaktické práce vešly brzy ve známost i jinde v Evropě a s nimi též jeho jméno. Lešenská činnost K. zahrnovala též podíl na péči o exilovou církev, zvláště když se stal v létě 1632 členem úzké rady, v říjnu byl zvolen jedním z biskupů Jednoty a zároveň jejím písařem (sekretářem). Přitom pokračoval v práci na didaktických spisech, které tehdy začaly nabývat filozofického rozměru. Zejména jeho *Fyzika*, pokus o souhrnné a metodicky jednotné poznání přírody a všeho jsoucná, předznamenala další směřování K. k projektu pansofie (vševědy), díla, pro něž by ve spolupráci kruhu expertů byly shromážděny, zrevidovány a v soustavu uvedeny všechny dostupné poznatky. Cesty k uskutečnění tohoto záměru spolu s obranou proti námitkám a nedůvěře z různých stran staly se pak hlavním K. zájmem. Jeho přípravné práce, nazývané dnes souhrnně *Praecognita pansophica* (Předpoklady vševědy), přinášející realizační zásady a zároveň vyzdvihující společenskou prospěšnost pansofie, vyvolaly záhy pozornost k jeho projektu v evropských odborných i politických kruzích. Obzvláštním příznivcem K. snah byl londýnský obchodní podnikatel S. Hartlib, který s nimi seznamoval anglickou veřejnost, mj. otištěním spisu *Pansophiae prodromus* (Předchůdce vševědy), získal pro ně podporu mezi členy parlamentu a 1641 zprostředkoval K. pozvání do Anglie; K. úkolem zde mělo být vypracování návrhu na organizaci vědy a školního vzdělání podle vlastních představ. Pobyt v Anglii (od září 1641) přinesl však místo slibných vyhlídek zklamání; rostoucí vnitropolitický neklid před nadcházející revolucí nebyl příznivý K. práci a přiměl jej (červen 1642) k odchodu ze země. Přátelům a příznivcům zde zanechal spis *Via lucis* (Cesta světla), se souhrnem vševědných návrhů. Mezi nabídkami ke spolupráci z různých stran (Francie, Nizozemí, Švédsko),

kde jeho spisy došly uznání, zvolil Švédsko jako rozhodující evangelickou mocnost, od níž si sliboval osvobození českých zemí v probíhající válce. Jeho snahám tam přál zejména vlivný zbrojařský průmyslník L. de Geer, který se mu stal (stejně jako později jeho syn Vavřinec) stálým a štědrým příznivcem. Kancléř A. Oxenstjerna oceňoval K. spíše jako pedagogického odborníka a jeho pozvání spojoval s praktickým užitkem švédskému školství, pro něž měl K. připravit především jazykové učebnice. Aby mu vytvořil vhodné podmínky, ubytoval jej v pruském Elbingu (Elbląg u Gdaňska) na tehdejší švédském pobaltském teritoriu. Vedle práce na přijatém úkolu (od listopadu 1642 do srpna 1648) se zde K. vzhledem k svému postavení v Jednotě nemohl vyhnout účasti na teologických polemikách, hlavně mezi evangelíky, vedených z jeho strany v duchu snášenlivosti. Přitom neustále myslet na zájmy vlastního národa, zvláště za návštěvy Švédska 1646, při níž hledal u kancléře ujištění, že do podmínek chystaného míru bude pojata i restaurace předválečného stavu v českých zemích. Ještě po návratu do Lešna, těsně před podepsáním vestfálského míru (říjen 1648), zaslal kancléři list s naléhavou prosbou, aby neopouštěl věc českých souvěrců. K. bolestně zklamání z uzavřeného míru provázel i zármutek nad manželčinou smrtí. Aby jeho dvě malé děti (Zuzana a Daniel) nebyly připraveny o výchovu v rodině, přivedl jim 1649 svou třetí ženu J. Gajusovou. T. r. se provdala dcera Alžběta za mladého teologa, K. žáka a spolupracovníka P. Figula. Na žádost bratří z Moravy, kteří se vystěhovali do Uher, byl K. 1650 vyslán na pastýřskou cestu po jejich sborech. Setkal se při tom po letech s bratrským knězem M. Drábíkem, činným v povážské Lednici, a byl získán k víře v jeho vizionářská proroctví soustředěná na dějinnou úlohu sedmihradských knížat Rákócziů, kteří byli hlavní oporou uherských evangelíků. V zájmu bratrských exulantů, žijících v hojném počtu na jejich povážských statecích, navštívil K. též knížecí sídlo ve východouherském Blatném Potoku (Sárospatak) a obdržel tam nabídku mladého knížete Zikmunda a jeho matky, aby se ujal modernizace školství v jejich državách. Do Blatného Potoka přesídlil již na podzim 1650 a během svého čtyřletého pobytu přispěl svou odbornou a organizační prací ve sféře školství ke kulturnímu oživení odlehle oblasti, ve spisku *Gentis felicitas* (Šťěstí národa) prokázal pak i porozumění pro

její hospodářské a sociální potřeby. Zároveň pod vlivem Drábíkových revelací neustával připomínat knížeti Zikmundovi († 1652) a jeho bratru a nástupci Jiřímu domnělé poslání jejich rodu v protihabsburském boji; v tomto směru se obrátil na knížete Zikmunda i písemnou výzvou *Sermo secretus Nathanis ad Davidem* (Nátanova tajná řeč k Davidovi). V červnu 1654 se vrátil do Lešna. Vpád nového švédského krále Karla Gustava do země (1655), podporovaný částí polského panstva, uvítal v nové naději na revizi výsledků vestfálského míru. Dříve než se také tato naděje rozplynula, bylo Lešno v dubnu 1656 vypáleno ustupujícím polským vojskem. Požár, který donutil obyvatele (velkou měrou bratrské exulanty) k útěku z města, zničil i K. knihovnu a četné rukopisy připravovaných děl; mohla být zachráněna jen malá část. Cestou do Braniborska, kam se chtěl uchýlit, dostihl K. list, v němž jej V. de Geer zval do Amsterdamu. Tam prožil svá zbývajících léta v úctě a uznání. Nákladem městské rady a s přispěním V. de Geera byl vytištěn soubor jeho didaktických prací (*Opera didactica omnia*), dostatečná podpora mu umožňovala pokračovat v práci a věnovat pozornost duchovním i charitativním potřebám členů vlastní církve. Ve starosti o její budoucnost vybral si 1662 za nástupce svého zetě P. Figula, ale po jeho smrti počátkem 1670 zůstal posledním biskupem české větve Jednoty. Zemřel ještě téhož roku a byl pohřben v kostele valonské reformované obce v Naardenu.

Podle prvotního programového záměru, jež si odnesl ze zahraničních studií, chtěl K. prospět vlastnímu národu českými naukovými spisy, které by posloužily rozvoji domácí vzdělanosti. Svůj záměr začal uskutečňovat už v Herbornu shromažďováním materiálu pro velký česko-latinský slovník *Linguae Bohemicae thesaurus* (Poklad jazyka českého), zahrnující též srovnávací gramatiku, frazeologii a přísloví; hotový rukopis díla byl až na malé zbytky zničen lešenským požárem. Podobný osud stihl též rukopis druhého široce pojatého, ale nedokončeného díla, věcné encyklopedie nazvané *Theatrum* (v pozdější úpravě *Amphitheatrum*) *universitatis rerum, to jest Divadlo světa* (1616–18), jemuž předeslal latinskou výzvu *Ad eruditos gentis meae* (Vzdělancům mého národa), napomínající k překonání neuspokojivého stavu českého naukového písemnictví. Součástí naplňování K. programového záměru mělo být i třetí,

rovněž široce založené dílo *Theatrum Scripturae, to jest Divadlo předivných tajemství božích v Písmě vyjevených*, biblická encyklopedie, uskutečněná (před 1623) jen v redukované a prakticky zaměřené podobě jako *Manuálík aneb Jádru celé biblí svaté* (tiskem až 1658). Patrně z téhož údobí realizace velkých literárních plánů pochází i K. tematicky uspořádaná rukopisná sbírka více než 2000 přísloví a pořekadel *Moudrost starých Čechů za zrcadlo vystavená potomkům*, vzniklá asi v souvislosti se shromažďováním přísloví pro Thesaurus. Spolu s úsilím o rozvoj naukových oborů v české řeči věnoval K. pozornost též českému verši a otázkám prozodie v rukopisné programové rozpravě *O poezi české* (nedlouho po 1620), doporučující a dokládající vhodnost časomíry jako prostředku k dosažení vyšší úrovně domácího básnictví; sám se snažil své teoretické úvahy uplatnit v praxi, zejména časoměrným přebásněním žalmů a Katonových Distich. Současně se zabýval i teorií řečnického umění se zřetelem ke kazatelské praxi, kde mohl vycházet z vlastní zkušenosti; jeho *Zpráva a naučení o kazatelství* (1620–21) zůstala v rukopise, měla být patrně vyučovací pomůckou na bratrských bohosloveckých učilištích. Jako praktická příručka pro kazatele (katolické) byla vydána v obrozenské době (1823). Kromě naukových prací začal se K. již v letech před českým povstáním literárně vyrovnávat také s aktuálními podněty: se sociální nerovností v alegorickém spisu *Listové do nebe, v kterýchž chudí a bohatí před Kristem žaloby a stížnosti na sebe vespolek vedou a rozeznání býti žádají* (vznik asi 1616) a s ohrožením rozdělených a zvlažnělých českých nekatolíků ze strany útočné římské církve v polemickém (netištěném) *Retuňku proti Antikristu a svodům jeho* (1617). V pracích z tohoto prvního údobí tvůrčí aktivity, pokud jsou spjaty s odvážnými mladistvími plány, navazoval K. namnoze na díla domácích předchůdců – T. Rešela a Velešlavína (Thesaurus), M. Konečného (Theatrum), J. Srnce, M. Červenky a J. Blahoslava (Moudrost starých Čechů), V. Benedikta (O poezi české, vlastní časoměrné verše), J. Blahoslava (Zpráva a naučení o kazatelství) – se zjevným záměrem je překonat či nahradit. Platí to rovněž o jeho mapě Moravy, tehdy zpracované a později vytištěné (Amsterdam 1627). Druhé údobí, léta pobělohorské tísňe, pronásledování a skrývání před odchodem do exilu obrátila tuto aktivitu docela jiným, nepředvídaným

směrem, k hledání zbývajících jistot a útěchy, nalézaných v odvratu od všeho pozemského a v důvěřivém odevzdání do boží vůle. Tím jsou proniknuty všechny útěšné spisy, které vyplňují a charakterizují toto údobí (*Přemýšlování o dokonalosti křesťanské, Nedobytný hrad jméno Hospodinovo, Truchlivý, Pres boží, O sirobě*), většinou tehdy také tištěné. Patří k nim rovněž K. nejslavnější české dílo *Labyrint světa a lusthaus srdce* (vznik 1623, věnovaný Žerotínovi; pro obojí knižní vydání text rozšířen), alegoricky manifestovaná deziluze z poznání marnosti lidského světa. Myšlenkově se k němu blíží teosofická úvaha *Centrum securitatis* (Střed bezpečnosti, vznik asi 1625), podle titulu 2. vydání zpravidla uváděná jako *Hlubina bezpečnosti*. Teprve relativní bezpečí exilu, provázené prodloužovanou nadějí na návrat, dovolilo K. pokračovat v uskutečňování původního záměru (*Thesaurus*) a současně se soustředit na nové úkoly (didaktické práce, vševědné a všennápravné projekty). Vrcholným údobím K. exilové aktivity byla léta působení v Lešně, do nichž náleží i přechodné pracovní pobyty jinde (Londýn, Elbing, Blatný Potok). Tehdy získal evropskou pověst pedagogické autority, kterou založila jeho jazyková učebnice *Janua linguarum reserata* (Brána jazyků otevřená), hojně vydávaná a překládaná už za K. života i později, stejně jako její úprava doplněná obrázky, *Orbis sensualium pictus* (Svět v obrazech, známý až ze souboru z 1657), kdežto *Didactica magna* (Velká didaktika, po 1633, v podstatě přepracovaná verze české Didaktiky), dnes nejvíc ceněné K. dílo v dějinách pedagogiky, zůstala v rukopise až do vydání v souboru z 1657 a nevzbudila ani potom pozornost, jako ji nevzbudil jiný teoretický a didakticky závažný spis *Linguarum methodus novissima* (Nejnovější metoda jazyků), obsahující v 10. kapitole ucelený souhrn autorových didaktických zásad (vydávaný v nové době samostatně pod tit. *Analytická didaktika*). V témže údobí, po řadě přípravných spisů, vyústily K. pansofické úvahy do výsledné podoby, když se začal uprostřed 40. let soustavně zabývat zpracováním velkoryse koncipovaného díla rozvrženého do sedmi oddílů, jemuž dal titul *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica* (Všeobecná porada o nápravě lidských věcí, zv. *Všenáprava*) a zamýšlel je jako prostředek k získání lidské součinnosti na realizaci eschatologicky chápaného božího plánu obnovy světa. Těmito pracemi převážně naukového

směru se K. aktivita ani v lešenském údobí nevyčerpávala. Především dokázal zároveň pohotově reagovat na vystupující a znovu klesající naděje exulantů a vybízet je k snášenlivosti. V netištěném spisu *Haggaeus redivivus* (Oživlý Aggeus) se po příkladu biblického proroka obracel ke všem českým vyhnančům, aby po návratu zanechali svárů v otázkách víry a sjednotili se na díle nového vybudování církve. Dobová aktuálnost spisu je patrná z K. vystoupení na obranu samostatnosti Jednoty proti útokům exilového představitele novoutrakvistů S. Martinia z Dražova i v následujícím smířlivém spisu *Cesta pokoje*. Rezignovanému smutku nad neodvratným zánikem Jednoty po vestfálském míru dal výraz v alegorické závěti *Kšaft umírající matky Jednoty bratrské*, představující vedle Labyrintu K. nejpůsobivější literární projev. Následující léta K. pobytu v Amsterdamu přinesla završení jeho prací a snah. Kromě souborného vydání didaktických spisů podařilo se mu uveřejnit také obsáhlý soubor duchovních písní, notovaný *Kancionál* (zvaný někdy amsterdamský), který je posledním a zároveň nejdokonalším článkem dávné a bohaté tradice bratrských zpěvníků; K. na něm pracoval po léta redakčně a podílel se i autorsky (obsahuje téměř v úplnosti jeho celoživotní hymnografickou produkci, přes 130 písní). Uveřejnil ještě jiný soubor, *Lux in tenebris* (Světlo v temnotách), v němž shromáždil v latinské podobě proroctví Kotterova, Poniatowské a Drábíkova, kterým nepřestával věřit, protože mu zůstávala trvalým zdrojem útěchy (o přitažlivosti revelací pro současníky vypovídá množství vydání či překladů souboru). Kromě toho ve spisu *Historia revelationum* (Historie zjevení) seznamoval s jejich vznikem a hájil je v osobní apologetické polemice s groningským teologem S. Maresiem (zanechal v ní vzácné autobiografické údaje z let exilu). Charakteristickým projevem tohoto závěrečného období je latinská úvaha *Unum necessarium* (Jednoho jest potřebí; věnováno Ruprechtu Falckému, synu krále Fridricha), kritické hodnocení vlastního života, práce a snah ze stejného zorného úhlu, jež zaujal k lidskému usilování už v Labyrintu. Přesto až do konce života pracoval na *Všenápravě*, jejíž první dva hotové oddíly byly už vytištěny. Dokončení díla na podkladě připravených náčrtů světil před smrtí synu Danielovi a svému českému spolupracovníku K. V. Nigrinovi. Pro nepříznivé okolnosti zůstalo K. životní dílo torzem a za-

pomnělo se na ně (v Nigrinově opisu bylo objeveno v Halle až 1935). – K. strávil převážnou část života v exilu, a proto nemohl proti původnímu záměru prospět vlastního národu, oddělenému protireformační bariérou od ostatního světa. Domácí současníci, kteří poznali aspoň některé jeho spisy, byli výjimkou (B. Balbín, V. J. Rosa). Potomci bratrských exulantů žijící v Braniborsku uchovávali z jeho díla přirozeně jinou (náboženskou) složku, než byla ceněna evropskými vzdělanci díky amsterdamskému vydání jeho didaktických spisů. Postupně, zlomkovitě seznamování s K. začíná u nás až od osvícenství, ale teprve F. Palacký podal jeho životopis (1829), rozpoznal hodnotu českých spisů, vyzdvihl vypěstlost a krásu jejich jazyka, upozornil na význam Didaktiky, jinde dávno známé, a natrvalo vyhradil K. přední místo v dějinách české literatury. Od té doby domácí zájem o K. po zásluze rostl, až se vyrovnal zájmu zahraničních (především německých) badatelů a konečně jej předstihl, protože mohl zahrnovat i českou složku díla, přístupnou jen nemnoha cizím badatelům. Dnes je K. nejznámějším a nejvydávanějším autorem české literární minulosti a kmenologie se stala samostatnou vědeckou disciplínou.

KNIŽNĚ: *Problemata miscellanea* (Herborn 1612); *Sylloge quaestionum controversarum* (Herborn 1613); *Listové do nebe...* (b. m., 1619); *Přemýšlování o dokonalosti křesťanské* (b. m., 1622); *Nedobytný hrad jméno Hospodinovo* (b. m., asi 1622); *Truchlivý, to jest Smutné a tesklivé člověka křesťanského nad žalostnými vlasti a církve bídami naříkání 1, 2* (b. m., asi 1624); *Pres boží* (b. m., asi 1624); *Labyrint světa a lusthauz srdce* (Perno 1631; další vyd. s tit. *Labyrint světa a ráj srdce*, Amsterdam 1663); *Historia o umučení, smrti, pohřbu i vzkříšení ... Ježíše Krista* (Lešno, 1631); *Kurzer Bericht von der Pestilenz* (Lešno 1631; čes. verze s tit. *Zpráva kratičká o morním nakažení*, Lešno 1632); *Janua linguarum reserata* (Lešno 1631; čes. verze s tit. *Dvěře jazyků odevřená*, b. d., 1633); *Centrum securitatis* (Lešno 1633; další vyd. s tit. *Hlubina bezpečnosti*, Amsterdam 1663); *Januae linguarum reseratae Vestibulum* (Lešno 1633); *Physicae ad lumen divinum reformatae synopsis* (Lipsko 1633); *O sirobě* (Lešno 1634); *Na spis proti Jednotě bratrské od M. Samuele Martinia ... sepsaný ... ohlášení* (b. m., 1635); *Cesta pokoje* (Lešno 1637); *Pansophiae prodromus* (Londýn 1639); *Lingarum methodus novissima* (Lešno 1649); *Kšaft umírající matky Jednoty bratrské* (Lešno 1650); *Truchlivého třetí díl, v němž se zdržuje Řvání hrdličky v rozsedlinách skálních ... dlouho zastavající* (asi Lešno 1651); *Schola ludus* (Lešno 1654); *Boj s Bohem modlitbami* (Lešno 1655);

Panegyricus Carolo Gustavo (b. m., 1655); Enoch (Lešno 1656); Lux in tenebris (Amsterdam 1657; v nové úpravě Lux e tenebris, Leyden 1665); Faber fortunae (Amsterdam 1657); Opera didactica omnia (Amsterdam 1657); Manualník aneb Jádro celé bibli svatě (Amsterdam 1658); Diogenes Cynicus redivivus (Amsterdam 1658, provedeno 1640); Kancionál, to jest Kniha žalmů a písní duchovních (Amsterdam 1659); Historia revelationum (Amsterdam 1659); Gentis felicitas (b. m., asi 1659); Truchlivého díl čtvrtý a ostatní, to jest Smutný hlas zapláceného hněvem božím pastýře k ... hynoucimu stádu (Amsterdam 1660); De bono unitatis et ordinis ... ecclesiae Bohemicae ad Anglicanam paraenesis (Amsterdam 1660; s příl. Ecclesiae Slavonicae ... brevis historiola); Die uralte christliche katholische Religion (Amsterdam 1661); Dionysii Canonis Disticha moralia ... Moudrého Katona Mravní poučování (Amsterdam 1662); Kázání 21 o tajemstvích smrti, vzkříšení a na nebe vstoupení Krista (Amsterdam 1663); Boj Michala a anjelů jeho s Drakem a anjely jeho (Amsterdam 1663); Letzte Posaun über Deutschland (b. m., 1664); Angelus pacis (Anděl míru, b. m., 1667); Unum necessarium (Amsterdam 1668); Via lucis (Amsterdam 1668); De zelo sine scientia et charitate admonitio fraterna ... ad D. Samuelem Maresium (Amsterdam 1669, česká verze O horlivosti bez umění a lásky napomenutí bratrské ... k D. Samueli Maresiovi, Amsterdam 1669); Continuation Admonitionis fraterinae (Amsterdam 1669, nedotiskáno); – posmrtně: Janua rerum, hoc est Sapientia prima (Leyden 1681); Sapientiae primae usus, Triertium catholicum appellandus (Leyden 1681). – *Překlady:* (L. Bayly, J. Hall:) Praxis pietatis, to jest O cvičení se v pobožnosti pravé knížka milostná (b. m., b. d., Lešno 1630); Jana Lasicého Historie o původu a činech Bratří českých kniha osmá (in J. A. K.: K navracení se na první opuštěnou lásku Jednoty bratrské rozptýleným jejím z Čech a z Moravy ostatkům ... napomenutí, b. m., Lešno 1649). ■ REDIGOVAL: Kancionál, to jest Kniha žalmů a písní duchovních (Amsterdam 1659). ■ EDICE: Praxis pietatis (Berlín 1754, 1782, Brno 1785, Praha 1786, Drážďany po 1800, Bratislava po 1800, Praha 1877); Labyrint světa a ráj srdce (Berlín 1757); Kšaft umírající matky Jednoty bratrské (Berlín 1757); J. A. Comenii Orbis pictus. Svět v obrázcích (Videň 1779); Centrum securitatis, to jest Hlubina bezpečnosti (Kutná Hora, konec 18. stol.); Janua linguarum reserata aurea ... Zlaté dvěře jazykův otevřené (1805, ed. K. I. Thám); Umění kazatelské J. A. K. (1823, ed. J. L. Ziegler, s úpravami); Přemýšlování o dokonalosti křesťanské (Pešť 1843, Békéscsaba 1896); J. A. Comenii Orbis pictus. Svět v obrázcích (1845); Labyrint světa a ráj srdce (Hradec Král. 1848); Didaktika (1849, ed. V. V. Tomek; připojeno Navrzení krátké o obnovení škol v království českém, Příslaví čili Moudrost starých předků, Paradisus ecclesiae renascentis. Ráj církve znovu se rozzelenávající); Dionysia Katona Mravná naučení (1853, ed. J. V. Rozum);

Informatorium školy mateřské (1858, ed. A. Gindely); Časoměrné překlady br. J. A. K. ..., pak br. J. Blahoslava, kněze M. Philonoma Benešovského a M. Vavřince Benedikta Nudožerského (Videň 1861, ed. J. Jireček); J. A. K. Hlubina bezpečnosti (1864); Centrum securitatis, to jest Hlubina bezpečnosti (1878, otisk 1927); Janua linguarum reserata aurea. Zlatá brána jazykův otevřená (1880, ed. F. J. Zoubek); J. A. K. Orbis pictus. Svět v obrázích (Hradec Král. 1883); J. A. K. Labyrint světa a ráj srdce (Brno 1887, ed. F. Bílý; další vyd. 1891, 1900, 1903, 1908, 1912, 1919, 1920, 1923, 1925, 1939); J. A. K. Didaktika (1892, ed. J. V. Novák); Haggaeus redivivus (1893, ed. J. Müller); J. A. K. Truchlivý 1, 2 (1893, ed. J. Šmaha); Moudrost starých Čechů (1901, ed. J. V. Novák); Listové do nebe (Lipt. Mikuláš 1902, ed. J. Kvačala); Labyrint světa a ráj srdce (1906, ed. J. V. Novák); Truchlivý 1–4 (Tábor 1916, ed. B. Souček); Truchlivý 1, 2 (1918, ed. B. Souček); Pres boží (Tábor 1918, ed. B. Souček; otisk Brno 1939 a 1945); Přemýšlování o dokonalosti křesťanské (Tábor 1918, ed. B. Souček; otisk Brno 1941); J. A. K. Hlubina bezpečnosti (1920, ed. J. V. Novák); Sapientiae primae usus Triertium catholicum appellandus (1920, fototyp. edice tisku z 1681); Smutný hlas (1920, upr. B. Souček; další vyd. Vyškov 1946); Haggaeus redivivus (Tábor 1921, ed. B. Souček); Praxis pietatis (Brno 1922, ed. F. Zdychynec); O papežství (Retuňk proti Antikristu, 1924, ed. B. Souček); J. A. K. Informatorium školy mateřské (1925, ed. v novočes. úpravě J. Hendrich; další vyd. 1933, 1947); Kšaft umírající matky Jednoty bratrské (1927, ed. S. Souček); J. A. K. Listové do nebe (1930, ed. J. V. Klíma); Labyrint světa a ráj srdce (1937, ed. M. Novotný); Labyrint světa a ráj srdce (1940, ed. V. Šmilauer; další vyd. 1958); Osířelým (O sirobě, Tábor 1940, ed. B. Souček); Boj s Bohem modlitbami (Tábor 1941, ed. B. Souček); Labyrint světa a luthauz srdce (1941, ed. J. Brambora); Kšaft umírající matky Jednoty bratrské (Frenštát p. Radh. 1946, ed. F. Hrejsa); Orbis pictus. Svět v obrázích (1941, ed. J. Hendrich); Labyrint světa a ráj srdce (1948, ed. F. Tichý); Praecognita, Janua rerum (ed. z Hartlibova archivu G. H. Turnbull, in J. A. K.: Dva spisy vševedné. Two Pansophical Works by John A. Comenius, 1951); Informatorium školy mateřské (1952, ed. F. R. Tichý; 1964, rozšíř. o slovníček, další vyd. 1972, 1975, 1979); Duchovní písně (1952, ed. A. Škarka); Obnova církve. Haggaeus redivivus (1952, ed. B. Souček); Moudrost starých Čechů (1954, ed. F. Svejkovský); O poezi české (ed. A. Škarka, in O poezii české z leningradského sborníku, SLSb 1955); J. A. Comenii Opera didactica omnia (1957, fototyp. ed. tisku z 1657); Labyrint světa a ráj srdce (1958, ed. A. Škarka; další vyd. 1970); Janua linguarum reserata (1959, ed. J. Červenka; synoptická edice pův. lat. textů s čes. textem Dvěře jazyků); Cesta světla (1961, lat. a čes. text, ed. a přel. J. Kopecký, J. Kyrášek, J. Patočka, J. Popelová-Otáhalová); De rerum humanarum emendatione consultatio catholica (1966, ed. J. Červenka,

V. T. Miškovská-Kozáková a kol.); Listové do nebe (Ostrava 1969, ed. J. Pleskot); Listové do nebe (Nový Jičín 1970, ed. I. Imrýšek); Dvoji poselství k českému národu (Kšaft, Smutný hlas, 1970, ed. A. Škarka); Clamores Eliae (Bochum 1977, ed. J. Nováková); Labyrint světa a ráj srdce (1984, ed. J. Kolár). – *Překlady do češtiny*: Januae linguarum reseratae aureae Vestibulum (text lat., něm., maď. a čes. Dveří lat. jazyka předdomí, Levoča 1655, znovu Levoča 1687); Strůjce štěstí (1872, přel. F. J. Zoubek); J. A. K. Didaktika analytická (1874, přel. F. J. Zoubek); J. A. K. Škola pansofická (1875, přel. F. J. Zoubek); J. A. K. Předchůdce vševědy (1879, přel. F. J. Zoubek); Unum necessarium (Rychnov n. Kn. 1881, přel. J. Šmaha); J. A. K. Didaktika veliká (Rychnov n. Kn. 1883, přel. J. Šmaha); J. A. K. Fysica (1892, přel. H. Soldát; výtah); J. A. K. Nejnovější metoda jazyků (Rychnov n. Kn. 1892, přel. J. Šmaha); J. A. K. Krátké dějiny církve slovanské (1893, přel. J. Bidlo); J. A. K. Reči potocké (1894, přel. F. J. Zoubek, J. V. Novák); J. A. K. Štěstí národa (1901, přel. J. V. Novák); Diogenes Januik znovu na živu (1920, přel. J. Hendrich); Jednoho jest potřebí (1920, přel. J. Ludvíkovský; další vyd. 1974); J. A. K. Cesta světla (1920, přel. J. Šmaha); J. A. K. Vlastní životopis ze spisu Pokračování v bratrském napominání Samuela Maresia (1924, přel. J. Hendrich); J. A. Comenii Fortius redivivus, Faber fortunae (1926, přel. J. Havelka); Tajná řeč Nathanova k Davidovi (1937, přel. J. Hendrich); Anděl míru (1938, přel. J. Hendrich); Poselství Jednoty bratrské o vzácném statku jednoty, řádu, kázně a poslušnosti (1940, přel. J. Hendrich); Stručná historie církve slovanské (1941, přel. J. Hendrich); Didaktika analytická (1946, přel. H. Businská); Analytická didaktika (1947, přel. E. Čapek); Pravidla života (1947, přel. J. Hendrich); Škola na jevišti (1947, přel. J. Hendrich); Vše výchova. Pampaedia (1948, přel. J. Hendrich); J. A. K. Didaktika velká (1948, přel. A. Krejčí); Všenáprava. Panorthosia (1950, přel. J. Hendrich); Prastaré obecné křesťanské náboženství (1951, přel. R. Říčan); Cesta světla (1961, lat. a čes. text, ed. a přel. J. Kopecký, J. Kyrášek, J. Patočka, J. Popelová-Otáhalová); Živá tiskárna aneb lis myšlenky. Typographeum vivum (1968, přel. F. R. Tichý); Jak správně používat knih – základního nástroje vzdělání (1978, přel. Z. Vaněčková). – *Výběry*: K. ve světle svých spisů (1941, usp. a ed. J. Hendrich); Apoštol míru J. A. K. (1949, usp. a ed. R. Krátký, V. Stejskal); Didaktické spisy (1951, usp. a ed. F. R. Tichý, novočes. úprava); Praeceptor gentium. Vychovatel národů. K. úvahy o přetvoření společnosti (1955, lat. a čes. text, usp. a ed. J. Brambora, J. Patočka, přel. J. Patočka, M. Klučka, F. Heřmanský); Scholarum reformator pansophicus. Pansofický vychovatel. K. poslední myšlenky o reformě výchovy a škol přirozenou metodou (1956, lat. a čes. text, ed. a přel. J. Patočka); Gentium salutis reparator. Poselství míru a blaha národů. K. myšlenky o dobrodiní míru a všeobecné vzdělanosti (1956, lat. a čes. text, usp.,

ed., přel. M. Klučka); J. A. Comenius scholarum novi ordinis formator. J. A. K. tvůrce nového uspořádání škol (1957, lat. a čes. text, usp., ed., přel. M. Klučka, J. Kopecký); Ad Bohemiam. Výbor z K. projevů a výzev k vlasti a národu (1970, lat. a čes. text, usp., ed. A. Škarka); J. A. K. O sobě (1987, usp., ed., přel. A. Molnár, N. Rejchrtová); Clamores Eliae. Křiky Eliášovy (1992, usp., ed., přel. J. Beneš). – *Souborná vydání*: Spisy J. A. K. (nakl. V. Paseka, 1864–65, 6 sv.); J. A. K. Vybrané spisy (nakl. I. L. Kober, 1871–72, 2 sv.); J. A. K. Sebrané spisy vychovatelské (nakl. F. Bayer, 1886–91, 4 sv., přel. J. Šmaha); J. A. K. Sebraná díla kazatelská (Spolek Komenského, 1893, 2 sv., ed. L. B. Kašpar); Spisy J. A. K. (ČAVU, 1897–1902, 6 sv.); Sebrané spisy J. A. K. (od 2. sv. 1908 Vybrané spisy J. A. K., Dědictví Komenského, 1905–26, 3 sv.); Veškeré spisy J. A. K. (Ústř. spolek jednot učitelských na Moravě, Brno 1910–38, 8 sv.); Vybrané spisy J. A. K. (SPN, 1958–78, 8 sv. a Rejstříky); Johannis A. Comenii Opera omnia – Dílo J. A. K. (Academia, od 1969, do 1992 dosud 15 sv.). ■ KORESPONDENCE: J. A. K. Korespondence (1892, ed. A. Patera); Korespondence J. A. K. 1, 2 (1898, 1902, ed. J. Kvačala); Listy státníkům a přátelům (1939, ed. a přel. J. Hendrich); Sto listů J. A. K. (1942, dopln. vyd. 1945, ed. a přel. B. Ryba); Listy přátelům a příznivcům (1970, ed. a přel. B. Ryba). ■

BIBLIOGRAFIE: M. Bohatcová: J. A. K. Soupis rukopisů (1957); J. Brambora: Knižní dílo J. A. K. (1957); Soupis děl J. A. K. v čs. knihovnách, archívech a muzeích (1959, red. E. Urbánková; tisky do 1957); B. Brtová, S. Vidmanová: Seznam děl J. A. K. uchovaných pouze v zahraničí, Studia Comeniana et historica 1978 (tisky do 1670); Z. Pokorný: Bibliografie knižních komenian 1945–1982 (1984; se soupisem komeniologických bibliografií); Knihopis č. 4 206–4 270. ■ LITERATURA: A. Gindely: Über des J. A. Comenius Leben und Wirksamkeit in der Fremde (Videň 1855, přeprac. vyd. Znojmo 1892); J. Kvačala: Johann A. Comenius. Sein Leben und seine Schriften (Berlín–Lipsko–Videň 1892); F. J. Zoubek: Život J. A. K. (1892); G. H. Turnbull: Samuel Hartlib. A Sketch of his Life and his Relations to J. A. Comenius (Londýn 1920); R. A. B. Oosterhuis: J. A. K. poslední útulek a hrob (1928, přel. J. Šebesta); J. V. Novák, J. Hendrich: J. A. K. Jeho život a spisy (1932); R. F. Young: Comenius in England (Oxford 1932); S. Souček: K. jako teoretik kazatelského umění (1938); G. H. Turnbull: Hartlib, Dury and Comenius (Londýn 1947); R. Stránský: K. ve své době a budoucnosti (1948); R. Alt: Pokrokový charakter K. pedagogiky (1955, přel. M. Chlupová); A. Krasnovský: J. A. K. (1955, přel. L. Vacata, V. Vymětal a kol.); E. Čapek: J. A. K. Stručný životopis (1957); J. Kopecký, J. Patočka, J. Kyrášek: J. A. K. Nástin života a díla (1957); J. Popelová: J. A. K. cesta k Všenápravě (1958); sb. J. A. K. ve Fulneku (Ostrava 1958); L. Kurdybacha: Působení J. A. K. v Polsku (1960, přel. V. Uher); J. Polišenský: J. A. K. (1963, rozšíř. vyd.

1973; s ukázkami z díla K.); A. Škarka, J. Skalský: J. A. K. v Bílé Třemešné (Havl. Brod 1963); J. Kyrášek: Synkritická metoda v díle J. A. K. (1964); P. Floss: Příroda, člověk a společnost v díle J. A. K. (Přerov 1968); M. Blekastad: Comenius. Versuch eines Umrisses von Leben, Werk und Schicksal des J. A. K. (Praha–Oslo 1969); M. Cesnaková: Dramatik J. A. K. a humanistické divadlo (Bratislava 1970); J. Červenka: Die Naturphilosophie des Johann A. Comenius (Praha–Hanau 1970); P. Floss: J. A. K. Od divadla věcí k dramatu člověka (Ostrava 1970); F. Karšai: J. A. K. a Slovensko (Bratislava 1970); J. Pleskot: Fulnecké intermezzo J. A. K. (Ostrava 1970); W. Rood: Comenius and the Low Countries 1656–1670 (Amsterdam–Praha–New York 1970); sb. Z kralické tvrže 4, 1970 (Brno 1970, komeniologický svazek, red. M. Kopecký); R. Říčan: J. A. K., muž víry, lásky a naděje (1971, s ukázkami z díla K.); sb. Univerzita Karlova J. A. Komenskému 1670–1970 (1971, red. R. Sedlář); D. O. Lordkipanidze: J. A. K. 1592–1670 (1972, přel. E. Schmidtová); sb. Comenius and Hungary (Budapešť 1973, red. É. Földes, I. Mészáros); sb. J. A. K. a Polsko (1975, red. M. Bečková); D. Čapková: Neznámý deník J. A. K. (Uher. Brod 1975); L. Zapletal: K. mapa Moravy z r. 1627 v Přerově (Přerov 1979); K. Kučera: Jazyk českých spisů J. A. K. (1980); S. Králík a kol.: Otázky současné komeniologie (1981); M. Bečková: J. A. K. a Polsko (1983); D. Čapková: Myšlenka lidské aktivity v K. pojetí dějin (1983) + Myslitelsko-vychovatelský odkaz J. A. K. (1987); J. Nováková: Čtvrt století nad K. (1990). ■ Komeniologická periodika: Monatshefte der Comenius-Gesellschaft, Berlin, 1892–1919; Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. K., 1910–1940 (sv. 1–15), obnoven 1957 pod tit. Archiv pro bádání o životě a díle J. A. K. – Acta Comeniana, 1957–1970 (sv. 16–24), od 1969 pod tit. Acta Comeniana. Revue internationale des études comeniologiques. Archiv pro bádání o životě a díle J. A. K.; Studia Comeniana et historica, Uherský Brod, od 1971. ■ F. Palacký: Život J. A. K., ČČM 1829; J. Goll: Příspěvky k životopisu J. A. K., ČČM 1874 (o spisu Historia revelationum); F. J. Zoubek: O K. polemikách teologických, ČČM 1883, 1885–87, 1890; A. Patera: J. A. K. myšlenky o novém vydání českého kancionálu, ČČM 1891; J. V. Novák: Labyrint světa a ráj srdce J. A. K. a jeho vzory, ČČM 1892 + in J. A. K.: Řeči potocké (1894); A. Nebe: Comenius' Studienzeit in Herborn, Monatshefte der Comenius-Gesellschaft 1894; F. A. Slavík: Didakticko-pedagogické zásady Jana Blahoslava v přirovnání k zásadám J. A. K., Komenský 1896; G. A. Skalský: K. osobnost po stránce náboženské, Pedag. rozhledy 1913; J. V. Novák: Poměr J. A. K. k humanismu, Sb. filologický 5, 1915; J. V. Novák: České překlady tzv. Catonových dvojversí, LF 1915; S. Brandejs: Několik poznámek o filologické erudici J. A. K., ČMF 1916; R. Sillib: Johann A. Comenius in Heidelberg und seine Beziehungen zu den Pfalzgrafen bei Rhein, Zeitschrift für Geschichte des Oberrheins 1918; A. Novák

in J. A. K.: Smutný hlas (1920); S. Souček in J. A. K.: Hlubina bezpečnosti (1920); J. V. Klíma: Nejdůležitější výsledky dosavadního bádání o J. A. K., ČČH 1920 + Kde se narodil J. A. K.?, Naše doba 1921; J. V. Novák: Několik rysů z politické činnosti J. A. K. po válce třicetileté, Naše doba 1921; K. Hrdina: O některých záhadách z života J. A. K., ČMM 1924; S. Souček: Dva české praménky Labyrintu, LF 1924 + K. Labyrint u nás a v cizině, Archiv J. A. K. 7, 1924; J. Heidenreich: Příspěvky ke studiu K., Sborník Filozofické fakulty Univerzity Komenského, Bratislava, 1927; O. Odložilík: Z pansofických studií J. A. K., ČMM 1928; J. Uher: K. Praxis pietatis, ČMM 1931; S. Souček: Nový K., Naše věda 1931 (o leningradském sb. komeňian) + K. a Bible kralická, sb. Bible a český národ, Brno, 1935; L. Balcar: Teologické srovnání K. Labyrintu světa s Bunyanovou knihou Pilgrims Progress, Archiv J. A. K. 14, 1937; J. B. Čapek: K žalmové poezii reformačních humanistů, Archiv J. A. K. 14, 1937; D. Čyževskij: Foliové vydání vševědného díla K., Archiv J. A. K. 14, 1937 + Komeniana knihovny sirotčince v Halle, ČMM 1939–40; F. M. Bartoš: Prvá česká kniha mladého K., Archiv J. A. K. 15, 1940; J. Ludvíkovský: Dobrovský a K., Archiv J. A. K. 15, 1940; J. B. Čapek in J. A. K.: Labyrint světa a luthaus srdce (1941); K. Svoboda: K. názory na řeč, Čes. časopis filologický 1, 1942/43; J. Heidenreich: K slovesné výstavbě mladých děl K., Čes. časopis filologický 2, 1943/44; J. B. Čapek: Jest K. osobnost barokní?, Naše doba 1946; B. Ryba in J. A. K.: Didaktika analytická (1946); A. Pražák: Příprava ke K. Listům do nebe, Slavia 1947; J. Hendrich in J. A. K.: Didaktika velká (1948); J. B. Čapek: K. význam básnický a literárně zákonodárný, in Záření ducha a slova (1948); B. Ryba: O K. neznámém spisku Kořenové jazyka českého, LF 1949; J. Polišenský in Apoštol míru J. A. K. (1949); J. Hendrich: „Rytmy“ u Blahoslava a K., Slovesná věda 3, 1949/50; R. Říčan: K. Retuňk proti Antikristu, Theologia evangelica 1950; J. Hendrich: Comeniana, Věstník KČSN 1950; J. L. Hromádka in J. A. K.: Obnova církve ... (1952); D. Čyževskij: Comenius' Labyrinth of the World: Its Themes and their Sources, Harvard Slavic Studies 1953; A. Molnár: Samuel Maresius a K., Teolog. příloha Křesťanské revue 1953; F. Kutnar: Pojem národa v K. Gentis felicitas, SVŠP Olomouc, 1954; J. Patočka: Cusanus a K., Pedagogika 1954; F. Svejkovský: K otázce lidovosti v díle J. A. K., ČLit 1954; J. Ludvíkovský: K. Metafyzika z leningradského rukopisu, LF 1955; A. Škarka: K. rozprava o poezii české z leningradského sborníku, SISb 1955; V. Uher: J. A. K. Listové do nebe, SISb 1955; D. Čyževskij: Das Labyrinth der Welt und das Paradies des Herzens des J. A. Comenius, Wiener Slavistisches Jahrbuch 1956; J. Patočka in J. A. K. Gentium salutis reparator. Posel míru ... (1956) + Náčrt K. díla ve světle nových objevů, Pedagogika 1956; H. Kunstmann: Die sichtbare Welt Comenii, Die Welt der Slaven 1957; J. Ludvíkovský: Dodatkem k článku

o Dobrovském a K. (z 1940), Archív J. A. K. 16, 1957; J. Červenka: Nejstarší K. Dvě jazyků, Archív J. A. K. 17, 1958; A. Škarka: J. A. K. v souvislostech české národní literatury, ČLit 1958; G. H. Turnbull: Plains of Comenius for his Stay in England, Archív J. A. K. 17, 1958; K. Neradová: K otázce stylu rané tvorby J. A. K., Bulletin Vysoké školy ruského jazyka a literatury 1961; F. M. Bartoš: Sen K. o založení akademie v Praze, in Ze zápasů české reformace (1959); J. B. Čapek: K otázkám kořenů, stavby a funkce Labyrintu K., Archív J. A. K. 22, 1963; M. Toegel: Politické snahy J. A. K. a jejich výraz v jeho spisech, ČsČH 1966; J. Váňa, J. Patočka in J. A. K.: De rerum humanarum emendatione ... (1966); A. Škarka: Nové poznatky o K. rodišti, rodě a díle, LF 1967; M. Kaňák: Nad prvním vydáním K. Kšaftu z r. 1650, Teolog. revue 1968; A. Škarka: Baroknost literárního stylu J. A. K., sb. O barokní kultuře, Brno 1968; J. Šetlík in J. A. K.: Živá tiskárna aneb lis myšlenky ... (1968); M. Kopecký: K. Labyrint a Jestřábského Vidění, Čas. Moravského muzea 1968/69; L. Doležel: Kompozice Labyrintu světa a ráje srdce, ČLit 1969; K. Horálek: Zur Sprachphilosophie Comenius', Archív J. A. K. 25, 1969; M. Kopecký: K básnické tvorbě J. A. K. a F. Kadlinského, VVM 1969; F. Svejkský: Tříkrát motiv mořské bouře (Prefát–K.–Bridel), ČLit 1969; J. B. Čapek: Comenius' National and Universal Characterology, Archív J. A. K. 26, 1970; B. Havránek: Příspěvek k stylové diferenciaci českých spisů J. A. K., SaS 1970; Z. Horáková: Slovní zásoba K. jako pramen národopisných poznatků, SaS 1970; J. Hrabák: K stylistické výstavbě K. Labyrintu, LF 1970; V. Chládková, E. Michálek: K otázkám biblismů v českých spisech J. A. K., SaS 1970; H. Mírvaldová: Alegoričnost v Labyrintu světa a ráji srdce J. A. K., SaS 1970; R. Říčan: Retuňk proti Antikristu im Gesamtwerk J. A. K., Archív J. A. K. 26, 1970; P. Trost: Vztah K. k německému jazyku, SaS 1970; S. Verner: K. Labyrint světa a Dantova Božská komedie, Křesťanská revue 1971; D. Čapková: Domácí kořeny základních rysů K. pojetí pedagogického vzdělávání, Pedagogika 1973; A. Škarka: Slovesné umění J. A. K., in Vybrané spisy J. A. K. 7 (1974); J. B. Čapek: K. a východní Čechy, Studia Comeniana et historica 1975; V. Petráčková, M. Steiner in J. A. K.: Jak správně používat knih ... (1978); J. Kolár: Three Remarks on Methodological Problems of Contemporary Comeniological Studies, Archív J. A. K. 28, 1979; J. Lehár: Labyrint světa (The Labyrinth of the World) and its Characters, Archív J. A. K. 28, 1979; E. Pražák: K. Labyrint a Cyprianův spis o potupení světa, sb. Pocta E. Urbánkové (1979); A. Škarka: J. A. K. from the Standpoint of Literary Science, Archív J. A. K. 28, 1979; A. Molnár: O K. výměru teologie, Křesťanská revue 1984; M. Kopecký: Le Manualník de J. A. Comenius, Archív J. A. K. 30, 1985; J. Hubáček: Nad trojím zněním K. Labyrintu, LF 1986; J. Kolár: K. Labyrint a Moudrost starých Čechů, Studia Comeniana et historica 16, 1986 + Z paralel a při-

buzností K. Labyrintu: Tabula Cebetis, Studia Comeniana et historica 16, 1986; A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); A. Molnár, N. Rejchrtová in J. A. K.: O sobě (1987).

ep

Komuna viz in Omladina

Komunistické nakladatelství a knihupectví

1921–1929

Pražské nakladatelství vydávající komunistickou teoretickou a politickou literaturu a levicově orientovanou původní i přeloženou beletrii; knihupectví.

Podnik zahájil činnost v září 1921 pod názvem *Komunistické knihupectví a nakladatelství Rudolf Rejman, Praha II, Myslíkova 15*, a to na základě koncese získané Rejmanem. R. Rejman (* 17. 4. 1889 Jičín, † 22. 6. 1970 Praha), vyučený knihař, knihupec a papírník, pracoval zprvu v Jičíně, ve Varnsdorfu, ve Vídni a znovu v Jičíně, 1910 se přestěhoval do Prahy. Byl členem Československé sociálně demokratické strany dělnické (od 1908), posledním jednatelem Politického klubu dělnického v Čechách, redaktorem Sborníku mládeže (1914) a po propuštění z vojska (ze zdravotních důvodů) prodávčem v Ústředním dělnickém knihupectví a nakladatelství – A. Svěčený; pracoval také v redakci čas. Mladý socialista a v ústředním výboru soc. dem. mládeže. Na sjezdu strany byl zvolen předsedou tiskového výboru, který začal vydávat brožurky s výrazně komunistickým obsahem, označované po ustavení levice (prosinec 1920–květen 1921) vydavatelským názvem *Tiskový výbor sociálně demokratické strany dělnické (levice)* – R. Rejman, Praha II, Spálená 7. Ve sporech o Lidový dům byl Rejman akčním výborem levice pověřen správou stranického nakladatelství a knihupectví; podílel se na vydávání čas. Mladý proletář, později Mladý komunist. V říjnu 1920 organizoval sjezd soc. dem. mládeže, v červenci 1921 ustavující sjezd Čs. komunistického svazu mládeže (předseda). Tiskový výbor vydával knížky bez nakladatelské koncese a po ztrátě Lidového domu v nou-

zových podmínkách (v hostinci U Černých ve Vojtěšské ul., pak ve sklepních místnostech dělnické tiskárny Grafie v Myslíkově ul.). Po neúspěšném pokusu vybudovat nakladatelství na družstevním základě zažádal Rejman o vlastní koncesi. Nakladatelství se záhy přestěhovalo do Prahy I, na Perštýně 6, do místností zapůjčených levicovou židovskou organizací Poale Zion. V nakladatelské redakci tehdy pracovali mj. J. Fromek a J. Seifert. Název firmy byl později uváděn v obměnách: *Komunistické nakladatelství a knihkupectví*, *Komunistické nakladatelství*, v něm. tiscích *Kommunistischer Verlag*; v tirážích sešitových vydání a brožur se užívalo označení: Vyd. a odp. red. *Tiskový výbor KSČ*, *R. Rejman*, po Rejmanově odchodu až do 1929: Vyd. a odp. red. *Tiskový výbor KSČ*, *Ant. Zápotocký*. Komunistické knihkupectví bylo ve 20. letech v Praze II, Myslíkova 15. Rejman odešel z podniku v březnu 1923 (spolu s V. Vortelem založil na Žižkově nakladatelství Večernice, 1926 otevřel vlastní nakladatelství a knihkupectví v Praze I, ul. K. Světlé 17). Správu K. n. a k. převzal 1. 1. 1924 K. Borecký, který pak spravoval podnik (1927 přestěhovaný do Karlína, Královská 13) na základě vlastní koncese až do 1929, kdy jej převedl na své jméno (krátký čas však ještě užíval starého názvu).

Činnost nakladatelství byla orientována jednak na komunistickou teoretickou a politickou literaturu, jednak na beletrii. První okruh reprezentovala především Leninova knihovna (založená péčí Leninova fondu KSČ), v níž vyšla hlavně díla K. Marxe, F. Engelse a V. I. Lenina. Souběžně vycházely práce dalších teoretiků a mluvčích komunistického hnutí: N. I. Bucharin, K. Liebknecht, K. Radek, L. D. Trockij, K. Zetkinová, G. Zinověv, později J. V. Stalin aj. V oblasti beletrie uplatňoval rozhodující vliv S. K. Neumann, ve sféře dětské literatury M. Majerová. Kromě původní proletářské literatury (J. Hora, M. Majerová, H. Malířová, A. M. Piša, J. Seifert aj.) vydávalo K. n. a k. díla světových autorů (H. Barbusse, H. Heine, M. A. Nexö, U. Sinclair, O. Wilde aj.); z okruhu literatury faktu uvedlo mj. reportáže J. Reeda Deset dnů, které otřásly světem (1926) a M. Majerové Den po revoluci (1925), z politickodokumentární literatury sborník 10 let diktatury proletariátu (1927). Publikovalo i množství knížek pro denní potřebu, jako např. přednášky pro komunistickou výchovu a proletářské kulturní akce, májové listy, kalendáře (některé tisky v němčině). – Základní beletris-

tickou knižnici byly *Lidové romány*, resp. (od sv. 26) *Knihovna lidových románů* (1921–29; 1921 sv. 1 Družstevní dělnické nakl. a knihkupectví, 1921–29 sv. 2–41 K. n. a k., 1930 sv. 42–44 K. Borecký; red. A. Macek, pak R. Rejman, od sv. 26 S. K. Neumann), v níž vycházela především hodnotná literatura přeložená. Z původní beletrie byly zařazeny svazky: H. Malířová: Popel (1928) + A srdce nemá stání (1928) + Blesk a jiné povídky (1928) + Právo na štěstí (1929), ze světové literatury např.: J. London: Chicagská komuna (1921), I. Erenburg: Láska Jeanny Neuillové (1925), F. Gladkov: Cement (1926), E. a J. Goncourtové: Pastorkyně života (1929) a mimoto díla dalších autorů: J. R. Becher, A. A. Bogdanov, M. Borecká, D. Defoe, Jimmie Dollar (M. S. Šagiňanová), A. S. Grin, S. I. Gusev-Orenburskij, F. Bret Harte, V. Hugo, H. Jaeger, I. Jevdokimov, F. Jung, P. Jürgensen, A. Meyenbergová, O. Mirbeau, M. A. Nexö, Ch. L. Philippe, L. N. Sejfullinová, U. Sinclair, A. Tolstoj, V. Vynnyčenko, E. Zola aj. Na vydávání beletrie byla zaměřena i *Edice Proletkultu* (1922–23, 5 sv.; red. S. K. Neumann), v níž vyšly mj. povídky J. Hůlky Prokletí lidé, hra A. Kavoně (A. Dokoupil) Náš Mikuláš a sbírka recitací Komunistické večery (ed. S. K. Neumann, J. Seifert). Proletářským ochotnickým kroužkům byla určena knižnice *Dělnický repertoár* (1925–29 sv. 1–11 K. n. a k., 1930–32 sv. 12–19 K. Borecký); kromě svazků F. C. Weiskopf: Země na druhém břehu (1925), J. Balda: Internacionála smrti (1925) + Křížník Potěmkin (1926), A. J. Cihelka, J. Klepetář: Zlato (1925), J. K. Hradský: Stávka (1925) zde vyšly práce autorů: J. Josef, I. Lomský aj.; F. Iljinskij, S. Laptěv, Saint-Georges de Bouhélier aj. Jednou z prvních dětských knižnic vydávaných po světové válce byla *Dětská knihovna* (1924–29 sv. 1–23 K. n. a k., 1929–33 sv. 24–28 K. Borecký, 1934 sv. 29 F. Spitzer; red. M. Majerová). Vyšly zde knihy H. Malířové Kouzelný plášť (1925) + Tři hvězdy (1925) + Zlatý závoj (1929), srbská pohádka v úpravě M. Majerové Cesta do nového carství (1928), próza N. Krupské Můj život (1929), dále práce autorů: H. Bobiňka, M. Bosáková, Faun (J. Hostáň), A. Hora, J. K. Hradský, H. zur Mühlen, B. Lasková, M. Zalka aj. Nejvýznamnější politickoteoretická řada *Leninova knihovna* (1924–29 sv. 1–10 K. n. a k., 1933 sv. 11 K. Borecký) přinesla překlady 3 děl V. I. Lenina, mj. Imperialismus, dnešní období kapitalismu (1924), 2 děl Marxo-

Komunistické nakladatelství a knihkupectví

vých, zvl. Kapitál (1924–27), a práci J. V. Stalina a L. D. Trockého (u Boreckého pak vyšel Engelsův Antidühring). Tuto základní edici doplňovala *Malá knihovna leninismu* (1925–29 sv. 1–10 K. n. a k., 1930–37 sv. 11–25 K. Borecký); vyšel v ní mj. A. Bernard: Abeceda komunistické politiky (1926), výbor Lenin o Tolstém (1928, ed. J. Fučík) a jednotlivé práce dalších autorů: L. G. Boudin, N. I. Bucharin, J. Guttman, Junius (A. A. Hoch), K. Marx, G. V. Plechanov aj. Agitprop zde vydával *Populární přednášky komunistické* (1925–26, 5 sv.). Politické a zdravotní výchově žen byla věnována *Ženská knihovna* (1923–26 sv. 1–8 K. n. a k., 1931 sv. 9–11 K. Borecký; red. M. Majerová). V *Knihovně odborových otázek* (1922) vyšla jen programová knížka A. S. Losovského, v edici *Zemědělec* (1922) 2 svazky (z toho jen první nákladem K. n. a k.), v *Zemědělské knihovně* (1924–25) také 2 svazky, v knižnici *Proletarische Abende* (do 1926, red. F. C. Weiskopf) 4 svazky. – Nakladatelství bylo také administrativní základnou komunistických periodik, ale jeho nákladem vyšel jen 3. a 4. ročník dětského časopisu Kohoutek. Každoročně zde vycházely kalendáře.

KNIŽNICE. *Beletrie*: Lidové romány (i s tit. Knihovna lidových románů, 1921–29); Edice Proletkultu (1922–23); Dělnický repertoár (1925–29); Dětská knihovna (1924–29). – *Ostatní*: Knihovna odborových otázek (1922); *Zemědělec* (1922); *Ženská knihovna* (1923–26); *Zemědělská knihovna* (1924–25); *Leninova knihovna* (1924–29); *Malá knihovna leninismu* (1925–29); *Proletarische Abende* (do 1926). ■ Z OS-TATNÍ PRODUKCE: J. Seifert: Město v slzách (1921); J. Hora: Socialistická naděje (1922) + Z politické svatyně (1924); H. Malířová: Povídky s dobrým koncem (1923); A. M. Piša: Pozdravy (1923); sb. Strádajícím dělníkům německým věnují čeští spisovatelé komunističti (1923); Dra F. Alberta Sebrané spisy. Životem, dějinami, přírodou (1924, ed. J. Pič, B. Šmeral); H. Heine: Výbor básní (1924). ■ PERIODIKUM: Kohoutek (1924–26). ■ KALENDÁŘE: Komunistický kalendář 1922 (1921), ...1923 (1922); Kapesní komunistický kalendář na rok 1922 (1921); Komunistický kalendář na rok 1924 (1923), ...1926 (1925); Kalendář komunistický na rok 1925 (1924); Kapesní komunistický kalendář. Rok 1925 (1924); Dělnický kalendář 1927 (1926); Kalendář kapesní 1927 (1926); Kapesní komunistický kalendář na rok 1927 (1926), ...1928 (1927); Dělnický ročník kalendář na rok 1928 (1927); Dělnický kalendář ročník na rok 1929 (1928), ...1930 (1929); Dělnický kalendář kapesní na rok 1929 (1928). ■

BIBLIOGRAFIE: Úplný seznam knih vydaných Komun. knihkup. a nakladatelstvím v Praze 1921–22; Úplný seznam... 1921–25. ■ LITERATURA: R. Rejman: Vzpomínky mládežnické a knihkupecké, sb. Říjen 1917 (1957); A. Zach: Vydavatelská avantgarda mezi dvěma válkami, Knižní kultura 1964, s. 69, 106; D. Kozlová: Po stopách Komunistického nakladatelství, Práce 15. 5. 1971; B. Pelikán in Nakladatelská politika KSČ v produkci komunistických nakladatelství a edic 1921–1938. 1, 2 (1974, 1975); A. Šachlová: Počátky Komunistického nakladatelství (1921–23), sb. Knihovna 10, 1977, s. 181 + Komunistické nakladatelství v letech 1923–38, sb. Knihovna 12, 1981, s. 7.

oh

Mikuláš Konáček z Hodiškova

† 1546

Humanistický literát, propagátor českého humanismu, překladatel a přední pražský tiskař z počátku 16. stol.

Nazýval se i Konáček, polatinštělým jm. Finitor, na tiscích často označován podle místa své tiskárny Nicolaus in Lacu. – Pocházel z rodiny usedlé v Hodiškově na Českomoravské vysočině. O jeho mládí a zdrojích vzdělání není nic známo. V Praze byl kolem 1506 písařem horviničných. Od 1507 jsou doloženy tisky, které vydával ve vlastní tiskárně vedle kostela P. Marie Na louži na Starém Městě pražském, a to asi do 1511 ve spolupráci s J. Wolfem, později sám; 1520–28 pracovala jeho tiskárna v domě U bílého lva na dnešním Malém náměstí, tisky však byly označovány bez udání vydavatelova jména jen označením domu a K. tiskařským signetem (erb se zkříženými tiskařskými tampóny). Přídomek z Hodiškova získal K. 1516, 1520–42 byl dvorským místosudím, 1526 perkmistrem horviničných; sám vlastnil vinice a dvůr Skrovětín u Vltavy. V dobových politických zápasech byl zřejmě straníkem purkmistra sjednocených pražských měst J. Paška z Vratu. Rokem 1528 končí K. vydavatelská činnost; až do smrti žil v ústraní snad v souvislosti s Paškovým pádem a vypovězením. K. tiskárna byla prvním humanistickým vydavatelstvím v Čechách a počítala i s čtenáři v příbuzných jazykových oblastech (Polsko). Jako vydavatel osvěd-

čil K. smysl pro dobovou aktuálnost a pro možnost knihtisku (první tisk not); u některých K. tisků nelze bezpečně zjistit K. autorskou nebo překladatelskou účast.

K. byl přívržencem Všehrdova programu českého národního humanismu a usiloval překladatelskou a vydavatelskou činností o jeho realizaci. Překládal z němčiny (Boccacciovy novely podle Arigova něm. zpracování) a z latiny spisy italských humanistů, drobnosti antických autorů (dialogy Lukianovy i Lukianovi připisované) i starší křesťanské spisy, odpovídající představě zábavně prezentované mravoučnosti v humanistickém duchu (Burleyovy Životové a mravná naučení..., Quadripartitus). Význačným přínosem pro českou literaturu byly jeho překlady České kroniky Eneáše Silvia, usilující korigovat autorovo protihusitské stanovisko, a rámcového bajkového souboru orientálního původu Paňčatantra (Kalila a Dymna) podle latinského zpracování Jana z Capuy pod titulem Pravidlo lidského života. Jako autor se K. představil (1511, 1515) dvěma dialogy s aktuální náboženskopolitickou tematikou; první z nich, veršované *Rozmlúvanie o vieře...*, zaměřené k otázkám rozporů mezi katolictvím, utraktivismem a bratrstvím a usilující o obnovení národní jednoty, vyneslo autorovi (patrně pro dočasné sympatie k jednotě bratrské) i krátkodobé věznění. K oběma dialogům se váže prozaický *List Pravdy pro řád, pokoj, lásku a svornost*, který útočí proti vnitřnímu rozkladu Českého království. Až posmrtně vyšly pěči humanisty B. Hořejšovského v jednom svazku významné práce, vzniklé zřejmě až po skončení K. tiskařské aktivity, *Kniha o hořekování a nařikání Spravedlivosti* (zpracování spisu španělského biskupa Roderiga Sancheze de Arevalo Speculum vitae humanae), dramatizace moralistní látky zpracované Boccacciem *Hra pěkných příповіdek* a biblická veršovaná hra Judith (překl. něm. hry J. Grefa). K. původní práce i zpracování cizích děl ukazují autora jako upřímného utraktivistu se zjištěným smyslem pro společenské otázky, rozvíjejícího tradici staršího moralizujícího písemnictví. Výběr překládaných děl svědčí o K. porozumění pro zájmy a potřeby čtenářstva. Jako překladatel se K. dopracoval jen výjimečně vytríbenější jazykové úrovni, odpovídající humanistickým požadavkům, a zůstal ponejvíce v zajetí překladatelské doslovnosti, zatížené četnými latinismy. V různých oblastech sehrálo jeho působení iniciátorskou úlohu

(první čes. biblická hra i světský dramatický text, propagace orientálních látek, první užití sapphické strofy v češtině ve vlastních úvodech a komentářích k vydávaným dílům).

KNÍŽNĚ: Rozmlúvanie o vieře ne méně užitečné jako kratochvilné, v kterémžto Řimenín, Čech, pikhart a mudřec společně rozmlúvají (1511); Dialogus, v kterémž Čech s pikhartem rozmlúvá, že sú se bratři valdenští všetečné a škodlivé od obů stran oddělili (1515); List Pravdy pro řád, pokoj, lásku a svornost Království českého a Markrabství moravského sepsaný a králi Ludvíkovi Jeho Milosti poslaný (1522). – *Zpracování a úpravy:* W. Burley: Životové a mravná naučení mudrcuov přirozených a mužuo v ctností osvícených krátce vybrání (1514); – posmrtně: Kniha o hořekování a nařikání Spravedlivosti, královny a paní všech ctností (1547); Hra pěkných příповіdek od Boccattia složená, v nížto tyto vosoby mluví: Štěstí, Chudoba, Neštěstí, v kterýchžto o boji Štěstí a Neštěstí všem lidem ku příkladu vypisuje se etc. (1547). – *Překlady:* F. Petrarca: Sedm žalmuov kajících Petrarchy, poety znamenitého a muže bohomyslného i nábožného, krátkých v slovích, ale v rozumu převlehlých (1507); Lukianos: O najbiednějším stavu velikých pánův... Rozmlúvaní Charona s Palinurem utěšené o rozličných lidských stavích a zvláště o najbiednějším velikých pánuov stavu. Rozmlúvanie o těch, kteříž starých lidí smrti pro zboží žádají... (1507) + Kterí jsů v světě najznamenitější bojovníci byli, Luciana mudrce kratochvilné a velmi příkladné rozmlúvanie s misterným rozsudkem (1509); G. Boccaccio: Gviškard a Sigismunda (1507, výt. nezjišť.) + Kronika o Cimonovi hlupém, skrze milost přemisterně vycvičeném (1509) + Pamphila mládence ctného z Centinovele rozprávka najprvnější o Serciapletovi, písaři obecném, kterýž na smrtedlné posteli zpovědníka oklamav, po smrti za svatého jmien, držen i ctěn byl (1514); W. Burley: Že se moudrý ženiti nemá. Theofrastus mudřec, a že řídkokterá poctivá jest žena. Sekundus, též mudřec ... (1509); Eneas Silvius: Česká kronika (1510) + Enea Silvia poety o Štěstí i divný, i užitečný sen (1516); G. Savonarola: Na žal m Daviduo Smiluj se nade mnů, Bože, výklad bratra Jeronýma, řádu kazateluo, v Vlaších cirkvi potupeného (1514); J. Stanislaides: O klanění velebné svátosti oltární proti pikhartským bludům z třetích kněh Stanislaidových vybrání (1515); Zrcadlo moudrosti svatého Chry biskupa, v jehožto podobenstvích všeliké moudrosti zrcadlo se svítí (tj. Quadripartitus, 1516); F. Beroaldus: Philipa Beroalda Bononského proti frejřím, vožralcóm, kostkářóm a vrhcábničkóm řeč příkladná, kterůž se hanebnosti freje, vožralství a her kostečných tak užitečné a potřebné jako duvodné a důvtipné oznamují (1527); Pravidlo lidského života, jinak podobenstvie starých mudrcuov, z latinské řeči v českou přeložené a obrácené, kterěž také Dymnovy a Kelilovy knihy slovů... (1528); – posmrtně J. Greff: Judith, hra z historií Judith pilně vybraná

a rykmy mírnými tuto sepsaná, abychom se v nepravostech poznali a za smilování k Bohu volali, aby nepřátely odvrátil od nás přeukrutné v tento nebezpečný čas (1547). ■ Z TISKAŘSKÉ PRODUKCE: J. Cuspinianus: Sjezd císařské velebnosti v Vídni a nájasnějších tří králů Jich Milostí, v kterémž se mnoho divného i paměti hodného pokládá (1515); Smlůva všech tří stavů Svatováclavského sněmu ve dsky vložená léta božího 1517 (1517); Místra Jana Husi, kazatele slavného, dědice českého, dvanácti článků víry křesťanské obecné, desíti božích přikázání a modlitby Páně Otče náš etc. výkladové (1520); O Turcích (po 1520); J. Hus: O velebné svátosti těla a krve Pána Krista, co a kterak o ní držáno od věrných a věřino býti má, spis místra Jana k Robertovi v Konstanci v žaláři sepsaný... (b. d., před 1522); V. Mířinský: Písně staré, gruntovní a velmi utěšené (1522); O nešťastné bitvě a porážce Uhru od národu tureckého učiněné a o smrti velmi smutné a žalostivé slavné paměti krále Ludvíka Jeho Milosti (b. d., asi 1526). ■ EDICE: Šest tisků M. K. z H. a Jana Wolfa 1507–1511 (1928, Monumenta Bohemiae typographica 5, ed. Z. Tobolka); Pravidlo lidského života (1961, ed. M. Kopecký); M. Kopecký in Humanista z Vysočiny (1971, Lactantia Firmiana Najkratšie knihy a List Pravdy pro řád, pokoj, lásku a svornost). – Ukázky z hlavních překladů K. in: F. L. Čelakovský: Malý výbor z veškeré literatury české (1851); J. Jireček: Antologie z literatury české, 2. Doba střední (1858); Výbor z literatury české 2 (1868, ed. K. J. Erben); V. B. Spiess: Výbor z literatury české doby střední (1878); J. Grim: Výbor z literatury české doby střední (1885); Kratochvilné rozprávky renesanční (1952, ed. A. Grund). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 4 273–4 277 (srov. i č. 1 093, 1 124, 1 371, 1 543, 1 544, 1 666, 1 717, 3 265, 3 266, 4 144, 4 889, 4 993, 4 994, 5 222, 13 884, 13 887, 14 101, 14 968, 16 181, 16 345, 16 441, 16 443); V. Měrka in M. K. z H. (vlastní díla a překlady), ČMF 1915; Z. Tobolka in Český knihtiskař M. K. z H., příl. k Monumenta Bohemiae typographica 4 (1927, tiskařská produkce); M. Kopecký in Literární dílo M. K. z H. (1962, tiskařská produkce a literatura předmětu) + in Humanista z Vysočiny (1971, tiskařská produkce). ■ LITERATURA: M. Kopecký: Literární dílo M. K. z H. (1962) + Humanista z Vysočiny (1971). ■ V. Hanka: Zrcadlo múdrosti sv. Crhy, sb. Rozbor staročeské literatury 2, Rozpravy KČSN 1845 + České prvotisky, ČČM 1852; F. B. Mikovec: Příspěvky k dějinám českého divadla, Lumír 1853; J. Jireček in Rukověť 1 (1875); F. Menčík: Dodatky a opravy k biografii..., ČČM 1878, s. 299; A. Truhlář: O některých knihách prostonárodní četby české ve století 16., ČČM 1891; J. Král: O prozodii české, LF 1893 → O prozodii české 1 (1923); J. Truhlář in Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II. (1894); J. V. Šimák: M. K. z H., Dodatky a opravy k biografii..., ČČM 1896, s. 128; Č. Zíbrt: Dvě písně o bitvě u Moháče + Prvotisk z r. 1522: List

Pravdy králi Ludvíkovi poslaný + Traktát F. Beroalda proti frejřům, vožralcům, kostkářům a vrhcábníkům v Konáčově českém vydání r. 1527, vše ČČM 1905; F. Menčík in Příspěvky k dějinám českého divadla (1895); A. Novák: Lukianovské ohlasy v literatuře české, LF 1910; F. Novotný: Burleyovy Životy starých mudrců a jejich česká zpracování, LF 1913; V. Měrka: M. K. z H., ČMF 1915; J. Šebánek: Zpráva o příspěvku ke K. životopisu..., ČČM 1924; R. R. Trautmann: Über einige unbekannte Prager Drucke des M. K. aus den Jahren 1507–1511, Schriften der Königsberger gelehrten Gesellschaft, Královec 1925; Z. Tobolka: Český knihtiskař M. K. z H., příloha k Monumenta Bohemiae typographica 4 (1927); B. Ryba: Filip Beroaldus a čeští humanisté, Zpráva Městského muzea v Č. Budějovicích za léta 1932–33 (1934); J. Bombera: K. překlad Silviových záznamů o válce husitské, Vlast 1938; S. Vrtel-Wierczyński: Palinur und Charon polnisch und tschechisch, Slavische Rundschau 1938; M. Kopecký: Několik poznámek ke K. hře Judith, sb. Příspěvky k dějinám starší české literatury (1958) + K. dramatizace syžetu z Boccaccia, sb. F. Wollmanovi k sedmdesátinám (1958); J. Hrabák: Poznámky o verši českého dramatu v období renesance, in Studie o českém verši (1959); J. Kolár in Česká zábavná próza 16. století a tzv. knížky lidového čtení (1960); M. Kopecký: Kniha o hořekování a její předloha, LF 1961 + in M. K. z H.: Pravidlo lidského života (1961); A. Vidmanová-Schmidtová: Burleyovy Životy starých filozofů a jejich české překlady (1962); E. Pražák: K vydání K. Pravidla lidského života, ČLit 1964 + Ze souvislostí časové tvorby dvacátých let 16. století, LF 1967; M. Kopecký: Nález ztraceného staročeského tisku, SPFF Brno, ř. D 12, 1965; K. Chyba: Slovník knihtiskařů v Československu od nejstarších dob do roku 1860, příloha sb. Strahovská knihovna 1–14/15, 1966–1979/80; M. Kopecký: Zrcadlo múdrosti, LF 1967.

jk

Bedřich Konařík-Bečvan

* 13. 4. 1878 Halenkov u Vsetína

† 22. 2. 1944 Praha

Romanopisec, povídkář a dramatik mravně výchovných tendencí, lokalizující často své prózy na rodné Valašsko; autor prací o literatuře a výtvarném umění, publicista angažující se především v boji proti alkoholismu.

Absolvoval gymnázium ve Val. Meziříčí (mat. 1899) a teologii v Olomouci. Publikovat začal koncem 90. let a od počátku užíval pseudonymu, resp. literárního přídomku Bečvan, který

pro něho vymyslel spisovatel F. Sokol-Tůma. Po vysvěcení (1903) působil jako kaplan ve Velkém Újezdě u Olomouce, od 1905 v Prostějově, kam si ho vyžádal K. Dostál-Lutinov pro redakci ženského časopisu Eva. Na cestách Německem, Dánskem, Švédskem, Norskem, Belgií, Holandskem, Anglií, Francií a severní Itálií studoval způsoby boje proti alkoholismu, z nichž některé se snažil uplatnit i v domácích podmínkách. 1909 přesídlil do Kunčic pod Ondřejníkem, kde se stal ředitelem první léčebny pro alkoholiky v Rakousku-Uhersku, jejíž založení připravoval svou horlivou organizátorskou a publicistickou činností. Po uzavření ústavu kaplanoval v Mošnově a Butovicích na Ostravsku (1915), v Brumově u Valašských Klobouk (1916), pak byl farářem v Kunčicích. Po válce se vzdal kněžského povolání (zůstal však v církvi) a oženil se. Od 1922 působil v Praze na min. zdravotnictví jako poradce v protialkoholním referátu, od 1923 jako ředitel abstinentní léčebny na zámku Tuchlov u Teplic; penzionován 1938. Byl členem Družiny literární a umělecké (od 1916).

Beletrie K.-B. je nesena snahou působit výchovně, vést čtenáře k mravnímu zdokonalení a pranýřovat nedostatky v církevním i světském životě. Rozruch vzbudil jeho první román *Dalila* zejména svou silnou proticelibátní tendencí, realistickým líčením kněžského života i naznačenou problematikou sociální; na pokyn olomouckého arcibiskupa Bauera byla kniha stažena z prodeje. Pokusy dramatické zaměřoval K. proti různým náboženským výstřelkům: komedie *Marnost nad marnost* čerpá ze života valašských blouznivců sekty „mlčících“, drama *Legenda* pojednává o zrůdnosti klášterního asketismu. Byla-li tato část K. tvorby podložena autorovou kněžskou zkušeností, druhá její část těžila z jeho praxe zapáleného protialkoholního pracovníka. V románu *Hospic U zlaté hvězdy* ztvárnil vlastní zážitky a zkušenosti z léčebny pro alkoholiky v Kunčicích, v drobných povídkách, shrnutých do svazků *Judita* a *Nedobry*, bral si nejčastěji za námět tehdejší alkoholismus a náboženské sektářství valašského lidu. Jeho ženské romány (*Emča detektiv*, *Sestry smrti*) diktovala snaha varovat důvěřivé čtenářky před nástrahami podvodníků. V rukopise zůstal kněžský román *Dva světy*, napsaný koncem 30. let.

PSEUDONYMY: Bedřich (B. K., Jan, K.) Bečvan, Josef Jelínek, K. Bedra. ■ PŘÍSPĚVKY in: Archa (od 1918; 1928 Studie o grafiku O. Vaňáčovi, i sep.; 1935

Kardinál Bayane a Napoleon, i sep.); Blaho lidu (Brno); Eva (1905–10); Hlídka (od 1901); Katolické zábavné i poučné listy (Opava); Kazatelna (Pelhřimov); Lid. listy; Mír (Olomouc); Náš domov (Olomouc); Našinec (Olomouc); Nová kultura; Noviny zpod Radhoště (Val. Meziříčí); Nový obzor; Nový život (od 1898); Obzor (Brno); Ostravský obzor; Rozkvět (Olomouc); Rozvoj (Olomouc, 1900); Slovácké noviny (Uher. Hradiště); Vlast; Vychovatelské listy (Olomouc, 1903 Dějiny cudnosti); Vyšší národ; Zdravotnické rozhledy. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Dalila (R 1906); Z pohádky do pohádky (PP 1906); Judita (PP 1917); Nedobry (PP 1919); Hospic U zlaté hvězdy (R 1922; pův. verze v čas. Našinec 1918); Legenda (D 1923); Marnost nad marnost (D b. d., 1926); Labutě (PP 1927, výt. nezjišť.); Adolf Racek (b. d., 1927, podp. B. Konařík); Emča detektiv (R 1933, pseud. B. K. Bečvan; obs. i oddíl Drobné prózy z 1922–23); Sestry smrti (P 1937, pseud. B. K. Bečvan); Literární historik Ant. Procházka (1940, s bibliografií, podp. B. Konařík). – *Ostatní práce* (zpravidla pod vl. jm. bez přídomku): O výchově rodinné (1905); Čtyři populární přednášky o alkoholismu (1905); Co soudí myslitelé o pijáctví (1911); Napoleon a protestantismus (1931, s výběrovou bibliografií napoleonské lit. v čes. jazyku); Léčení alkoholismu v cizině a u nás (1934); Středověká lékařka sv. Hildegarda z Bingen (1935); Dipsomanie (1940); Mánesův model: Verunka Čudova z Bilovic u Uherského Hradiště (1941); mimoto další práce. ■ REDIGOVAL časopisy: Eva (1905–10), Ochrana lidu (1911–14), Výchova lidu (1919), Našinec (1922–28, týdenní rubrika Besídka literární a umělecká). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Naše náboženské exlibris (souple, 1929); Antonín Hála (album grafik, 1929); Bibliografický přehled české protialkoholní literatury (1940); Otakar Vaňáč (souple exlibris, 1942). ■

LITERATURA: ● ref. Dalila: Ds. (J. D. Konrád), Máj 5, 1906/07, s. 318; M. Marten, MR 1906/07, sv. 19, s. 207; A. N. (Novák), Přehled 5, 1906/07, s. 225; V. Kol., Zvon 7, 1906/07, s. 157 ●; ● ref. Judita: J. Šanda, Našinec 26. 5. 1918; F. Tučný, MSIR 1918, s. 135; E. (V. Ertl), NŘ 1918, s. 299 ●; L. Zamykal in B. K. B.: Nedobry (1919); ● ref. Nedobry: Š. Jež, Cesta 2, 1919/20, s. 810; -vh- (M. Hýsek), Kmen 3, 1919/20, s. 180 ●; A. Procházka: Literární činnost B. K., Vyšší národ 1937, s. 80; zsl. (A. Novák): B. K. šedesátníkem, LidN 13. 4. 1938.

mu

Josef Končinský

* 22. 2. 1832 *Lužany* u Jičína

† 12. 4. 1910 *Praha*

Klasický filolog, překladatel z řečtiny.

Vystudoval gymnázium v Jičíně (mat. 1852) a klasickou filologii na pražské univerzitě (abs. 1856), poté učil řečtinu a latinu na gymnáziích v Jindř. Hradci, Banské Bystrici (1857–60) a Hradci Král. (1863–83), jako ředitel gymnázia působil v Třeboni (1883–87) a Nēm. (Havlíčkově) Brodě; do výslužby odešel 1893.

Jako překladatel byl K. zaujat Sofoklovými tragédiemi; jejich lyrické partie překládal časoměrně, dialogy však přízvukně při zachování časoměrného metrického schématu. Překlad hry Oidipús tyrannos byl provozován 1889–90 v Nár. divadle.

PŘÍSPĚVKY in: Výr. zpráva gymnázia Hradec Král. (1880, 1882, úryvky z překladu Oidipús na Kolóně); Výr. zpráva gymnázia Nēm. Brod (1891, úryvek z překladu Oidip král); Výr. zpráva gymnázia Třeboň (1886, 1887, úryvky z překladu Oidip král). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: Sofoklés: Oidipús na Kolóně (1883, in *Tragédie Sofoklovy 1*) + Král Oidipús (1891, in *Tragédie Sofoklovy 2*, prem. 1889 s tit. Oidip král). ■

LITERATURA: J. Král: ref. překl. Oidipús na Kolóně, LF 1881, s. 144 + ref. překl. Oidip král, LF 1888, s. 54 a LF 1891, s. 454; an.: Školní rada pan J. K..., NL 21. 11. 1902; J. B.: Dne 12. dubna 1910... (nekrolog), LF 1910, s. 156.

jo

Matouš Konečný

* mezi 1569 a 1572

† 8. 2. 1622 *Brandýs nad Orlicí*

Českobratrský biskup, autor theologických spisů.

Omylem bývá psán také Jan. – Narodil se pravděpodobně v Uhrách, v dnešním maďarsko-slovenském pohraničí. Základního vzdělání nabyl ve Strážnici na Moravě, 1589 studoval ve Wittenbergu. 1596 byl na synodě v Třebíči ustanoven českobratrským knězem a 1604 na synodě v Žeravicích zvolen do užší rady bratří. 1608 nebo 1609 byl v Ml. Boleslavi zvolen biskupem Jednoty bratrské. Téhož roku se stal členem komise pro církevní řády. Po bělohorské bitvě se uchýlil na panství Žerotinů v Brandýse n. Orl., kde také zemřel. K. byl ženatý, jeho dcera se provdala za P. Vetterina, bratrského kněze a spisovatele.

K. literární činnost byla usměrňována potřebami Jednoty bratrské. Jako její významný člen byl pověřen sepsat souhrn hlavních článků ná-

boženské věrouky; dílo, jež mělo sloužit potřebám bratrských kněží a učitelů, zůstalo nedokončeno. Po zvolení biskupem Jednoty vydal *Knihu o povinnostech křesťanských* a na příkaz starších pak spis *Pravda vítězí, to jest Odpověď přímá na spis hánlivý proti Jednotě bratrské*, namířený proti útokům ze strany katolické (V. Šturm aj.); K. se v něm nešetřně dotkl jiných evangelických církví a vzbudil nelibost, jež se projevila i literárně (J. A. Komenský, S. Martinus z Dražova). Úsilí smířit bratrské a kalvinistické učení vedlo K. k překladu knihy basiilejského kalvinisty A. Polana (1560–1610) *Gemmula partitivum theologicarum...* Rozdílové teologické (1590, v rukopise). O Polanovo dílo se K. opíral po stránce kompoziční i věroučné ve svém spise *Theatrum divinum, to jest Divadlo boží*. Podává zde výklad stvoření světa podle Genese, vyprávění doplňuje hojnými citáty, v nichž se odrážejí středověké i soudobé názory, a užívá náboženské symboliky. Jeho výklad má převážně náboženskou podobu a dotýká se i otázek náboženské morálky. Kniha sloužila mj. jako inspirace J. A. Komenskému (*Listové do nebe, Labyrint světa a ráj srdce* přejímají některé kompoziční postupy a slovní obraty z díla K.). *Theatrum divinum* podobně jako dnes nezištěný K. spis *O svátostech* patřily v pobělohorské době k zakázaným knihám (Koniášův Klíč). Mimo uvedené práce je K. autorem různých náboženských příruček. Postila *Kazatel domovní* je určena hospodářům; nabádá ke každodennímu zpěvu, přináší napomenutí a modlitby pro běžný život i pro zvláštní příležitosti.

KNIŽNĚ. Kniha o povinnostech křesťanských... (1611); *Pravda vítězí, to jest Odpověď přímá na spis hánlivý proti Jednotě bratrské...* (Kralice 1614, an.); *Theatrum mundi aneb Kniha o skutku všeho světa stvoření...* (1615, an.); *Theatrum divinum, to jest Divadlo boží...* (1616, an.); *Kazatel domovní...* (Hradec Král. 1618); *O svátostech* (1625, výt. nezišt.). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 4278–4285. ■ LITERATURA: J. Jireček in *Rukověť I* (1875); J. Šmaha: *Názorné vyučování J. A. Komenského*, *Pedagogické rozhledy* 1895, s. 178; F. Slaměník: *M. Konečný Kazatel domovní*, *LidN* 29. 6. 1916 (ranní vyd.); S. Souček: *K výtahu K. B. Skrbenského z neznámého jinak spisu Komenského Amphitheatrum universitatis rerum*, *ČČH* 1925, s. 337.

zdi

Robert Konečný

* 23. 4. 1906 Brno

† 15. 10. 1981 Brno

Spiritualistický básník, prozaik, esejista a literární kritik, zároveň vědecký pracovník a publicista v oblasti psychologie a filozofie, překladatel odborné literatury z němčiny.

Otec byl natěračský dělník, matka švadlena. Po maturitě na klasickém gymnáziu v Brně (1925) studoval K. na filoz. fakultě v Brně obory filozofie, čeština a němčina (1929 státní práce *City a emoce estetické*, doktorát 1930 prací *Julius Zeyer. Psychologická analýza na základě studia snů v životě a díle*; srov. J. Zeyer v *zrcadle snů*, Psychologie 1936). 1926–31 pracoval zprvu jako pomocná vědecká síla, posléze jako knihovník v Psychologickém ústavu. Zároveň (1929–31) už byl suplentem na reálce v Brně, pak profesorem na gymnáziu v Tišnově (1931–34) a opět v Brně (až do zatčení gestapem v listopadu 1939). Pro odbojovou činnost ve skupině Obrana národa byl vězněn v Brně a Vratislavi až do dubna 1945, kdy se zachránil útekem. Po nutném léčení učil znovu na gymnáziu, ale přitom jako smluvní profesor přednášel noetiku a psychologii na brněnské filoz. fakultě; od 1. 9. 1946 uvolněn ze středoškolské činnosti, habilitoval se z filozofie v prosinci 1946 (habilitační práce *Vladimír Hoppe* vyšla tiskem až 1970). Od listopadu 1950 byl přerazen do zdravotnictví; pracoval jako psycholog nejdřív ve státní psychiatrické léčebně v Brně-Černovicích, 1958–63 na psychiatrické klinice fakultní nemocnice, zároveň učil na střední zdravotnické škole. Od 1963 působil v ČSAV, a to postupně v Pedagogickém ústavu J. A. Komenského, v Psychologickém ústavu a samostatné Psychologické laboratoři ČSAV jako odborný a poté vědecký pracovník (kandidát věd 1966 prací *Vybrané studie z psychologie*). Na filoz. fakultu ÚJEP se vrátil v dubnu 1968, univerzitním profesorem se stal 1. 7. 1968, penzionován 1971. V Psychologické laboratoři pracoval nepřetržitě do konce 1976.

Ať už byla K. poezie ovlivněna Horou, Seifertem, Nezvalem, Holanem či Palivcovými překlady Valéryho, uchovávala si jednotný ráz bohatě rýmovaným jambickým veršem, slovní vytríbeností, myšlenkovou precizností a důsledným významovým akcentem na duševní očistu (slovo „duše“ je klíčovým slovem celé K. tvor-

by). Platí to už o vyzrálé lyrické prvotině *Spáť pod plamenem*, která přírodním dojmům a intimním scénkám vtiskla duchovní smysl naděje a víry. V umně komponovaném básnickém cyklu *Písně z cely* mezní životní situace (nacistické vězení) prověřila a vyostřila motiv duše vysvobozující se z pozemských pout. Další dvě básnické knihy vydané v druhé polovině 40. let shrnuly verše psané už těsně před válkou a potom během ní; v obou se K. kultivovanost projevila mimo jiné množstvím literárních odkazů a citací. V básních sbírky *Má vlast* se K. vyrovnával s tragickými aktuálními událostmi až do dnů osvobození; jeho evangelicky pojímaná křesťanská víra a z ní vyrůstající racionální idealismus se zde konkretizovaly v bojovou odhodlanost a ve výzvy proti malověrnosti. Sbírkou *Tůně* nazval autor sice knížkou subjektivní lyriky, ale i její niternost měla nadosobní zaměření; lyrika napohled přírodní vyzorovávala jevy ostřeji než v K. prvotině, ale v průběhu básně jim většinou udělovala platnost podobenství duchovního dění. Obdobně povídky *Studnice zapečetěná* napsal K. navenek jako milostné příběhy, ve dvou z nich však odhalil vykupující působení osobní tragédie, v třetí pak zpodobil duševní souznění umírajícího filozofa s jeho obdivovatelkou; prostřednictvím tohoto hrdiny formuloval K. své filozofické a náboženské názory. Znovu tak učinil, bezprostředně a všestranněji, i v souboru drobných próz *Chudobky*: jedna jejich část pokračovala v postupu jeho básní tím, že ze scénky či jednoduchého příběhu těžila mravní pointu, druhá část byla pojata jako osobní vyznání úvahového nebo (přesvědčivěji) vzpomínkového rázu. Literární kritiky a studie psal K. před válkou hlavně do Lidových novin a po osvobození do Listu Sdružení moravských spisovatelů a do brněnského deníku Čin (v něm vedl literární rubriku); tuto činnost ovlivnila místy K. profese psychologizujícím přístupem k autorům poezie a prózy, zásadně pak jeho koncepce považující umění za jednu z forem zápasu o osvobození lidské duše. K. důraz na svobodu v duchovním řádu se vystupňoval v poválečných letech, jak to do-
svědčilo i knižní vydání rozhlasových přednášek *Živá slova*, která svou kritickou a nabádavou starostí o budoucnost národa navázala na politické zaměření jeho veršů z doby válečné.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan Radeš, Robert Šandr (podle matčina rodného jména), Scapino; R. K., rtk.
■ PŘÍSPĚVKY in: Akord; Anděl strážný; Čin (Brno,

1945–48; 1945 vzpomínky na odbojářskou činnost a věznění Jeden z vás; Index (1938); Jitro (1923); Kritický měsíčník (1938–40, 1946–48); Kytice (1947); Lid. noviny (1927–39); List Sdružení mor. spisovatelů (1946–48); Lumír; Mor. noviny (Brno, 1924); Nár. listy (1925–26); Nár. práce (1939); Naše doba (1936–39); Naším dětem (Tišnov, 1932–33); Nový lid (Brno, 1926); Panoráma (1938); sb. Problémy psychického vývoje a osobnosti (1978); sb. První české gymnázium v Brně (1967); Psychologie (1936, J. Zeyer v zrcadle snů); Ranní noviny (1938); Snaha (student. časopis klasického gymnázia Brno); Student. časopis (1923); Svob. noviny (1945–48); dále řada odborných časopisů. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Spáč pod plamenem (BB 1938); Studnice zapečetěná (PP 1944, pseud. Jan Radeš); Písň z cely (BB 1945); Má vlast (BB 1946, psáno 1938–45); Chudobky (PP 1946); Živá slova (EE 1946); Tůně (BB 1949, psáno 1938–41). – *Překlady*: R. Müller-Freienfels: Psychologie přítomnosti (1937); R. Meili, H. Rohrer: Učebnice experimentální psychologie (1967, s jinými). – *Ostatní práce*: Demokracie (úvaha, 1947); Tři úvahy o manželství a rodičovství (1961, s P. Dračem, K. Nedomou); Když dětem nejde učení (1961, s O. Konečnou); Psychologie v lékařství a psychiatrická propedeutika (skripta, 1961, s M. Bouchalem); Psychologie v lékařství (skripta, 1963, s M. Bouchalem, M. Jarešem); Psychologie v lékařství (1966, s M. Bouchalem); Starosti s dospíváním (1966, s O. Konečnou); Vladimír Hoppe. Příspěvek k historii a kritice iracionalismu (1970). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Naším dětem (Tišnov, 1932–33), List Sdružení moravských spisovatelů (1946); *knižnice*: Zář (1946–48), Země (1947). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: V. Hoppe: Předpoklady duchovní filozofie a náboženské víry (1935); Básnický kalendář let 1918–1938 (1938); J. Kudela: Pod kaštaný (1948). ■

LITERATURA: ● ref. Spáč pod plamenem: F. Götz, NO 8. 7. 1938; A. M. Piša, PL 2. 9. 1938; V. Černý, LidN 16. 9. 1938; B. V. (Václavěk), U 1938, s. 245 → Kritické stati z třicátých let (1975); J. B. Č. (Čapek), Naše doba 1939, s. 313 ●; ● ref. Studnice zapečetěná: J. Machoň, LidN 19. 6. 1944; -i, Nár. práce 29. 6. 1944; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 1946, s. 41 ●; ● ref. Písň z cely: M. Dvořák, Akord 12, 1945/46, s. 282; J. Machoň, List Sdružení mor. spisovatelů 1946, s. 241 (těž o Má vlast, Chudobky) ●; ● ref. Chudobky: A. Hrubý, KM 1946, s. 355; M. D. (Dvořák), Akord 13, 1946/47, s. 72 ●; ● ref. Má vlast: AMP (A. M. Piša), Práce 19. 7. 1946; G. (F. Götz), NO 21. 7. 1946; J. Janů, LidN 10. 9. 1946 ●; ● ref. Živá slova: K. Popelová, Práce 5. 6. 1947; M. D. (Dvořák), Akord 13, 1946/47, s. 317; A. Hrubý, KM 1947, s. 199 ●; A. K.: ref. Tůně, Lid. obroda 17. 7. 1949; V. Chmelař: Z životního díla R. K., SPFF Brno, řada I (pedagog.-psychol.), 1967 (s bibliografií významnějších prací); ● k 65. nar.: V. Chmelař, Čs. psychologie 1971, s. 268; J. Viewegh, Psychologia dieťaťa 1971, s. 183; J. Švančara, Universitas (Brno), 1971, č. 2 ●; ● k 70. nar.:

V. Chmelař, Čs. psychologie 1976, s. 137; K. Plocek, Psychológia a patopsychológia dieťaťa 1976, s. 187 ●; (šš): Odešel R. K., Brněnský večerník 19. 10. 1981. šv, pb

Josef Koněřza

* 23. 9. 1858 *Dalečín* u Bystřice nad Pernštejnem
† 6. 5. 1948 *Žďár nad Sázavou*

Překladatel a popularizátor slovanských literatur, literární kritik a osvětový pracovník.

Pocházel z rodiny chudého tkalce, matka, pilná čtenářka, probudila v něm zájem o literaturu. Po vychození obecné školy v Dalečíně a Poličce odešel na německou reálku do Brna, po roce přestoupil na Slovanský učitelský ústav (mat. 1878). Odtud si odnesl slovanské uvědomění a zájem o slovanské jazyky (ovládal ruštinu, polštinu, bulharštinu, srbocharvátštinu a slovinštinu). Už 1877 se snažil pod pseudonymem uveřejňovat své překlady z ruštiny a polštiny. 1878 se stal podučitelem v Křetíně na Boskovicích, od 1881 až do odchodu do důchodu 1920 učil na jednotřídce ve Slavkovicích u Nového Města na Moravě, kde také osvětově působil. Od 1940 žil u dcery ve Žďáru n. Sáz. Pohřben byl v blízkých Jamách.

K. původní literární práce souvisely s jeho buditelským a osvětovým působením. Významnou součástí jeho programu byl boj s alkoholismem. V obsáhlém spise *Pryč s kořalkou!* (1885) se forma populárního výkladu, poučení, esejistického přesvědčování střídá s beletristickými postupy (anekdoty, pohádky, písňe, vyprávění, humorky, exempla apod.); zároveň K. upozorňoval na užitečné zájmy a činnosti, v nichž je možno se realizovat. Propagoval sadařství a včelařství (povídky pro mládež *Zahrada – náhrada*). Těžištěm K. literární činnosti byla popularizace slovanských literatur. Napsal o nich mnoho recenzí a článků informativně kompilačního rázu (zejm. do Lit. listů), hlavně je však čtenářům přibližoval svými překlady. V soulase s osvětově vzdělávatelským programem a podle hesla „poznejme se“ se zaměřoval především na díla s historickou a vesnickou tematikou. Překlady z ruské, polské, bulharské, srbské a slovinské literatury publikoval v časopisech i knižně.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. J. Sinica, J. K. Slavkovič, J. Pestrý, J. Rozvaha, J. Slavkovič, Karel Kotouček, Vojtěch Bardoun; J. K., J. R., K. K., R. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: *Beseda učitelská* (1884); *Besedy lidu* (1910); *Hlas národa* (1891); *Koleda* (Olomouc, 1880); *Komenský*; *Květy* (1896–97); *Lit. listy* (1888–95); *Mor. orlice* (Brno, od 1878); *Nár. hospodář*; *Nár. listy* (od 1890); *Neděle* (Brno, 1905); *Paedagogium* (1887); *Slavia*; *Slovanský sborník* (1883); *Slovenské pohľady* (1889, 1893); *Světozor* (1881–84); *Švanda dudák* (1899); *Učitel* (1893); *Vesna* (Brno, 1884–97); *Věstník bibliografický* (1881); *Zábavné listy* (od 1892); *Žďárský obzor* (od 1901). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie a osvětová literatura*: *Kartářčina Lidka* (P 1878); *Čas přetrvá štěstí* (P 1878); *Pryč s kořalkou!* (1885); *Zahrada – náhrada* (P pro ml., 1890). – *Překlady*: M. Bałucki: *Jen výš* (1880) + *Měšťanská veselka* (1881) + *Děti Justynčiny* (1885); J. I. Kraszewski: *Želiga* (1882) + *Vzkříšení bratří* (1882) + *Lublana* (1884) + *Stará báje* (1886) + *Budník* (1888) + *Černá hodina* (1893) + *Májová noc* (b. d., 1894); L. N. Tolstoj: *Kavkazský zajatec* (1882) + *Julius a Pamfilius nebo Kráčejte v světle, pokud je světlo* (1894); A. V. Družinin: *Pavlinka Saksová* (b. d., 1883); I. S. Turgeněv: *Básně prostomluvou* (1883) + *Otcové a děti* (1894); A. G. Kovalenskaja: *Krutikov* (1887); E. Orzeszkowa: *Chám* (b. d., 1890); I. Maciejowski-Sewer: *Hanuše* (1891); N. V. Gogol: *Taras Bulba* (1892); A. A. Marlinskij (A. A. Bestužev): *Nájezdy, Námořník Nikitin* (1892) + *Poručík Bělozor* (1893); D. L. Mordovcev: *Kmotr Ivan* (1893); I. Vazov: *Nemilí – nedrazi*, *Gorolomov* (1893) + *Volby* (b. d., 1897) + *Od Balkánu* (b. d., 1897) + *Kytka z Balkánu* (b. d., 1898) + *Pod jářmem* (1898, s A. Knotkem) + *Nová země* (b. d., 1901, s A. Knotkem) + *Strýčcové* (1903); A. S. Puškin: *Dubrovský* (1894); K. Junosza (K. Szaniawski): *Pavouci* (1894); M. Rodziewiczówna: *Modrá krev* (1895); W. Marrené-Morzowska: *Kazík* (1895); V. M. Garšin: *V boji*, *Medvědi*, *Signál* (1895); P. A. Poljanskij: *Karpatský hrnčír* (1895); V. G. Korolenko: *Sibiřské črty*, *Čerkes* (1895); V. I. Němirovič-Dančenko: *Kupředu!* (1895); H. F. Kvítka-Osnovjanenko: *Maruše* (1896); J. Beděnek: *Od pluku ke koruně* (1896); J. M. Veselinović: *Strýc Petr* (1896); M. P. Šapčanin: *Děd* (b. d., 1896). ■

LITERATURA: J. Mandát: *Učitel J. K., buditel českého lidu* (1967). ■ an.: ref. překl. *Vzkříšení bratří*, *Lit. obzor* 1, 1882/83, s. 62; ● ref. překl. *Básně prostomluvou*: J. Hn. (Herben), *Ruch* 1883, s. 413; an., *Lumír* 1883, s. 160 ●; J. F. Vrbá (F. Dlouhý): ref. *Pryč s kořalkou!*, *Lit. listy* 1885, s. 283; ● ref. překl. *Lublana*: Č., *Lit. listy* 1884, s. 121; ad., *Hlídka literární* 1885, s. 137 ●; ● ref. překl. *Krutikov*: *Lit. věstník* (Polička) 1887, s. 114; aue (H. Pittauer), *Lit. listy* 1888, s. 15 ●; ● ref. *Zahrada – náhrada*; F. Pražský (Dlouhý), *Lit. listy* 1890, s. 364; J. Horák, *Hlídka literární* 8, 1891, s. 422 ●; ● ref. překl. *Taras Bulba*: an., *Čas* 1892, s. 624; an., *Niva* 1892, s. 303 ●; A. Vrzal: ref. překl. *Poručík Bělozor* a překl. *Kmotr Ivan*,

Hlídka literární 1894, s. 96 + ref. překl. *Dubrovský* a překl. *Julius a Pamfilius...*, tamtéž, s. 340; A. O. P.: ref. překl. *Poručík Bělozor*, *Lit. listy* 1894, s. 304; J. Páta: *Několik kapitol z dějin styků česko-bulharských*, *Osvěta* 1917, s. 549 + K literárním stykům česko-bulharským, *Lit. rozhledy* 11, 1926/27, s. 345; J. K., překladatel I. Vazova, o sobě, *Česko-bulharská vzájemnost* 1940, s. 11; J. Štarha: *nekrolog*, *Naše Horácko* 28. 5. 1948; J. Śliziński: J. K., *zapomiany polonofil czeski*, *Pamiętnik Słowiański* 1954, s. 91 + in *Z korespondencji J. I. Kraszewskiego z Czechami* (1962, J. Koněrzovi z 1880–82); J. Pohanka in *Dějiny Žďáru nad Sázavou* 3 (1974); V. Vlašínová in *Česká recepcce V. G. Korolenka* (*Spisy Univ. J. E. Purkyně*, 1975).

kp

Antonín Koniáš

* 13. 2. 1691 *Praha*

† 27. 10. 1760 *Praha*

Jezuitský kazatel a misionář, představitel protireformace, autor náboženských spisů a soupisu nekatolických knih nacházejících se v českých zemích.

V tradici též Koňas, Koniass. – Pocházel z pražské knihtiskařské rodiny (jeho otcem byl pravděpodobně Vojtěch Jiří K., 1660–1711). Po gymnazijních studiích vstoupil 1708 do jezuitského řádu v Brně, 1716–20 studoval teologii v pražském Klementinu. Krátce působil jako učitel v nižších třídách jezuitských škol a od 1720 až do smrti se věnoval kazatelské a misionářské činnosti v typicky protireformačním duchu na různých místech v Čechách (Řimov, Telč, St. Boleslav, Beroun, Chrudim, Hradec Král., Přelouč, Opařany, Praha, Košumberk). Pro fanatickou horlivost, s níž vykonával svou funkci (zvláště velmi sugestivní kázání), byl řádem vyslán na místa největšího odporu nekatolíků. Jako misionář pronásledoval starší i pobělohorskou (emigrantskou) literární produkci nekatolíků. Zabavené knihy ničil (údajně spálil na 30 000, neznámý K. životopisec uvádí až 60 000 tisků), případně škrtil a přepisoval nevyhovující pasáže (mj. se podílel na konfiskaci a pravděpodobném zničení knihovny jansenisty hraběte F. A. Sporcka v Kuksu). 1760 odešel nemocen do pražské klementinské koleje, kde t. r. zemřel.

Vlastní tvorbu původní, kterou představují katolické spisy *Postila*, *Svaté upamatování na*

každý den v měsíci, Spasitedlný týhoden a proti pietistickému hnutí zaměřená *Jediná choti Beránková*, i své překlady a úpravy starších prací (*Pravá katolických rodičů... moudrost, Zlatá neomylné římskokatolické pravdy denice*) chápal jako náhradu za zničené nebo zakázané knihy. Namísto evangelických zpěvníků sestavil katolický kancionál Cytara Nového zákona, obsahující přes 400 staročeských i nových barokních církevních písní převzatých ze starších sbírek duchovních písní, především Slavička rájského (1719) od J. J. Božana, jenž sloužil K. jako přímý vzor, ale také z kancionálů M. V. Šteyera, V. K. Holana Rovenského aj. K. podíl na kancionálu Cytara Nového zákona byl pravděpodobně pouze redakční, píseň O vykořenění kacířských knih není původním dílem K. (byla otištěna již ve zpěvníku Rozenplutově 1601). Anonymní sborník *Písně na evangelia nedělní celého roku* (1760) bývá připisován K.; jaký podíl měl na vydání tohoto zpěvníku, není však dosud prokázáno. Pro potřeby misionářské a cenzurní činnosti sestavil *Clavis haeresim claudens et aperiens. Klíč kacířské bludy k rozeznání otvírající, k vykořenění zamýkající...*, v němž sepsal zakázanou a podezřelou nekatolickou literaturu v Čechách. Vzorem mu byly římské aj. indexy, pramenem starší seznamy knih a vlastní znalosti české i cizí literatury čtené v našich zemích. Příručka obsahuje soubor pokynů, jak s nekatolickou literaturou pracovat, a abecední seznam českých, německých, latinských, resp. francouzských knih s doplňujícím označením „závadnosti“ díla nebo s uvedením inkriminovaných míst. V druhém vydání Klíče 1749 byl soupis zakázaných knih rozšířen o spisy mravně závadné, třetí, posmrtné vydání 1770 uvádí pouze výtah omezený na české tisky. K. Klíče byly používány až do 1781, kdy zásluhou K. R. Ungara byly odebrány z far a tzv. kacířské knihy poté odváděny do klementinské knihovny v Praze. Od doby obrozenecké, kdy ztratily původní cenzurní funkci, sloužily Klíče jako jeden z prvních bibliografických soupisů české literatury a cenný literárněhistorický pramen, často dokumentující nezávěsné starší knihy (užity v pracích J. Dobrovského, J. Jungmanna, J. V. Michla, I. J. Hanuše, A. V. Šembery, F. Douchy aj.) až dodnes (Knihopis českých a slovenských tisků aj.).

KNIŽNĚ: *Clavis haeresim claudens et aperiens. Klíč kacířské bludy k rozeznání otvírající, k vykořenění zamýkající... aneb Registrík některých bludných, po-*

horšlivých, podezřelých neb zapověděných kněh (Hradec Král. 1729, an.; rozšř. vyd. 1749); *Jediná choti Beránková... všeobecná římská církev* (Hradec Král. 1733, an.); *Vejštažní naučení a vejškladové na všecy nedělní i sváteční epištoly, též evangelia celého roku* (Hradec Král. 1740, od 2. vyd. 1750 s tit. *Postila aneb Celoroční vejškladové...*; 1747/48 něm. *Catholische Postill...* 1–3); *Svaté upamatování na každý den v měsíci k pobožnému povážení...* (b. d., asi 1753, an.); *Spasitedlný týhoden aneb Krátké věčného spasení upamatování na každý den v týhodní rozvržené...* (1754, an.); – posmrtně: *Index bohemicorum librorum prohibitorum et corrigendorum...* (b. d., 1770, an., výtah z *Clavis haeresim claudens...*). – *Úpravy*: (Ch. Pflaumer, J. B. Smolik): *Zlatá neomylné římskokatolické pravdy denice na vejšroční slavnosti svatých a světic božích v epištolních řečích...* (1728, an.); *Pravá katolických rodičů, hospodářů, vrchnosti, dítek, čeládky a všeliké mládeže moudrost...* (Hradec Král. 1735, an.). ■ KORESPONDENCE: V. J. Nováček: Z korespondence hr. A. F. Mitrovského (dopis A. K. z 1749), LF 1906, s. 48. ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Cytara Nového zákona... aneb *Písně celoroční* (Hradec Král. 1727, an.; něm. *Lob-Klingende Harffe des Neuen Testaments*). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 4286–4304, 5422. ■ LITERATURA: F. M. Pelcl in *Böhmisch-mährische und schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten* (1786); I. J. Hanuš: O působení jezuity A. K. v literatuře české, ČČM 1863, s. 77; A. Podlaha: *Život a působení A. K.*, Sborník Hist. kroužku 1893, seš. 2 + A. K. (Dodatky a opravy k bibliografiím; lat. an. rkp. životopis A. K.), ČČM 1895, s. 321; F. Loskot in *O indexech zakázaných knih* (1911); J. Vařica in *České literární baroko* (1938); J. Mikan: *Kdy působil P. A. K. T. J. na Hradecku*, Zpráva o činnosti městského prům. a hist. muzea v Hradci Král. za rok 1940 (1941, s. 22); M. Michalcová: *Index K. jako partikulární index český*, Slovesná věda 1, 1947/48, s. 122; F. M. Bartoš in *Knihy a zápasy* (1948); M. Cesnaková-Michalcová: *K. Klíče a Index jako pramen bibliografický*, sb. Česká bibliografie 1, 1959, s. 63; F. Tesař: *Koniášem cenzurovaný kancionál v Městském muzeu v Týně nad Vltavou*, Zprávy muzei Jihočeského kraje 1963, č. 1; J. Kábrt in *Česká bibliografie v době temna* (1964); K. P. Lanšják: *K. oznámení „kajíčci pobožnosti“* (komentovaný přetisk oběžníku z 4. 6. 1755), Jednota bratrská 1964, č. 1; P. Preiss in *Boj s dvouhlavou saní* (1981); A. Škarka in *Půl tisíciletí českého písemnictví* (1986, ed. J. Lehár); B. Wižďálková: *Konkordance K. Klíčů, Indexu, Jungmanna a Knihopisu* (Příspěvky ke Knihopisu 6–10, 1987–88, interní tisk SK ČSR).

zdt

Prokop Konopásek

* 1. 7. 1785 *Chlum* u Rakovníka
† 31. 7. 1828 *Olešná* u Rakovníka

Učitel, údajně autor loutkových her.

Narodil se v rodině rolníka a hostinského; otec se horlivě věnoval vzdělávání svých jedenácti dětí. K., podobně jako jeho tři bratři, se stal učitelem: od 1802 působil jako učitelský pomocník, později jako učitel v Olešné u Rakovníka. Zemřel na souchotiny. Jeho syn Maxmilián (nar. 1820) byl hudebním skladatelem a profesorem na konzervatoři ve Lvově.

Podle nepřímého a dosud jinak nepotvrzeného svědectví příbuzných lidového loutkáře F. Vinického (1797–1854) psal K. pro něho loutkové hry. Historik loutkového divadla J. Bartoš připisuje K. autorství sedmi her, které byly pod různými názvy hrány na téměř všech českých obrozeneckých loutkových scénách. Tematicky jsou značně různorodé – od rytířsko-loupežnických námětů (*Jan Kovařík, Historie o dvou loupežnících*) přes ohlas válečných událostí ze Sedmihradska až k dramatizacím prostých příběhů z venkovského života (*Pan Franc ze zámku*). Do této poslední skupiny patří i hra *Posvícení v Hudlicích aneb Oldřich a Božena*. V K. hrách se výrazně projevuje snaha oslovit a zaujmout venkovského člověka; realistické detaily z jeho života pronikly i do rytířsko-loupežnických her zejména prostřednictvím lidových postav (Škrhola) a komického typu (Pimprle, Kašpárek). Demokratické tendence a první náznaky vlasteneckých idejí dovolují předpokládat souvislost K. her s počínajícím obrozeneckým hnutím. Z tohoto hlediska je zvláště důležité *Posvícení v Hudlicích*, jež se pro svou demokratickou ideu o rovnosti krále a uhlíře stalo jednou z nejhranějších her českého loutkového divadla. Z textů přiřítaných K. je patrné, že byly psány přímo pro loutky, u některých však nelze vyloučit, že jsou adaptacemi již nezachovaných činohr nebo operních libret. Dnes jsou k dispozici pouze pozdější opisy a jednotlivé varianty jsou poznamenány jak dobou pořízení zápisu, tak inscenačním stylem jednotlivých loutkářských rodů. Z tohoto důvodu nelze otázku autorství definitivně řešit. Do vydání 1959 vyšly K. hry několikrát anonymně, v úpravách a pod různými tituly. – Kromě loutkových her napsal K. výchovnou povídku a pedagogickou stať do časopisu *Přítel mládeže*.

PŘÍSPĚVKY in: *Přítel mládeže* (1825–27, posmrtně 1834). ■ KNIŽNĚ. *Loutkové hry*: Posvícení v Hudlicích aneb Oldřich a Božena; Pan Franc ze zámku; Jan Kovařík; Mluvárna; Obležení města Sibina; Historie o dvou loupežnících; vše in *Komedie a hry českých lidových loutkářů* (1959, ed. J. Bartoš). ■

LITERATURA: F. Hrnčíř: *Loutkové divadlo*, Katalog školského oddělení Národopisné výstavy v Praze (1895); A. Lhota in *Kulturní místopis Rakovnického kraje* (1940); J. Bartoš: *Učitel P. K.*, ČL 1948, č. 1–2 + in *Loutkářská kronika* (1963) + in *Dějiny českého divadla 2* (1969); Z. Bezděk in *Dějiny české loutkové hry do r. 1945* (1983); A. Dubská: *Causa P. K.*, Čs. loutkář 1989, s. 103 + *Obtížné hledání souvislosti*, Divad. revue 1992, č. 2.

ad

Edmond Konrád

* 30. 5. 1889 *Praha*
† 9. 5. 1957 *Praha*

Dramatik usilující ve společenských komediích, v činohrách se sociální problematikou i ve filozofujících dramatech o intelektuálně vyhocený dialog a duchaplně konstruovaný dramatický děj; významný divadelní kritik meziválečného období. Autor dvou široce koncipovaných románů ze současnosti, soustředěných k obrazu ideově mravního třibení pražské měšťanské inteligence.

Jediný syn pražské měšťanské rodiny s kulturní tradicí: matka Helena, roz. Röslerová, klavíristka, k jejímž přátelům patřila řada předních hudebních umělců, byla spřízněna s rodinou Náprstkových, otec Gustav K., advokát na Vinohradech, se od mládí stýkal se spisovateli a dramatiky (E. Bozděch, J. Štolba aj.). K. studoval od 1899 na gymnáziu v Křemencově ul., po maturitě (1907) historii na pražské filoz. fakultě (žák V. Novotného, J. Pekaře); 1912 dosáhl doktorátu disertační prací *O správním rozdělení českém ve století čtrnáctém*. 1915 krátce působil jako volontér v knihovně Nár. muzea, 1915–18 vykonával vojen. službu. 1919 byl několik měsíců zaměstnán v tiskovém odboru Čs. červeného kříže, 1919–25 byl knihovníkem pražské Univerzitní knihovny. Později se věnoval literárně dramatické tvorbě a psal divadelní referáty. 1929–37 byl divadelním referentem Nár. osvobození, od června 1937 do 1. 10. 1940 Lid. novin (propuštěn z politických důvodů). Za protektorátu byl pracovně nasazen jako po-

mocný dělník v Mechanotechně v Libni, ze zdravotních důvodů byl po čase uvolněn. Od května 1945 do konce 1947 byl opět divadelním redaktorem Lid. novin; po únoru 1948 byl zaměstnán v nakl. Čs. spisovatel, zprvu jako knihovník a od 1949 až do smrti jako korektor. – Přátelsky se stýkal s K. Čapkem, byl členem kruhu pátečníků (po Čapkově smrti a zejm. po 1945 přednesl v Praze i na venkově řadu přednášek, přibližujících jeho dílo i lidskou tvář); aktivně působil v československém PEN klubu a jako jeho představitel podnikl řadu zahraničních cest (1937 přednáškový cyklus o českém divadle v Holandsku; zasedání a kongresy v Římě, Varšavě, Budapešti aj.). Byl činný jako funkcionář Dramatického svazu a často přednášel v jeho cyklech; 1939 byl zvolen (s J. Horou, J. Koptou, J. Knapem, R. Medkem) do výboru nově se tvořícího Kruhu spisovatelů. Po Mnichovu mu bylo jako představiteli demokratické literatury první republiky a částečně i z rasových důvodů (jeden z jeho prarodičů byl židovského původu) zabraňováno autorsky vystupovat na veřejnost: v říjnu 1938 byla z cenzurních důvodů po generálce na Nár. divadle stažena hra *Císař dětí*, knížka *Příklad Františka Křižíka* vyšla v nakl. Fr. Borový pod jménem V. Gutwirtha, který k ní dodal jen materiál, v rukopise zůstaly hry *Bohatec Kramerius aneb Vlastenec má mít existenci*, *Každý své pekličko*, *Figaro napálený*. Další publikační pauza nastala po 1949; i v této době však K. psal dramata (v rukopisné pozůstalosti *Lidská práva čili Střední Evropa*, *Vlk v ovčinci*, *V tomto znamení zvířetiž čili Dějiny zdola*, *Les Ardennský*). 1945 se K. oženil s Boženou Scheinpflugovou, dcerou novináře a beletristy Karla Sch. a starší sestrou herečky a spisovatelky Olgy Sch. Zemřel náhle na srdeční slabost, urna byla uložena do rodinného hrobu na Olšanských hřbitovech.

K. dílo náleží historicky i typově do tvorby generace, jejímiž představiteli byli bratři Čapkové a F. Langer; vázal ho k ní sám nejpodstatnější rys jeho literární aktivity – tíhnutí k dramatu jako žánru schopnému neadekvátněji pojednávat ideově morální stav soudobé společnosti; K. spojoval tuto orientaci se zaujetím pro divadelní praxi (řadu her napsal přímo pro určité vynikající herce) a s odborným zájmem o inscenační složky divadla (zvl. herectví a režii). Pro K. hry je charakteristická snaha po duchaplném, výrazně pointovaném dialogu a po intelektuální vtipnosti v konstrukci záple-

tek; obojí směřuje k ironizujícímu odstupu od dramatického děje, inspirovanému někde příkladem her G. B. Shawa. K. vědomě usiloval o intelektuální „vyšlechtění“ české dramatické produkce, zpočátku i pod určitým vlivem ovzduší pražských literárních salónů (R. Svobodové, F. Tévera), v nichž se v mládí pohyboval. V mezích těchto výrazových tendencí se K. pokoušel podávat diagnózu širších sociálních problémů; předmětem jeho opakovaného zájmu byla zejména oblast společenské morálky a ideově mravní stav měšťanské intelektuální vrstvy v době rozkladu tradičních jistot po první světové válce. Své téma realizoval K. na půdorysu rodinného dramatu (*Širočina*, *Rodinná záležitost*), často se odehrávajícího na pozadí téměř senzačních dějů (*Návrat mládí*), i v zajímavém pokusu o odpsychologizování této oblasti návratem k postupům a prvkům *commedie dell'arte* (*Komedie v kostce*), později v 30. letech též civilní, žánrově realistickou veselohrou (pův. pro M. Hübnerovou psaná úspěšná komedie *Kvočna*, *Kde se zebřá*). S myšlenkovou a uměleckou atmosférou tvorby čapkovské generace souvisely zejména K. pokusy o filozoficky vyhrocená dramata: utopická hra *Olbrím* představou o iluzornosti revolučních zvratů v dějinách lidstva, „dramatická legenda“ na motivy ze života T. A. Edisona *Čaroděj z Menlo* otázkou poměru ducha a společenské morálky k rozmachu technické civilizace. Po nucené odmlce za protektorátu se K. vrátil na jeviště Národního divadla, k jehož kmenovým autorům patřil, jnotajnou komedií situovanou do doby Robespierrovy hrůzovlády *Skřivan a smršť* (hlavní role temperamentní herečky byla psána pro O. Scheinpflugovou); další K. práce (*Komedie o počasí*, historická hra *Student Jan*, objednaná Nár. divadlem k 600. výročí UK) nebyly už provozovány. – Zájem o divadelní svět a o sociální prostředí, v němž se prolíná intelektuální vrstva s vrstvou vyšší pražské buržoazie, se projevuje i v jediném za K. života vyšlém románu *Mámení po převratu*, náročném pokusu o generační román zachycujícím vnitřní krizi a názorové zranění pokolení poznamenaného první válkou. Postavy tohoto díla se objevují i v druhém, už z pozůstalosti vydaném románu *Duše v očištění*, vycházejícím z tematizovaného paradoxu (kolaborující mladý vědec, náhodou zabítý gestapem, se v představách lidí mění v hrdinu) a zachycujícím v širokém záběru názorovou diferenciaci předválečné buržoazní inteligence

za nacistické okupace. – K. divadelní kritiky, v nichž víc než dvacet let soustavně sledoval pražské divadelní dění, byly duchaplným, divadelní praxe znalým i literárně poučeným glosováním představení; dokázaly výstižně charakterizovat dramatický text a podíl režijní složky, zejména však zachytit podstatné rysy hereckého výkonu: určit interpretův individuální podíl na jevištní postavě, postihnout jedinečnost jeho projevu a uměleckého typu (na analýze hereckého typu je založena i K. monografie *O Anně Sedláčkové*). Značnou dokumentární hodnotu mají K. memoárové stati (*Nač vzpomenu*), které psal v posledních letech života a otiskoval v Lidové demokracii.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Adam Zima, Beneš Musil, Emil Kolda, Iček; Delta, kd, kd., -kd-, Kd. ■ PŘÍSPĚVKY in: Apollón (1924); Centralnaja Jevropa (1931); Cesta (1923–28, div. ref.); Čes. revue (1912, 1921–23 soustavný div. ref.); sb. České umění dramatické. Činohra (1941); Čin (1932); Jeviště (1920); sb. K. H. Hilar. Čtvrt století české činohry (1936); Kmen (1918, 1926–27); Kritika (1924–25); Květy (1914, aktovky Strom vědění, Zlatá cesta, Blýskavice pod spol. tit. Rajka; pseud. Beneš Musil, prem. 1920); Leták Klubu českých a německých divadelních pracovníků (1936); Lid. noviny (od 1926, soustavně od 1937); Lid. demokracie; Lípa (1917–18); Lit. noviny (1936–37); Lit. svět (1928); Magazin DP (1934); Nár. a Stavovské divadlo, pokr. Nár. divadlo (1923–36); Nár. osvobození (od 1924; 1929–37 soustavný div. ref., 1932 na pokrač. 1. verze Mámení po převratu s tit. Čeho bylo třeba); sb. Nové české divadlo (1929, 1932); Novina (1912); Panoráma (1932–33, 1936–37); Přítomnost (od 1925); Rozpravy Aventina (1925–31); Sborník Masarykova reálného gymnázia v Praze II, Křemencova ul. 1871–1946 (1946); Slavische Rundschau (1929); Směr (1932); Světozor (1929, 1934); Svob. noviny; Tribuna (1921, 1925–28); U (1937); Venkov; sb. Zborov 1917–1937 (1937); Zvon (1920, 1938–39); – posmrtně: Zpravodaj Společnosti bratří Čapků č. 30 (1991). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a divadle*: Javor čili Děti a smrt (D b. d., 1922, i prem.); Návrat mládí (D 1923, prem. 1920 pod pseud. Adam Zima); Širočina (D 1923, i prem.); Komédie v kostce (D 1925, prem. 1926); Rodinná záležitost (D 1927, i prem.); Olbřím (D 1928, i prem.); O Anně Sedláčkové (1928); Nahý v trní. (D 1930, i prem.); Kvočna (D 1932, i prem.); Čaroděj z Menlo aneb Pokolení prvních věcí (D 1934, i prem. s tit. Edison); Mámení po převratu (R 1935); Ráj srdce (D 1937, i prem.); Kde se žebřá (D 1937, i prem.); Příklad Františka Křížka (životopis, 1941, pod jm. Václav Gutwirth); Skřivan a smršť (D 1946, i prem.); Komédie o počasí (D 1947); Student Jan (D 1948); František Langer (monografie, 1949); – posmrtně: Nač

vzpomenu (memoáry, 1957, rozšíř. vyd. 1967, ed. M. Halík); Duše v očistci (R 1970). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Žluté růže (1911). – *Překlad*: H. Duvernois, M. Maurey: Věčné mládí (1926). ■

LITERATURA: an. (J. Vodák): ref. Žluté růže, Čas 31. 5. 1911; Z. Hásková: ref. Návrat mládí, Cesta 2, 1919/20, s. 611; K. Svoboda: ref. Rajka, Čes. revue 13, 1919/20, s. 499; ● ref. Javor...: M. Novotný, Cesta 4, 1921/22, s. 562; Kazetka (K. Z. Klíma), LidN 12. 2. 1922; M. M. (Majerová), RP 15. 2. 1922 ●; ● ref. Širočina: M. M. (Majerová), RP 15. 12. 1923; ALAP (A. Procházka), MR 1923/24, sv. 39, s. 166; -jef- (J. Fučík), Socialista 1, 1923/24, s. 191 a Pramen 5, 1924/25, s. 65 → Divadelní kritiky (1984) ●; ● ref. Komédie v kostce: -FR- (J. Frejka), NO 21. 10. 1926; M. M. (Majerová), RP 21. 10. 1926; AMP (A. M. Piša), Večerní PL 20. 10. 1926 → Stopami dramatu a divadla (1967) ●; M. Rutte: K problému obnovené commedie dell'arte, Cesta 9, 1926/27, s. 65; E. Konrád: Referát o mně samém, Cesta 9, 1926/27, s. 82; ● ref. Rodinná záležitost: O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 2, 1926/27, s. 195; B. (E. Bass), LidN 24. 4. 1927; M. M. (Majerová), RP 26. 4. 1927 ●; ● ref. Olbřím: AMP (A. M. Piša), Večerní PL 5. 5. 1928 → Stopami dramatu a divadla (1967); -FR- (J. Frejka), NO 6. 5. 1928 ●; ● ref. O Anně Sedláčkové: G. (F. Götz), NO 13. 12. 1928; K. Š. (Štorch), RA 4, 1928/29, s. 254 ●; ● ref. Nahý v trní: M. Novotný, Cesta 12, 1929/30, s. 344; M. M. (Majerová), Čin 1, 1929/30, s. 404; Ot. F. (Fischer), LidN 16. 2. 1930; -jef- (J. Fučík), Tvorba 1930, s. 112 → Divadelní kritiky (1984); AMP (A. M. Piša), PL 16. 2. 1930 → Stopami dramatu a divadla (1967) ●; V. Závada: Rozhovor s E. K., RA 7, 1931/32, s. 133; P. Buzková in České drama (1932); ● ref. Kvočna: O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 7, 1931/32, s. 206; J. L. F. (Fischer), Index 1932, s. 55; Ot. F. (Fischer), LidN 3. 3. 1932; J. Träger, LitN 1932, č. 4; AMP (A. M. Piša), PL 3. 3. 1932 ●; J. Träger: O naší divadelní kritice, Nová svoboda 1933, s. 126; ● ref. Edison (Čaroděj z Menlo): H. Jelinek, Lumír 60, 1933/34, s. 284; jtg (J. Träger), Čin 1934, s. 191; J. L. F. (Fischer), Index 1934, s. 67; Ot. F. (Fischer), LidN 15. 2. 1934; AMP (A. M. Piša), PL 15. 2. 1934 → Stopami dramatu a divadla (1967) ●; ● ref. Mámení po převratu: O. Srbová, LUK 1935, s. 620; L. J.: E. K. o svém prvním románu, Rozhledy 1935, s. 213; Nk (B. Novák), Magazin DP 3, 1935/36, s. 266; B. Polan, Čin 1936, s. 42; K. Sezima, Lumír 62, 1935/36, s. 291; B. V. (Václavěk), Index 1936, s. 22; F. X. Šalda, ŠZáp 8, 1935/36, s. 127 → Kritické glosy k nové poezii české (1939) ●; ● ref. Ráj srdce: V. Tille, LitN 9, 1936/37, č. 12; B. (E. Bass), LidN 12. 2. 1937; AMP (A. M. Piša), PL 12. 2. 1937 → Stopami dramatu a divadla (1967) ●; ● ref. Kde se žebřá: jk. (J. Fučík), RP 28. 11. 1937; AMP (A. M. Piša), PL 23. 11. 1937 ●; jf (J. Fučík): E. K. o protikulturní reakci, RP 6. 3. 1937; an.: E. K. (k padesátinám), LidN 31. 5. 1939; F. Götz in sb. České umění dramatické (1941); ● ref. Skřivan a smršť: J. H. (Hájek), RP 28. 5. 1946; Břz (B. Březov-

ský), NO 23. 5. 1945; os. (O. Srbová), Práce 21. 5. 1946; kp (K. Polák), PL 21. 5. 1946; jtg (J. Träger), Svob. slovo 21. 5. 1946; A. M. Brousil, Zeměd. noviny 21. 5. 1946; J. Kárnet, Mladá fronta 21. 5. 1946 ●; jtg (J. Träger): E. K. šedesátníkem, Práce 29. 5. 1949; JT (J. Teichman): Hledač pravdy života, LD 20. 5. 1954; ● nekrology: J. Vitula, LD 10. 5. 1957; jtg (J. Träger), Svob. slovo 11. 5. 1957; F. Langer, LD 12. 5. 1957; Z. Skyba, Večerní Praha 14. 5. 1957 ●; J. Träger in E. K.: Nač vzpomenu (1957); ● ref. Nač vzpomenu: F. Götz, Divadelní noviny 1958, č. 16; I. Klíma, LitN 1958, č. 5 ●; J. Procházka: K. pomník Krameriovi (o rkp. hře Bohatec Kramerius), Svob. slovo 16. 3. 1958; gf (G. Franc): Na paměť dramatika a novináře, LD 30. 5. 1959; M. Michálek: Návrat E. K., Signál 1968, č. 32; b. s. (B. Slavík): Ani rozumem, ani slovem, leda srdcem, Nová Praha 1969, s. 14; -ger (J. Träger): Duše v očištění přežívají autora (rozhovor s B. Konrádovou), Svob. slovo 13. 6. 1970; ● ref. Duše v očištění: V. Běhounek, Práce 3. 7. 1970; H. Hrzalová, Tvorba 1970, č. 43 ●.

II

Josef Deograt Konrád

* 5. 4. 1859 *Mnichovice* u Prahy

† 15. 3. 1921 *Mnichovice*

Autor populárně zaměřených povídek a románů z prostředí slovanského jihu a posázavského venkova; literární referent.

Vl. jm. Josef K. – Pocházel z mlynářské rodiny. Studoval v Praze na reálce (mat. 1878), 1878–79 na technice obor pozemního stavitelství, 1879–81 obor inženýrského stavitelství, studia však nedokončil. 1882–83 vykonával vojenskou službu v Hercegovině a v Dalmácii. Od 1884 byl úředníkem, od 1910 jedním z ředitelů pojišťovny Slavie v Praze. Literatuře se věnoval od studentských dob. 1889 se podílel na založení Spolku českých spisovatelů beletristů Máj (člen výboru od 1891, referent stejnojmenného spolkového časopisu, pořadatel knihnice jeho nakladatelského družstva). 1895 získal stipendium Svatoboru na cestu do Charvátska a jihoslovanského přímorí; ve Svatoboru působil i jako funkcionář (1912 revizor účtů). Vážně nemocen trávil poslední léta v Mnichovicích.

K. byl plodným autorem románů a povídek, jejichž trvalý látkový zdroj tvořily zážitky a pozorování ze slovanského jihu a z rodného Posázaví. Životní empirie mu sloužila hlavně k vněj-

šimu situování dějů a k drobnokresebné charakteristice: K. tak seznamoval s místním prostředím a přírodními scenériemi Bosny a Hercegoviny, Černé Hory a Dalmácie a přinášel epizody ze života vojáků i domorodců za bosensko-hercegovské okupace (*Dalmatské povídky*, *Z bratrských vlastí*, *Malkah židovka*, *Bílé vojsko* aj.); po způsobu žánrových realistů vytvářel obrázky všedního života na posázavském venkově, v selských usedlostech, mlýnech i v prostředí maloměstské honorace (*Poslední*, *Sázavské vlny*, *Jan Herodes*, *Bouřliváci* aj.); zachytil i některé reálie ze světa velkoměsta, též s reminiscencemi na vlastní studentské mládí (*Bludná srdce*). Dějová složka těchto próz spočívala však veskrze na romaneskní fabulaci, osnované na milostných zápletkách, tajemných proviněních, osudových záměnách osob apod.; tento postup byl spojován s moralizující idealizací, jež bez ohledu na psychologickou věrohodnost měla působit příklady ušlechtilých činů. S toutž mravně nabádací tendencí i s týmiž přírodními a zeměpisnými kulisami psal K. i prózy pro mládež. Součástí jeho literární aktivity byl pravidelný referát pro časopis Máj, v němž sledoval hlavně novinky původní a přeložené prózy.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. B. Ceda, Bezejmenný, Dárnok, Deogratias, Deogratias Darnok, Josef Deogratius, Laurent, Neznámý, Pěnkava, Toten; Ds., Jdk., J. D. K. ■ PRÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1898); Hlas národa (1889–1905); Jitřenka (Polička, 1884–85); Koleda (Olomouc, 1880–81); Květy (1884–1905); Lumír (1885–97); Máj (1902–13); Osvěta (1886); Studentské listy (1882–84); Světozor (1886–97); Švanda dudák (1896); Vesna (Brno, 1887–89); Zlatá Praha (1884–1905). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Otčenáš (P 1888); Dalmatské povídky 1, 2 (1888–89; 1929 1. sv. s tit. Bílý admirál a jiné dalmatské povídky); Z bratrských vlastí (PP b. d., 1890); Plavecké povídky (1892); Poslední (P 1892); Albatros (R 1892); Čím, srdce, čím jsi zhrěšilo... (R 1892); Na útěku (P 1893); Sázavské vlny (PP b. d., 1895); U dvou kocourů (R 1895); Do zbraně! (PP 1896); Světlo a tma (PP 1896); Duhové barvy (PP 1897); Jan Herodes (R 1897); Pohrobkové (R 1898); Druhá láska (R 1899); Hřích (P 1900); Bludná srdce (P b. d., 1903); Bouřliváci (R b. d., 1905 ← Světozor 1897, pův. tit. Mezi sousedy); Pavučiny (PP b. d., 1905); Zpívající ryba a tuleň, který kouří (R pro ml., b. d., 1906, upr. vyd. 1933); Malkah židovka (R b. d., 1912 ← Máj 1909, pův. tit. Petrovští); Tureček (PP pro ml., b. d., 1913); Eva, Čím, srdce, čím jsi zhrěšilo... (RR 1918); Věčná píseň, Když kvetly chrpy (RR 1918); Povídky štěstí i trudu (1920); Babička Zahradničková (P 1921); Dědeček Sejk (P 1921); – posmrtně:

Na sluníčku (P 1926); Bílé vojsko (R 1930). – *Souborné vydání*: Sebrané spisy (Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1918–38, 20 sv.). ■ **REDIGOVAL knižnici**: Naše klenoty. Význačná díla českého písemnictví (prozaická řada, 1902–05). ■

LITERATURA: V. Vítězný: ref. Otčenáš, Lit. listy 1888, s. 238; ● ref. Dalmatské povídky: B. Čermák, NL 13. 6. 1889; F. V. Vykoukal, Hlas národa 20. 8. 1889; an., Zlatá Praha 1889, s. 47; A. V. (Vrzal), Hlídka literární 1889, s. 56 a 253 ●; ● ref. Z bratrských vlastí: V. Rokos, Lit. listy 1891, s. 110; J. Klenek, Hlídka literární 1891, s. 238 ●; jv. (J. Vodák): ref. Poslední, Lit. listy 1893, s. 259; M. Zavoral: ref. Plavecké povídky, Hlídka literární 1893, s. 455; ● ref. Čím, srdce...: J. Karásek, Lit. listy 1893, s. 52; A. P. (Procházka), Niva 1893, s. 19; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 1893, s. 119 ●; ● ref. Albatros: Sulevic, Niva 4, 1893/94, s. 80; M. Zavoral, Hlídka literární 1893, s. 372 ●; P. (A. Procházka): ref. Na útěku, Lit. listy 1893, s. 279; F. V. V. (Vykoukal): ref. Duhové barvy, Světozor 31, 1896/97, s. 156; K. Sezima: ref. Pohrobkové, Lit. listy 1899, s. 66; ● ref. Bludná srdce: Ž., Zvon 3, 1902/03, s. 530; J. Rowalski (A. Bačkovský), Lumír 31, 1902/03, s. 352; E. Sokol, Rozhledy 13, 1902/03, s. 1035; -a, Máj 1, 1902/03, s. 613 ●; S. (F. Sekanina): ref. Pavučiny, Zvon 5, 1904/05, s. 446; a-e.: ref. Bouřliváci, Máj 4, 1905/06, s. 191; ● ref. Zpívající ryba...: rk., Máj 5, 1906/07, s. 468; V. Mráz, Úhor 1916, s. 7 ↓ ●; ● k padesátinám: F. Hs. (Herites), Máj 7, 1908/09, s. 348; -n-, Zvon 9, 1908/09, s. 447 ●; es. (F. Herites): J. D. K., Máj 10, 1911/12, s. 467; -c- (J. Borecký): J. D. K. šedesátníkem, Topičův sborník 6, 1918/19, s. 330; ● nekrology: -q (J. Borecký), Topičův sborník 8, 1920/21, s. 333; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 21, 1920/21, s. 379 ●; -btk- (V. Brtník): ref. Dědeček Sejk, Babička Zahradníčkova, Zvon 22, 1921/22, s. 191; Jos. P. (Páta): ref. Zpívající ryba... (upr. vyd.), Rozhledy 1934, s. 16.

et

Karel Konrád

* 28. 3. 1899 Louny

† 11. 12. 1971 Praha

Prozaik a novinář, příslušník poetistické generace, jehož osobitost tkví v důsledné lyrizaci prózy a malých žánrů žurnalistické beletrie.

Syn drobného obchodníka. Studoval na reálce v Lounech, kde navázal celoživotní přátelství s básníkem K. Bieblem a kde ho dějepisu a zeměpisu učil sociolog a filozof J. Fischer (srov. *Pavel a Hedvika*). Po válečné maturitě v březnu 1917 ihned narukoval, prodělal výcvik v Záhře-

bu a Rjece (srov. *Rozchod!*), na podzim byl superarbitrován; na rozhraní let 1918–19 se jako dobrovolník zúčastnil vojenského obsazování Slovenska čs. armádou. Od podzimu 1917 studoval tři semestry chemii na pražské technice, od 1919 obor dějepis, zeměpis jako mimořádný posluchač filoz. fakulty UK (doplňovací maturita 1922 na gymnáziu v Jindř. Hradci). Na začátku 20. let působil jako společník básníka A. Sovy. Od září 1922 učil na obecné škole v Ledcích u Plzně, odkud byl po pěti měsících propuštěn pro levicovou politickou činnost. Od té doby se věnoval výhradně literatuře a žurnalistice; člen Devětsilu. Žil v Praze, na počátku okupace v Libniči u Čes. Budějovic, pak v Bělovsi u Náchoda. Působil jako redaktor v Rudém právu (1925 a 1945–48) a v časopisech Divadla V. Buriana (v 30. letech), lektorsky spolupracoval s nakl. Družstevní práce (po válce krátce řídil její časopis Panoráma). 1946–57 působil v různých poradních sborech Filmového studia Barrandov, ústředního ředitele Čs. státního filmu a Filmového ústavu v Praze. 1939 se oženil s dcerou literárního kritika B. Polana. 1930 cestoval po Francii a Itálii, o svých cestách po 1945 (Jugoslávie, Polsko, SSSR) napsal reportáže.

Osobitost K. převážně prozaického a výjimečně jen málo proměnného díla spočívá na dualismu artismu a žurnalistu, lyrismu a dokumentaristického autobiografismu, adorace a invective. Stálé zážitkové východisko a základní životní pocit mu poskytl studentský život v rodině Lounech, vojenská zkušenost první světové války a účast na utváření umělecké a politické, komunisticky orientované avantgardy ve 20. letech. Tehdy se K. také etabloval v literatuře jako hlavní představitel té větve poetistické prózy, která zcela opustila epické principy a stavěla na důsledné lyrizaci textu. K. ji dociloval uplatněním principu hravé, asociativní obraznosti, silným formálním zřením ozvláštňujícím zejména nejmenší stavební složky (slovo, metaforu, větu), povýšením určité nálady nebo atmosféry na sjednocujícího činitele prozaického celku a nepřetržitým subjektivním hodnocením evokované skutečnosti. Nejlepšími ukázkami této metody se stala próza *Dinah*, předvádějící zrod bohaté a svobodné skutečnosti bdělého snu, jímž se kompenzuje kusost a utilitárnost reálného života, a autobiograficky založený román *Rinaldino*, v němž K. na šrámkovské téma mučivé proměny chlapce v muže narouboval aktuál-

ní téma světonázorového dospění v třídně uvědomělého revolucionáře. Prvotina *Robinsonáda* předznamenal existenci druhé, tj. žurnalistické větve K. tvorby svým lyrickým glosátorstvím, žánrovým synkretismem a duchaplnictvím jako hlavním prostředkem zábavnosti. Lyrizovaná próza se svým jednostranným spoléháním na básnickou obraznost a se svým slovesným rozkošnictvím jako nejpříznačnějším projevem svého celkového hedonismu zůstala natrvalo základním modelem K. literární tvorby, třebaže hned v následujícím období byla praktikována málo a jen v drobných útvech. Pod tlakem obecného vývoje české prózy 30. let k objektivaci překonal K. implicitní tíhnutí své beletrie k lyrické drobnokresbě a modifikoval ji s pomocí psychologie a faktografického historismu. Vádnivě antimilitaristický román *Rozchod!* založil na prolnutí citově zaujatého svědectví o zkušenosti generace osmnáctiletých, kterou měl vojenský dril proměnit v bezduchý nástroj imperialistické politiky, s objektivní evokací dvou autentických životních postojů tomuto nelidskému cíli úspěšně čelících (K. imaginace propojila v románu válečné osudy malíře J. Hubáčka, 1899–1931, a přírodovědce E. Purkyně, 1895–1929, kteří se v reálném životě nikdy nesetkali). Také v psychologizujícím románu *Postele bez nebes*, situovaném na provinční maloměsto do let 1912–14, přišla ke slovu sociálně kritická tendence: svět dětské duše, odstíněně evokovaný v jejích fantaziích, snech, tužbách, potřebě čistoty a spravedlnosti, pojal zde K. jako světlý protipól ke světu dospělých, temnému pro jeho náklonnost ke zlu a válce. V linii tohoto románu pokračovala próza *Břeh snů*, původně filmová povídka (nerealizovaná), jejíž protagonistům dovolil K. ze siroby stáří uniknout do snově vzpomínkové reality zamilovaného mládí. Jako alegorickou satiru na domácí poměry hospodářské a politické pojal K. prózu *Středozemní zrcadlo*, jako parodii na tzv. tajemníky lásky prózu *Epištoly k nesmělým milencům*. Po druhé světové válce v K. díle, podobně jako u J. Glazarové, zcela převládli lyrický žurnalismus, uplatňující se zejména v žánru cestopisné reportáže, portrétní a přírodní črty, fejetonu, sloupku a aforismu. Optimismus pramenící z ducha poválečné obnovy a z inaugurace nového společenského řádu mocně aktualizoval především K. odedávnou potřebu holdu, jež pak vzdával, v nekrolozích stejně jako v jubilejních panegyrikách, těm,

kdož se – zvláště v jeho generaci – zasloužili o porážku fašismu a vítězství revoluce. Jediným příznačně nedokončeným vybočením z oblasti lyrického novinářství byl nový generační román *Pavel a Hedvika*, pokus opět autobiograficky zasazený do studentských Loun v letech první světové války, opět umisťující do středu románového dění autentickou historickou osobnost (K. profesora na reálce J. Fischera, jenž byl na samém sklonku druhé světové války nacisty popraven) a opět rozrušující skrovnou epickou linii rozbujelými digresemi, exkursy, parentezami a perifrázemi lyrického komentáře.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan Löffler, Karel Nístěj, Karel Zemánek, K. Mýstěs, Zdeněk Tábor; -k., kk, KK, K. K., zt., Z. T. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach Klubu čtenářů 1962 (1963; nedokončené pokračování R Postele bez nebes s tit. Tam-tam-tam-tam); Almanach lounského studentstva (1921); Antologie protifašistických umělců (1936); sb. Básníkův rok (1936); Čin (1930–31); sb. Dík bojovníku (1945); Divadelní noviny (1966); ELK (1935); sb. Fronta (1927); Haló noviny (1934–37); Kmen (1926–29); Kultura (1959–61); Kult. tvorba (1964); Kvart (1945); Květy (1960, 1968); Levá fronta (1932); Lid. demokracie (1953–57); Lid. kultura (1946–47); Lid. noviny (1938–40, 1950–51); Lit. noviny (1928–40); Lit. noviny (1952–66); Lounský kraj (1948–49); Magazin DP (1934–36); Nár. divadlo (1950–53); Nár. osvobození (1924, 1928); Nové knihy (1961, 1966); Nový život (1950–56); Obrana lidu (1949); sb. Oheň a růže (1961); Panoráma (1950–51); Plamen (1959–65); Pondělní noviny (1924); Práce (1950–51); Pravda (Plzeň, 1923, 1925); Právo lidu (1921); Proletkult (1922); Průboj (Louny, 1923–25); Přestávka Burianova divadla, pokr. Divadlo Vlasty Buriana (1936–42); Q (1926); Ranní noviny (1934); ReD (1927–28); Reflektor (1925); Rozpravy Aventina (1928); Rudé právo (od 1923); Rudý večerník (1930); Sborník k 70. výročí střední školy v Lounech (1966); Sršatec (1923–25); Studentská revue (1921–22); Svoboda (Kladno, 1921); Svobodné noviny (1945); Trn (1924–32); Tvorba (1927–47); U (1936); sb. U vrbiček (1934); Var (1949–50); Večerník Rudého práva (1924–26); sb. Verše na zeď (1937); sb. Vzkaz Sovětskému svazu (1945); Zlatý máj (1962–63). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Robinsonáda (PP 1926); Rinaldino (R 1927); Dinah (P 1928); Ve směru úhlopříčny (PP 1930); Dvojí stín (P 1930); Rozchod! (R 1934); Středozemní zrcadlo (P 1935); Postele bez nebes (R 1939; nedokončené pokr. ve vyd. 1966 s tit. Tkáno z kopřiv); Dvojí stín (PP 1940; obs. Robinsonáda, Ve směru úhlopříčny, Dvojí stín, Dinah); Epištoly k nesmělým milencům (P 1941); Z rodné květině (P 1942); Břeh snů (P 1944); Postní krůpěje (aforismy, 1945); Šestinásobná ozvěna (Rp 1948, 1956 zkrác. a přeprac. s tit. Jugoslávské kolo); Tkáno z kopřiv (fragment z pokračování R Postele

bez nebes, 1948); Místo rudých růží (P 1949); Fanfáry a hrany (črty, 1949); Zapisník z dovolené (aforismy, 1949); Doprovody (kurzivky, 1950); Slyš mě! (F 1950); Julius Fučík v Lounech (E 1950); Nikdy se nespokojíte s podružnou rolí! (E 1951); Co na srdci (FF 1951); O Konstantinu Bieblovi (E 1952); Projíždíš novým Polskem (Rp 1952); Vyprávění o Jiřím Purkyňovi (E 1953); Na černé hodince (básnický průvodce po severovýchodních Čechách, 1953); Z časů Trnu (BB, PP 1955, ed. O. Bartoš, Z. K. Slabý); Epigramy (1958); Ano – ne! (aforismy, 1960); Kočko-kočko-kočkatá (BB pro ml., 1963); Nevzpomínky (1963); – posmrtně: Pavel a Hedvika (torzo R, 1975, ed. O. Bartoš). – *Ostatní práce*: Malíř Vojtěch Tittelbach (1938). – *Výbor*: Břeh snů a jiné prózy (1964, ed. B. Polan). – *Souborné vydání*: Dílo K. K. (Čs. spisovatel 1952–60, 8 sv.). ■ **REDIGOVAL časopisy**: Trn (1930, č. 38 – 1933, č. 3), Q (1926, s V. Tittelbachem), Přestávka Burianova divadla (1934–36, s A. Králem), Divadlo Vlasty Buriana (1936–42, s A. Králem), Panoráma (1950, č. 4 – 1951); *kalendář*: Kalendář kalendářů 1951 (1950) a 1952 (1951), Družstevní kalendář 1957 (1956, s F. Rachlíkem) a 1958 (1957, s F. Rachlíkem). ■

LITERATURA: O. Bartoš: Lounsko v díle K. K. a K. Biebla (1960); H. Kanyar-Becker: K. K. und sein Roman Rozchod! (Bern 1977). ■ ● ref. Robinzonáda: F. Götz, NO 28. 3. 1926; J. H. (Hora), RP 3. 4. 1926; J. Fučík, Tvorba 1, 1925/26, s. 212 → Stati o literatuře (1951); A. C. Nor, Host 5, 1925/26, s. 248 ●; ● ref. Rinaldino: F. Götz, NO 1. 6. 1927; J. H. (Hora), RP 9. 6. 1927; A. N. (Novák), LidN 19. 6. 1927; J. Fučík, Kmen 1, 1926/27, s. 194; J. O. Novotný, Cesta 10, 1927/28, s. 82; A. M. Piša, Pramen 7, 1927/28, s. 187 ●; ● ref. Dinah: B. F. (Fučík), RA 4, 1928/29, s. 264; J. Hora, Kmen 2, 1928/29, s. 177; -rna (F. Kovárna), Host 8, 1928/29, s. 141; F. X. Šalda, ŠZáp 1, 1928/29, s. 135 → Kritické glosy k nové poezii české (1939); B. V. (Václavek), ReD 2, 1928/29, s. 170; A. M. Piša, Sever a východ 1929, s. 101; K. Sezima, Lumír 56, 1929/30, s. 62 ●; ● ref. Ve směru úhlopříčny: L. Š. (Štoll), Signál 2, 1929/30, č. 40; Benj. J. (Jedlička), LidN 15. 6. 1930 ●; ● ref. Rozchod! B. V. (Václavek), Středisko 4, 1933/34, s. 161; A. N. (Novák), LidN 12. 11. 1934; F. Götz, NO 8. 11. 1934 → Literatura mezi dvěma válkami (1984); J. Hora, Čes. slovo 14. 11. 1934 → Poezie a život (1959, zde další ref. o K. K.); AMP. (A. M. Piša), PL 25. 12. 1934 → Stopami prózy (1964, zde další ref. o K. K.); B. Mathesius, LitN 7, 1934/35, č. 5; M. Pujmanová, Doba 1, 1934/35, s. 244 → Vyznání a úvahy (1959); K. Sezima, Lumír 61, 1934/35, s. 222; F. X. Šalda, ŠZáp 7, 1934/35, s. 293 → Kritické glosy k nové poezii české (1939); m. h., LUK 1935, s. 189; B. Koutník, Čin 1935, s. 105 ●; ● ref. Středozevní zrcadlo: B. Polan, Rozhledy 1935, s. 299; Nk (B. Novák), Magazin DP 3, 1935/36, s. 300; K. Sezima, Lumír 62, 1935/36, s. 476; B. V. (Václavek), U 1936, s. 92 ●; ● ref. Postele bez nebes: A. N. (Novák), LidN 28. 5. 1939; F. Götz, NL

8. 10. 1939 → Literatura mezi dvěma válkami (1984); K. Sezima, Lumír 66, 1939/40, s. 208 ●; ● ref. Dvojitin: B. Jedlička, LidN 10. 6. 1940; drb (J. Borecký), Zvon 41, 1940/41, s. 126 ●; ● ref. Epištoly k nesmělým milencům: J. K. (Kopecký), LidN 7. 12. 1941; V. T. (Tichý), Děln. osvěta 1941, s. 305 ●; J. B. Č. (Čapek): ref. Postní krůpěje, Naše doba 1946, s. 235; vbk (V. Běhounek): ref. Místo rudých růží, Práce 15. 12. 1949; lk (L. Kundera): ref. Fanfáry a hrany, Rovnost 16. 6. 1949 + ref. Doprovody, Rovnost 13. 8. 1950; B. Polan in K. K.: První prózy (Dílo 1, 1952) → Život a slovo (1964); O. Bartoš: ref. Projíždíš novým Polskem, Slovanský přehled 1952, s. 282; ● ref. Perokresby (Dílo 5): jtg (J. Träger), LD 17. 12. 1953; J. Řezáč, Obrana lidu 10. 1. 1954 ●; J. Träger in K. K.: Epištoly a vavřiny (Dílo 6, 1954); ● ref. Na černé hodince: K. Nový, RP 19. 2. 1954; J. Řezáč, NŽ 1955, s. 90 ●; O. Bartoš in K. K.: Z časů Trnu (1955); V. Togner: ref. Jugoslávské kolo, Slovanský přehled 1956, s. 356; ● ref. Epigramy: A. Jelinek, LitN 1958, č. 38; V. Laciná, NŽ 1958, s. 624 ●; J. Hájek: Junácký šedesátník, LitN 1959, č. 13 → Osudy a cíle (1961); F. Kafka: ref. Vyprávění o J. Purkyňovi, Tvorba 1959, s. 990; M. Suchomel: Poezie snů a poezie skutečnosti, HD 1959, s. 459; J. Träger in K. K.: Postele bez nebes (1960); Z. K. Slabý in K. K.: Rozchod! (1963); M. Pohorský: ref. Nevzpomínky, RP 7. 6. 1963; J. Dubský: K počtě zbraň! Rozchod!, Plamen 1964, č. 3; B. Polan in K. K.: Břeh snů a jiné prózy (1964); A. Hájková: K soudničky z dvacátých let, sb. Václavkova Olomouc 1966 (1967) → Nejen o humoru (1984); R. R. Kuzněcova: Význam „subjektivní“ lyričnosti pro vytvoření epického obrazu doby v románu K. K. Rozchod!, ČLit 1971, s. 103; ● nekrology: k-k (F. Kautman), Svob. slovo 17. 12. 1971; J. Rybák, RP 17. 12. 1971 → Páté přes deváté (1982); V. Jelinek, Tvorba 1971, č. 50 ●; M. Blahynka: Mistr lyrické prózy, Tvorba 1972, č. 1; J. Rybák: Básník horoucího srdce, Lit. měsíčník 1974, č. 3; B. Svozil in K. K.: Postele bez nebes (1974); O. Bartoš in K. K.: Pavel a Hedvika (1975); J. Seifert in Všecky krásy světa (1982); R. Pytlík in Trn v zrcadle doby (1984).

jo

Kurt Konrad

* 15. 10. 1908 Třebíč

† 25. 9. 1941 věznice Dráždany (Německo)

Komunistický novinář, marxistický historik a estetik, literární a divadelní kritik.

Vl. jm. Kurt Beer. – Nejstarší ze tří synů německožidovského majitele pily a obchodníka s dřívím; rodina se 1913 přestěhovala do Brna. Zde

studoval K. na něm. reálném gymnáziu; o prázdninách cestoval po Rakousku, Německu, Jugoslávii, Itálii a Belgii, po maturitě (1927) absolvoval kurs francouzštiny v Dijonu. 1927–31 byl zapsán na lékařské fakultě pražské něm. univerzity. 1927 vstoupil do KSČ, spolupracoval s jejími agitačními skupinami, pracoval v Kostuffe, v levicových studentských organizacích a v trampském hnutí. 1929 začal publikovat; původem z bilingvního prostředí, psal zprvu německy, od sklonku 1930 česky a pouze pro německý komunistický tisk německy. Studia nedokončil a stal se novinářem. Působil v redakci Tvorby (od 1931), Rudého práva a Haló novin, kde byl šéfredaktorem. 1932 byl delegátem na protiválečném kongresu v Amsterdamu. 1933–34 si odbyval čtrnáctiměsíční vojenskou prezenční službu v Opavě. Na filoz. fakultě v Praze navštěvoval v 30. letech přednášky B. Mendla o hospodářských a sociálních dějinách a spolupracoval s Historickou skupinou, sdružením mladých marxistických historiků (zal. 1936). Byl spoluzakladatelem (1935–36) a členem užšího vedení (do konce 1937) socialistického spisovatelského sdružení Blok. Po zastavení komunistického tisku (koncem 1938) se stal v únoru 1939 tiskovým atašé na sovětském vyslanectví v Praze. Za okupace pracoval ilegálně: shromažďoval ekonomické a vojenské údaje, které předával na vyslanectví, prostřednictvím J. Krejčího byl napojen na první ilegální ÚV KSČ. 1. 3. 1941 byl zatčen „pro přípravu k velezradě“ a vězněn na Pankráci, v Drážďanech, v Cvikově a znovu v Drážďanech; v té době bylo jemu a jeho ženě uděleno sovětské státní občanství. Po mnoha výsleších zemřel K. ve vězení sebevraždou.

K. dílo, které vznikalo jako výraz jeho marxisticko-leninské ideové a politické aktivity v 30. letech, se dotýká několika oborů. K. patřil ke kmenovým komentátorům komunistického tisku (Tvorba, Haló noviny) zahraničně politických i vnitřních událostí (část statí byla posmrtně vydána v knize *Na prahu války*). Tendence spatřovat politické procesy jako výsledek složitých dějinných souvislostí v rovině historických předpokladů i v kontextu aktuálního rozložení sil se názorně projevila v knize *Španělské revoluce*, představující syntézu obou zřetelů. O bohaté vědecké erudici svědčí K. historické studie, které patří mezi první díla české marxistické historiografie. K. věnoval pozornost teoretické analýze i konkrétnímu průzkumu evropských

revolucí. Studie posmrtně shrnuté do svazků *Svoboda a zbraně* a *Dějiny husitské revoluce* představují podnětná prolegomena k souhrnným dílům, která nebylo K. dopřáno napsat. Také pro marxistickou estetiku a literární a divadelní kritiku představuje K. osobnost zakladatelský typ. Od ostatních marxistických kritiků 30. let se lišil samotným vztahem k uměnovědným otázkám. Převládá u něho vždy exaktní přístup, umění mu bylo předmětem vědeckého, odborně kritického zkoumání. Od počátku své činnosti věnoval hlavní pozornost problematice marxistické metody. Obsáhlé studium klasiků marxismu-leninismu, které bylo provázeno „materialistickým čtením Hegela“, zvláště jeho Estetiky, umožnilo K. zaujmout stanovisko ke klíčovým problémům uměnovědným i uměleckým 30. let – k metodologii strukturalismu, k teoriím i uměleckým konkretizacím socialistického realismu a surrealismu. K. si byl vědom, že nedostatek předválečné marxistické estetiky (Plechánov, Mehring) spočíval v nedocenění zvláštnosti uměleckého projevu. Polemika se strukturalismem proto nebagatelizuje vědecký výzkum specifčnosti umění, ale vytýká „novému formalismu“ idealistickou noetiku. Strukturalismus podle K. izoluje jednotlivé řady jevů, chápe je pouze souřadně, a tak mu uniká jejich společný zdroj, tj. aktivita společenského člověka. V polemice se surrealismem se K. soustředil zejm. na vyvrácení teze, že tento směr je jediným dialektickým realismem za kapitalistických poměrů. Romantický útěk do imaginace radikálně odlišuje surrealismus od revolučního snu socialistického realismu, v jehož rozboru se zaměřil na jeho historickou, literární a teoretickou motivaci. Literárním a divadelním kritikem byl K., ve smyslu Šaldových slov, „příležitostným“. K recenzím si vybíral díla literatury americké, francouzské, německé, sovětské i české. Také k divadelním otázkám se vyslovoval v referátech o DDOČ, Osvobozeném divadle aj., systematictější pozornost věnoval divadelním inscenacím E. F. Buriana. I v divadelních a literárních kritikách se projevila tendence integrovat do hodnocení konkrétního literárního projevu teoretický problém nebo otázku souvislostí díla se společenským či filozofickým kontextem.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan Havlát, Jan Havlů, Jaroslav Mířský, Karel Strnad; -ad, d, K., K. K., k. k., ks. ■ PŘÍSPĚVKY in: Arbeiter-Illustrierte Zeitung aller Länder (Berlín, Liberec, Praha); Avantgarda (od

1929); Haló noviny (1935–38); Index (1934); Komunistická revue; Panoráma (1934); Rote Fahne (Praha); Rudá zář (1930); Rudé právo (od 1930); Rudý večerník (od 1930); Signál (1930); sb. Socialistický realismus (1935); Středisko (1934); Světový rozhled (1938); Svět práce; Svět sovětů; Tvorba (1930–38); U (1938). ■ KNIŽNĚ. *Odborné a publicistické práce*: Španělské revoluce (1937); – posmrtně: Svoboda a zbraně (hist. studie, 1949, ed. R. Beck); Na prahu války (polit. články z 1930–38; 1951, ed. J. Bílý, D. Hájková); Dějiny husitské revoluce (1964, ed. Ústav dějin KSČ); Ztvárněte skutečnost (výbor estetických studií, 1963, ed. J. Brabec, Z. K. Slabý); O revoluční tradici české literatury (výbor statí, 1980, ed. Š. Vlašín). ■ REDIGOVAL: Magazín Tvorby (1932); Májový list KSČ (1932, 1933). ■

BIBLIOGRAFIE: in K. K.: Ztvárněte skutečnost (1963; doplňky in J. Holý: Novinář K. K., 1985). ■ LITERATURA: J. Janoušek: K. K., protifašistický bojovník, novinář a historik (1956); J. Holý: Novinář K. K. (1985). ■ L. Štoll, J. Charvát, R. Beck in K. K.: Svoboda a zbraně (1949; stať L. Štolla → Socialismus a osobnosti, 1974); J. Rybák in K. K.: Na prahu války (1951) + in S orlími křídly (1954); ● 50. výr. nar.: J. Kubát, Tvorba 1958, č. 43; J. Šimůnek, RP 15. 10. 1958; V. Pekárek, LitN 1958, č. 41 → Literatura a skutečnost (1962) ●; K. Chvatík: Literární teoretik K. K., LitN 1961, č. 38 + in B. Václavěk a vývoj marxistické estetiky (1962); S. Strohs in Marxisticko-leninská filozofie v Československu mezi dvěma světovými válkami (1962); J. Brabec, Z. K. Slabý in K. K.: Ztvárněte skutečnost (1963); V. Ržouněk: Poučení z K. K., sb. Václavkova Olomouc 1962 (1964); O. Sus: Poznámka o rukopisech K. K., ČLit 1964, s. 523 + K. K. a moderní česká literatura, sb. Václavkova Olomouc 1962 (1964); V. Dostál: O dědictví naší marxistické estetiky, Nová mysl 1965, č. 1 + Estetický odkaz K. K., Předvoj 1965, č. 5 + Pronikavý kritický rozum, Kult. tvorba 1968, č. 5 + Souběh teorie, politiky a historie, Tvorba 1971, č. 38 + K. K. a zrod naší marxistické estetiky, Tvorba 1973, č. 45, vše → V tomto znamení (1975); J. Brezina in Genézia slovenskej socialistickej literatúry (1972); F. Buriánek: Marxistická literární kritika z třicátých let a dnešek, Čes. jazyk a literatura 24, 1973/74, s. 54; V. Nezval in Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931–41 (1974, s. 496); J. Lang: K. K., Kulturněhistorický sborník 1 (Univerzita 17. listopadu, 1974); A. Závodský: K. K. – divadelní kritik, sb. Literatura, umění a revoluce (1976); F. Hrbata: K. K. a Španělsko, Společenské vědy ve škole 33, 1976/77, s. 148; J. Vavroň: Ztvárněte skutečnost, Tvorba 1978, č. 41; M. Zeman: Příklad K. sporu o socialistický realismus, Lit. měsíčník 1978, č. 8; A. Kvitová: Literárněkritická činnost K. K., ČLit 1980, s. 465; H. Hrzalová in K. K.: O revoluční tradici české literatury (1980) + K. K., in Spoluvytvářet pravdu zítřka (1982); ● ref. O revoluční tradici české literatury: J. Bílek, Rovnost 18. 7. 1980; V. Vodák, LD 22. 8. 1980; -rk-, Hlas

revoluce 1980, č. 43 ●; J. Polišenský: K. K. a jeho Španělské revoluce, AUC Praha, Philosophica et Historica, 1982, č. 2; J. Holý: Věčnost a heroismus v díle K. K., Lit. měsíčník 1985, č. 5; E. Puklová: Bojovat až do konce (rozhovor s manželkou K. K. V. Beerovou), RP 19. 9. 1987, příl. Haló sobota.

zt

Jiří Konstanc

* 1607 *Řepín* u Mělníka

† 24. 3. 1673 *Praha*

Jazykovědec, překladatel a autor náboženských, hlavně vzdělávacích prací, psal česky a latinsky. Sestavil praktickou příručku češtiny, podílel se na překladu Svatováclavské bible.

Psal se též Constancius, Constantius, Konstancyus, Konstantius, Konštanc. Vychován byl evangelicky, ale když se po 1620 dostal do jezuitských škol (nejstarší známý záznam v Jičíně z 1627), přestoupil ke katolictví a 1628 byl přijat do jezuitského řádu. Působil šest let jako učitel na gymnáziích, šest let jako správce škol, dvanáct let jako misionář a dvanáct let jako duchovní prefekt (spirituál). Jmenovitě se uvádí jeho misionářská činnost od 1647 ve Šternberku, od 1651 v Březnici (postavení mariánského kostela na Svaté Hoře u Příbrami), po 1653 v Kutné Hoře, od 1658 v Telči. Od 1670 žil v Praze, pověřen (s J. Barnerem a M. V. Šteyerelem) nově přeložit Nový zákon. Tímto překladem mělo začít podle rozhodnutí pražského arcibiskupa pořizování nového čes. kanonického znění celé bible (Svatováclavská bible, vycházela 1677–1715). Dokončení překladu Nového zákona se K. nedožil.

Z hlediska české literatury spočívá historický význam K. v jeho překladatelské účasti na Svatováclavské bibli a v díle jazykovědném. Jeho *Lima linguae Bohemicae, to jest Brus jazyka českého neb Spis o poopravení a naostření řeči české*, vydaný z podnětu T. Pešiny z Čechorodu, je koncipován (obdobně jako téměř současný Šteyerův tzv. Žáček) jako příručka pro běžnou písemnou jazykovou praxi. Podle autorovy předmluvy je zvláště určen „pro pozitory neb skládače liter v impresích“ (protože tiskař tehdy s konečnou platností rozhodoval o mluvnické a pravopisné podobě textu knihy). K. vycházejí z názoru, že směrodatný pro jazykovou

správnost je především spisovný úzus, založil svůj výklad na jazykově vytříbené literatuře starší, zejména na řeči Velešlavínových tisků, Kralické bible, Hájkovy kroniky. Jeho výklady navazují i na předbělhorskou tradici české jazykovědy, znal zřejmě (aspoň z nějakého výtahu) gramatiku Blahoslavovu. Brus má sice v prvé řadě normativní charakter (poukazuje tedy také na chyby, zvl. na syntaktické, frazeologické a lexikální), ale vede čtenáře i k uvažování o jazykovém projevu vzhledem k jeho funkčnímu určení (např. v nauce o slovní zásobě). K. materiálovou znalost starší české literatury a jeho citlivé myšlení o jazyce oceňoval později i J. Dobrovský. V úvodu Brusu rekapituluje K. prozodická pravidla z gramatiky J. Drachovského a na jeho teorii českého časoměrného verše odkazuje pak také v stručné kapitole *De prosodia* (O prozódii), přičemž zde leckterá jeho tvrzení omezuje. Z toho a ze závěrečné věty této kapitoly („... brzy se cos více o tom na světlo vydá“) se usuzuje (J. Král), že K. snad vůbec příliš nedůvěřoval časoměrným teoriím a možná se sám hodlal touto problematikou zabývat. Jazykové schopnosti K. se uplatnily v četných překladech náboženské literatury, převážně vzdělatelného charakteru (autoři: V. Caraffa, L. Crasius, sv. František Sal., M. Lęczycki, L. de La Puente, A. Rodríguez, B. a Saluthio, W. Schwertfer). Počet údajně původních K. českých spisů náboženských je nevelký; míra původnosti těchto prací stejně jako četných jeho latinsky psaných náboženských spisů nebyla dosud odborně zkoumána.

KNÍŽNĚ. *Jazyková příručka:* Lima linguae Bohemicae, to jest Brus jazyka českého neb Spis o poopravení a naostření řeči české (1667). – *Náboženské spisy české:* Sucurre miseris. Svatohorská Panna Maria... (1652, an.); Život Krista Pána... (Litomyšl 1662, výt. nezjišť.). – *Náboženské spisy latinské:* Epistola P. Claudii Aquavivae de renovatione spiritus (1657); Manuale recens erectae Sodalitatis Telcii (1658); Vita Christi ex quator evangelistis eo ordine temporis, quo acta est, in litanias redacta ad Christum (Litomyšl 1661); Foemina stella seu quinque bonae qualitates matronarum prosertim nobilium accomodatae ex aula P. Causini (1661); Vita B. Virginis composita a Christophoro a Castro (1661); Calendarium patrum familias documentis 52 refertum (1662, z něm.); Philo-Xaverii pietas hebdomaria pro felice morte (1666); Forma facilis et brevis meditandi Fr. Jepet Carmelitae (1667); Meditationes septem pro septem hebdomadis diebus S. Theresiae (1667); – *překlady:* Franciscus Sal.: Bohmila neb Ouvod Boha milující duše k životu

pobožnému. Pro každý lidský stav Knížka zlatá... (Litomyšl 1657); Bartholomaeus a Saluthio: Zrcadlo duše (Litomyšl 1662); A. Rodríguez: Cvičení v dokonalosti a ctnostech křesťanských 1–3 (1663, 1664 a b. d., asi 1665); W. Schwertfer: Pohromy hříchu smrtedlného... (1664); M. Lęczycki: Spis o povinnosti bratří řeholních (1665); V. Caraffa: Serafin neb Škola svatého milování (1666, an.); L. de La Puente: Rozjímání neb Mysli – modliteb o nejpřednějších tajemstvích víry naší... částka..., 1–5 (1668–75; podle Jungmannovy Historie, 2. vyd., V/1421a je K. překladatelem d. 1 a 4 z 1668–69, ostatních M. V. Šteyer); L. Crasius: Speculum dominicae passionis, to jest Zrcadlo pašiové... (1672). ■

BIBLIOGRAFIE: K. Ninger in F. L. Rieger: Slovník naučný 2 (1862, s. 206, lat. psaná díla); Knihopis č. 963, 964, 1 111, 1 459, 1 636, 2 572, 4 307–09, 4 682, 4 762–63, 14 862, 15 195–96, 15 405. ■ **LITERATURA:** J. Krbec: K dorozumění strany obnoveného vydání Filotheý či Bohmily sv. Františka ze Sales... 1843 (oprav. přetisk překladu K.), Časopis pro katol. duchovenstvo 1844, s. 547; F. Menčík: Spisovatelé starší z okolí jičínského, Krakonoš 1883, s. 205; V. J. Dušek: Pokud J. K. užil gramatiky Blahoslavovy, ČČM 1892; an. (A. Truhlář): J. K. (Dodatky a opravy k biografii...), ČČM 1913, s. 179; A. Lisický: Z dějin zápasu o české slovo (neoterizování v K. Brusu), Osvěta 1919; J. Král in O prozódii české 1 (1923); E. Kubíček: Národní vědomí českých jezuitů až po dobu Balbínovu, 17. výr. zpráva čes. arcibiskup. gymnázia v Praze-Bubenči za šk. rok 1929/30; B. Havránek in Vývoj spisovného jazyka českého, sb. Čs. vlastivěda, řada 2, Spisovný jazyk český a slovenský (1936); J. Vašica: Jezuité pobělhorští a český jazyk, in České literární baroko (1938); J. B. Čapek: Výjimečná osobnost mezi představiteli protireformace, Kostnické jiskry 1973, č. 20.

mo

Josef Kopal

* 25. 4. 1883 *Hřmenín* (Markvartice-H.) u Jičína
† 29. 12. 1966 *Praha*

Literární vědec, romanista zabývající se hlavně otázkami klasicismu a novodobé francouzské prózy, autor dějin francouzské literatury i typologických srovnávacích studií z české a francouzské literatury. Překladatel z francouzštiny, v ranějším období též kritik české prózy.

Syn rolníka. Studoval 1894–1902 gymnázium v Jičíně, pak francouzštinu a němčinu na pražské filoz. fakultě (profesoři J. U. Jarník, J. Vrchlický, A. V. Kraus, V. E. Mourek). Svá studia

doplnil pobyty na univerzitách v Neuchâtelu (1905) a v Grenoblu (1910). Jako student patřil k aktivním členům radikálního pokrokového hnutí. Po státních zkouškách a vojenské službě učil krátce na reálce v Bučovicích, pak na gymnáziu v Kolině (1909–12) a v Litomyšli (1912–21). Za světové války sloužil jako důstojník v armádě. Od 1921 působil na smíchovské reálce, 1924 získal doktorát filozofie (disertace *Flaubertova estetika*), 1928 se na bratislavské univerzitě habilitoval prací *Literární teorie Boileauova*. 1930 tam byl jmenován mimořádným, 1935 řádným profesorem dějin francouzské literatury. Po smrti P. M. Haškovce suploval (1936–38) na brněnské univerzitě, 1938 přešel na pražskou filoz. fakultu. Autorsky spolupracoval na Ottově slovníku naučném nové doby, významně se podílel na vědecké redakci Časopisu pro moderní filologii (1935–51) aj. Za války organizačně působil v Klubu moderních filologů a hlavně sbíral materiál ke svým Dějinám francouzské literatury, které také tehdy v hlavních rysech napsal. Po válce se vrátil na filoz. fakultu UK, kde krátce (1949–52) vedl katedru romanistiky. 1955 byl zvolen členem korespondentem ČSAV.

K. vědeckou činnost od počátku charakterizovala prvořadá pozornost k textu díla, jež zkoumal na základě všestranného pramenného studia a zasazoval do širších historických souvislostí. V jeho historickokritické metodě byl analytický prvek provázen zřetelem syntetickým, směřujícím k postižení literárních vývojových tendencí a duchovních proudů. Zprvu se K. orientoval na literaturu francouzského klasicismu, k níž se mj. váže i jeho habilitační práce, objasňující principy Boileauovy klasicistické teorie a sledující její další osudy v konfliktu s romantismem i po něm a také její recepci v Čechách. Později se stále více soustřeďoval na prózu 19. a 20. století, z níž ho zaujali zejm. G. Flaubert a R. Rolland. V syntetické studii *Gustav Flaubert* shrnul své dosavadní poznatky o spisovateli a v zrcadle jeho teoretických názorů na literaturu analyzoval jeho prozaické práce. Na Rollandovi, k němuž se stále vracel, a to jak vykladačsky, tak i několikrát vydaným překladem obsáhlého díla Jan Kryštof, zdůrazňoval jeho hluboce etické pojetí literární tvorby, pozornost věnoval i jeho protiválečným postojům. Živý vztah k literatuře 20. století prokazuje i K. knižní studie *O válečném románu francouzském*, analyzující díla H. Barbusse,

G. Duhamela a R. Dorgelèse a vyzdvihující zejm. Barbussův Oheň. Podstatnou součástí K. literárněhistorické práce tvořilo promýšlení metodologie literárních dějin. Přeložil a také vyložil Lansonovo pojetí vědecké metody a podrobil kritickému rozboru Brunetièrovu pozitivistickou metodu. Vyvrcholením K. celoživotního literárněhistorického i metodologického výzkumu se staly jeho poválečné *Dějiny francouzské literatury*, tehdy u nás ojediněle svým dosahem až k druhé světové válce a shrnující vědecké výsledky české romanistiky několika generací. K. výrazně zasahoval i do oblasti české literatury. Vedle metodologických prací přinášejících podněty české literární historii a vedle komentářů, časopiseckých kritik i překladů, jimiž přibližoval českému čtenáři francouzskou literaturu (též ve spisku *Co číst z literatur románských posledních deseti let*), činil tak zvláště svými vztahovými pracemi, v nichž srovnával básně Eloa J. Vrchlického a A. de Vigny a zejm. G. Sandovou a B. Němcovou. K. tu zaujal rezervované stanovisko k mechanickému konstatování vlivů a zdůraznil především typologické prvky při srovnávacím studiu (podobně jako ve studii *Flaubert a Goethe*). V mladších letech také pravidelně sledoval českou prozaickou produkci, před válkou v Pokrokové revui, po válce v Nových Čechách, kde občas referoval i o českém divadle.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Karel Malíř; J. K., J. Kpl., K., Kl., Kp., Kpl. ■ PŘÍSPĚVKY in: Bratislava (1928–35; 1930 Sté výročí francouzského romantismu v literatuře, 1934 Kritická soustava Brunetièrova); Časopis pro moderní filologii (1911–60); Čes. věda (1915–18); Čes. časopis filologický (1943–44); Chodsko. Věstník Baarovy společnosti (Domažlice, 1938); Jankův sborník (1940, Flaubert a Goethe); Kmen (1917–19); Kmen (1926–28); Lid. noviny (1921–41); Listy pro umění a kritiku (1933–34; 1933 studie o Maupassantovi); Lit. noviny (1936, 1953); Lit. rozhledy (1925); Lumír (1919–23); Morava (Brno, 1926); Nár. listy (1928–29); Nár. osvobození (1924); Naše věda (1918, 1926–30); Nové Čechy (1918–35); Pokroková revue (1905–14); sb. Poznání (1926, Přehled literatury francouzské); Právo lidu (1926); Přehled (1903–04); Ročenka Karlovy univerzity (1938); Ruch filozofický (1921); Samostatnost (1903, 1911–14); Sborník prací věnovaný památce P. M. Haškovce (1936); Sborník přednášek na 1. sjezdu čs. profesorů filozofie, filologie a historie v Praze 3.–7. dubna 1929 (1931); Sborník Společnosti J. Vrchlického (1920, 1938; 1920 Eloa J. Vrchlického a Eloa A. de Vigny); Střední škola (1937); Světozor (1929); Umění (1928, 1935, 1943); Výr. zpráva Čes. státní realky na Smícho-

vě (1928); Výr. zpráva gymnázia v Litomyšli (1920). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: O Gustavu Flaubertovi. Jeho estetika (1923); Literární teorie Boileauova (1927); Romain Rolland (1930, přeprac. vyd. 1964); Gustav Flaubert (1932); O válečném románě francouzském (1934); Co číst z literatur románských posledních deseti let (1937, s jinými); George Sandová a Božena Němcová (1937); Prokop Miroslav Haškovec (1939); Dějiny francouzské literatury (1949); François Rabelais (1954).— *Překlady*: A. A. Haeckel: Základy světa (1905, pseud. Karel Malíř); A. Fouillé: Výchova ze stanoviska národního (1906, s E. Čapkem); E. Boutroux: Věda a náboženství (1918); A. de Vigny: Život a smrt setníka Renauda neboli Rákoska (1924); G. Flaubert: Legenda o svatém Juliánovi Pohostinném (1925); Ch. de Montesquieu: Perské listy (b. d., 1926); R. Rolland: Jan Kryštof 1–10 (1928–29); G. Lanson: Metoda literárního dějepisu (1931); H. de Balzac: Červená hospoda (1950). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Nové Čechy (1924, s E. Čapkem), Časopis pro moderní filologii (1935–51 oborový redaktor pro romanistiku, 1947–51 též hlavní redaktor); *sborník*: Studentský almanach na rok 1905; *edice*: Nová bibliotéka (1927–34), Akropolis (1928), Spisy filoz. fakulty KU a práce z jejích vědeckých ústavů (1945–48). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: R. Rolland: Jean-Christophe. Pages choisies (1934); O. Levý: Baudelaire, jeho estetika a technika (1947); H. de Balzac: Výbor z díla 1, 2 (1948); F. Rabelais: Gargantua a Pantagruel 1, 2 (1953, redakce překladu). ■

BIBLIOGRAFIE: V. Stupka: Soupis prací univ. prof. Dr. J. K., ČMF 1958; I. Kejzlarová: Soupis prací J. K., Philologica Pragensia 1963. ■ LITERATURA: Hc (P. M. Haškovec): Z literatury flaubertovské, ČMF 10, 1923/24, s. 92; A. N. (Novák): ref. překl. Legenda o svatém Juliánovi..., LidN 6. 1. 1926; B. Rak: ref. Literární teorie Boileauova, Naše věda 9, 1927/28, s. 119 + ref. Romain Rolland, Naše věda 12, 1930/31, s. 103; ● ref. Gustav Flaubert: O. Levý, Naše věda 1933, s. 45; A. Dokoupil, ČMF 19, 1932/33; V. Stupka, LidN 7. 4. 1933; V. Černý, Rozhledy po literatuře a umění 1933, s. 22; B. Rak, Nové Čechy 1933, s. 189; ach. (V. Prach), Čes. osvěta 29, 1932/33, s. 215; tv (T. Vodička), Rád 1, 1932/33, s. 419; F. X. Šalda, ŠZáp 6, 1933/34, s. 170 ●; ill (A. Novák): O Maupassantovi, LidN 23. 7. 1933; ● ref. O válečném románě francouzském: O. Levý, Naše věda 1934, s. 108; A. Dokoupil, ČMF 20, 1933/34, s. 332; V. Stupka, LidN 30. 3. 1934; f. s. (F. Soldan), RA 9, 1933/34, s. 110 ●; V. Černý: ref. George Sandová a Božena Němcová, LidN 4. 4. 1938; jšk (J. Š. Kvapil): Šedesátiny J. K., LidN 25. 4. 1943; ● ref. Dějiny francouzské literatury: O. Novák, ČMF 33, 1949/50, s. 39; J. Š. Kvapil, Naše věda 1950; J. O. Fischer, SaS 13, 1951/52; A. Zatloukal, Slovesná věda 1951 ●; fSt (F. Stuchlý): K dílu univ. prof. J. K., LD 25.4. 1950; ● k sedmdesátinám: O. Novák, ČMF 1953; V. Brett, LitN 1953, č. 17 ●; ● k osmdesátinám: L. Svoboda, Philologica Pragensia 1963, č. 2; JF (J. O. Fischer),

AUC Praha, Romanistica Pragensia, 1963; J. Felix, SLit 1963; V. Cigerová, Slovenské pohľady 1963, s. 157 ●; O. Novák: L'oeuvre de J. K., Études Romanes de Brno 1965; Z. Vančura: nekrolog, Věstník ČSAV 1967.

jc, zp

Petr Kopal

* 2. 7. 1834 Držkov u Semil

† 30. 1. 1917 Praha

Katolický kněz a žurnalista, autor lidových, k obraně církve zaměřených románů a povídek.

Pocházel z rodiny chalupníka, který si přivydělával pekařstvím, nákupem přize a prodejem skla. Do školy chodil v Držkově, ve Smržovce, o prázdninách se učil německy ve Vrchoslavicích u Jablonce n. Nisou, na gymnázium se připravoval v Železném Brodě. 1847–1855 navštěvoval gymnázium v Jičíně. Bez maturity vstoupil do semináře v Hradci Králové, kde se zabýval i slovanskou a románskou filologií a angličtinou. Po vysvěcení na kněze (1859) se stal kaplanem v Jablonci nad Jizerou, po čtvrt roce byl poslán za kooperátora do věznice v Kartouzích u Jičína, kde se začal zabývat i žurnalistikou. 1866 přešel jako kaplan do Bohdanče. 1871 se stal farářem v Kozlech u Bíliny, kde se dostával do sporů zejména s německým obyvatelstvem. Na udání byl 1873 dvakrát povolán do Mostu před soud. Po první obžalobě byl osvobozen, při druhém procesu byl odsouzen na dva měsíce těžkého žaláře, ale trest mu byl císařem promínut. Později se chtěl působení v oblasti se smíšeným českým a německým obyvatelstvem vzdát a odešel do Prahy, kde 1877–78 pracoval deset měsíců v redakci Čecha. Musel se však vrátit do Kozlů a teprve 1882 se stal vikářem v Praze na Vyšehradě a věnoval se žurnalistice.

K. próza, psaná pro čtenáře katolických novin a kalendářů, si nekladla umělecké cíle. Obratná vyprávění, využívající znalosti lidového prostředí a jeho vkusu, zaměřoval K. k obraně katolictví před vlivy helvetské konfese a počínajícího dělnického hnutí. K. beletrii charakterizující vedle povídek pro mládež (vycházely převážně v královéhradecké sbírce Dědictví maličkových) nejvýraznější romány ze života katolického kněze v národnostně smíšeném hornic-

kém osídlení na severu Čech (*Farář z Černodola, Apoštol trhanů*), které mají některé rysy autobiografické. Ostatní tvorbu vyplňují příběhy, v nichž z náboženského zorného úhlu zaujímal stanovisko k některým negativním jevům v soudobé společnosti (*Sebevražednice, Samovrazi, Defraudant*) i v církvi (*Apostati*). Dlouhá léta působil jako hlavní redaktor katolického orgánu Čech, kam také přispíval klerikálně útočnými fejetony.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bývalý správce duchovní v trestnici (Čech 1883), Petr K., Petr Kopřiva; K., -k, O., P. K. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čech (od 1872, většina próz a FF Kulturní listy); Čes. kraj; Katol. listy (1888 Farář z Černodola; Kříž; Ludmila (Čes. Budějovice); Maria; Nár. listy; Obrana víry, pokr. Obrana; Pozor (Olomouc); Vlast' (1888). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Chudý boháč (P pro ml., 1875); Bedříškov (P pro ml., 1876, pokr. předchozího); Do Kartouz (PP 1877); Devatero řemeslo a desátá žebrota (P pro ml., 1878–79); Memoáry kocoura (P pro ml., 1879); Kal-muk neboli kabát z cuků (P pro ml., b. d., 1880); Matčina kletba (R 1880); Samovrazi (PP 1883); Bohu víru, císaři věrnost (P 1889, pseud. Petr Kopřiva); Kterak se v Kocourkově rozdělili o statky (P 1889); Mojžiš (P 1891); První křesťané v Římě 1, 2 (PP 1891); Farář z Černodola (R b. d., 1897); Z města do vsi. Z milostpaní panímámou (P 1898); Pražské obrázky (1900); Apostati 1–3 (PP 1900–01); Sebevražednice (P 1902); Defraudant (P 1903); Miroslavín aneb Rozluštění otázky sociální (P 1903); Darwinista (P 1909); Apoštol trhanů 1–3 (R 1909–10); Služka (P 1911); Z cest života (PP 1911); – posmrtně: Autobiografie (1919, ed. C. Mourek). – *Překlad*: Blahoslavená Johanka z Arku, panna Orleánská (1910). – *Ostatní práce*: Sociální následky dělitelnosti pozemků (1881); Oslava nejblahoslavenější panny Marie Svatohorské r. 1882 (1883); Vzkříšení. Lidové apologetické úvahy na neděle a svátky velikonoční (1902); Umučení Páně v sedmeru postních rozjímání (1902); Říše Ducha svatého (1902); Škola sv. Václava (1906); 13. pouť pražských a 4. společná pouť pražských a jihočeských mužů na Sv. Horu dne 23. května 1909 (1909). – *Souborné vydání*: Sebrané spisy (nakl. V. Kotrba, 1902–11, 8 sv.). ■ REDIGOVAL časopisy: Čech (1882–1917), Obrana víry (1884–93, příl. Kalendář pro mrtvé a živé duše už od 1877), Vychovatel (1885–90), Kříž (1894–1916), Maria (1894–1916), Obrana pravdy křesťanské (1902–08); *kalendáře*: Poutník (1882), Vlastenecký poutník (1883–84). ■

LITERATURA: J. Donát Pelhřimovský: ref. Devatero řemeslo..., Lit. listy 1880, s. 21; V. Špaček: Dědictví maličkých a jeho význam v naší literatuře pro mládež (ref. Chudý boháč, Bedříškov, Devatero řemeslo...), Vlast' 2, 1885/86, s. 575; J. Klenek: ref. Mojžiš, Hlídka literární 1891, s. 490; J. Holický: P. K., Náš domov 1898, s. 289; T. Škrdl: ref. Z města do vsi,

Vlast' 15, 1898/99, s. 399; ● ref. Apostati: T. Škrdl, Vlast' 18, 1901/02, s. 277; an., Hlídka 1902, s. 519 ●; P. Zaletěl: ref. Farář z Černodola, Obzor 1900, s. 47 + ref. Sebrané spisy, Obzor 1903, s. 79; I. Zháněl: ref. Defraudant, Obzor 1903, s. 231; ● nekrology: an., Čech 30. 1., 2., 4. a 22. 3. 1917; an., Věstník katol. duchovenstva 17, 1916/17, s. 148 ●; M. Hýsek: ref. Autobiografie, Naše věda 3, 1919/20, s. 93.

dh

Jan Kopecký

* 13. 10. 1919 *Habrkovice* (Záboří nad Labem-H.) u Kutné Hory
† 20. 12. 1992 *Praha*

Divadelní kritik a teoretik zabývající se převážně českou dramatickou tvorbou, autor scénických adaptací barokních lidových her i jiných textů, fejetonista, překladatel z ruštiny a francouzštiny.

Syn úředníka. Základní školu vychodil v Ml. Boleslavi, pak studoval na reál. gymnáziu v Praze (mat. 1938) a na filoz. fakultě UK estetiky, srovnávací dějiny literatury a českou literaturu (doktorát 1946 prací *Dramatická postava v zrcadle referátů J. Vodáka*). Po uzavření vysokých škol 1939 byl prodávčem v knihkupectví, 1940 redaktorem nakl. Borový, 1941–42 redaktorem Lid. novin, 1943–45 dramaturgem a režisérem Městského divadla v Kladně; 1945–46 byl dramaturgem Divadla 5. května v Praze, 1947–50 dramaturgem činohry Nár. divadla, 1950–53 docentem a do 1959 profesorem DAMU, 1960–71 profesorem a vedoucím katedry dějin a teorie divadla na filoz. fakultě UK, 1968–69 náměstkem ministra kultury. Titul doktora věd získal 1967 prací *České lidové divadlo pobělohorské*. Od 1973 do odchodu do důchodu 1982 byl čerpačem n. p. Vodní zdroje. 1990 se vrátil jako profesor na filoz. fakultu UK. – Od 1936 spolupracoval pravidelně s rozhlasem (přednášky, diskuse, rozhovory), později též s televizí. 1966–69 byl viceprezidentem International Theatre Institute. Po válce navštívil několikrát SSSR, Polsko, NDR, Norsko, Jugoslávii, Francii a 1966 Kubu.

Kromě knih fejetonů, které nad scénkami z každodenního života rozvažují s optimismem i nabádavými výzvami o protikladech mezi starým a novým, jsou všechny publikace K. věnovány divadlu. Většinou vznikly zpracováním časopiseckých studií a kritik a zabývají se dra-

matickou tvorbou i problematikou divadla v širším smyslu. K. studie střídají styl odborné úvahy, duchaplného eseje, útočné polemiky, vtipného dialogu a usilují o sloučení dvou protilehlých aspektů: teoretizující práce, či takové, které se – jako např. *Tvrdohlavá knížka* – věnují tradici českého dramatu (nejčastěji J. K. Tylůvi), jsou zároveň pojaty jako příspěvek k diskusím o současném divadle a naopak rozboru současných dramát jsou podloženy teoretickými úvahami a historickými exkursy. Své pojetí dramatu, v němž hodnotí nejvýše kritický pohled na skutečnost, konkrétní příběh a koncizně předvedený konflikt, podal nejuceleněji v knihách *Nedokončené zápasy* a *Dramatický paradox*. Z jeho scénických adaptací dosáhly největšího ohlasu volné úpravy barokních lidových her (z nich zvláště *Komedie o umučení...*), které navazují na tradici adaptací E. F. Buriana, avšak na rozdíl od nich podtrhují pevnou dramatickou kompozici díla. Barokním lidovým divadlem se K. zabýval též odborně, zvl. ve sb. *Dějiny českého divadla*. Také v překladačské činnosti se věnoval dramátům či pracím z oboru divadelnictví a pro divadla převážně mimopražská upravoval na rozhraní 60. a 70. let hry starších autorů. Publikoval množství příspěvků v časopisech a sbornících a napsal řadu předmluv, především ke klasikům českého dramatu. – V období po 1971, kdy nemohl publikovat, se anonymně podílel jako autor a redaktor na publikacích *Co je divadlo* (1983) a *Čtení o Národním divadle* (1983); K. autorství kryli svým jménem J. Bernard, H. Konečná a J. Paclt. K. adaptace lidové hry *Komedije o dvouch kupcích a Židovi Šilokovi* (prem. 1982) byla realizována pod jménem literárního historika J. Kolára, veselohra *Kočka ve vile* (prem. 1979, s J. Seydlerem) pod společným pseud. Jiří Poch. Divadelní historik V. Štěpán svým jménem zaštitil edici Teatralia zámecké knihovny na Kačině (Scénografický ústav, 1973).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Prubík, Tomáš Záruba, Vočilka (Divadelní noviny); J. K., jk., jk., JK. ■ PŘÍSPĚVKY in: Antologia Teatrolgia ceska (Katovice 1981); sb. *Co je divadlo* (1983); *Contemporanul* (Bukurešť, 1964); *Cuba* (Havana, 1967); sb. *Čtení o Národním divadle* (1983); sb. *Dějiny českého divadla* 1 (1968); *Divadelní noviny* (1957–70); *Divadelní revue*; sb. *Divadelní umění pro mládež* (1963); *Divadelní zápisník* (1945–48); *Divadlo* (1950–69); *Granma* (Havana, 1966); sb. *Chvála slova* (1940); *International théâtre information* (Paříž, 1971); sb. *Kdo vytváří*

divadlo (1944); *Kritický měsíčník* (1938–47); *Kult. politika* (od 1946); *Kult. tvorba*; *Květy*; *La Revue Internationale du Théâtre* (Paříž, 1947); sb. *Listy z dějin českého divadla* 1 (1954); *Lit. noviny* (od 1948); sb. M. Kouřilovi k šedesátinám (1971); *Nár. divadlo* (od 1947); *Naše doba* (od 1937); sb. *Náš učitel Stanislavskij* (1952); sb. *Nevyúčtován zůstává život* (1948); *Nová mysl*; *Novinářský sborník* 4 (1959); *Nový život*; sb. *O barokní kultuře* (1968); *Otázky divadla a filmu* (1946–50); *Pamětník teatralny* (Varšava, 1955); *Plamen*; *Praha–Moskva*; sb. *Problémy zábavného hudebního divadla* (1958); *Prolegomena scénografické encyklopedie*; *Revue d'histoire du théâtre* (Paříž, 1967); *Revue Roumaine d'histoire de l'art* (Bukurešť, 1971); *Rudé právo*; *Slovenské divadlo*; *Sovětské divadlo*; *Světová literatura*; *Svět sovětů*; *Studentský časopis* (1935–41); *Tvorba*; sb. *Úkoly československého divadelnictví* (1950); sb. *Umění a kritika* (1961); *Volnost* (od 1937); sb. *Živý odkaz J. K. Tyla* (1952). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: *Divákovy zápisky* (1944); *O nové české divadlo* (1945); *O divadelní kritice* (1945); *Růžena Nasková* (1948); *Kapitoly z dějin českého divadla. 1850–1890* (skripta, b. d., přednáška v zimním semestru 1950/51, přeprac. jako 4. díl *Nástinu dějin českého divadla*); *Kapitoly z dějin českého divadla. 1890–1918* (skripta, 1951, přeprac. jako 5. díl *Nástinu dějin českého divadla*); *České divadlo v počátcích obrození* (skripta, 1951, část přeprac. jako 2. díl *Nástinu dějin českého divadla*); *Nástin dějin českého divadla* (skripta, 4. díl: 1851–1890, 1951; 2. díl: *Doba „Temna“*, 1953; 5. díl: 1890–1918, 1953); *Jiráskův Jan Roháč* (1953); *Sovětské zápisky* (FF 1953); *Zápisníček* (FF 1958); *Knížka o Tylovi* (1959); *Česká země – matka chleba* (FF 1960); *Nedokončené zápasy* (studie, 1961); *Dramatický paradox* (E a studie, 1963); *Tvrdohlavá knížka* (studie, 1963); *Komedie o umučení a slavném vzkříšení Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista* (kompozice z lid. her, 1967, prem. 1965); *Komedie o Anešce, královně sicilíanské*. *Z dob, kdy ještě rytíři pro dosažení slavného jména a cti po světě putovali* (adaptace lid. hry, 1967, i prem.); *Komedie o hvězdě* (kompozice z lid. her, 1968, prem. 1967); *Píseň písní* (scénická rekonstrukce z fragmentů *Písne Šalamounovy podle překladu Bible kralické*, 1969, i prem.); *Komedie o Davidovi* (D na motivy české lid. hry o Starém zákonu, 1969); *Větší město pražské* (D na motivy J. K. Tyla, 1970, i prem.); *Veselé pražské paničky* (D na motivy V. K. Klicpery, 1971, i prem. s tit. *Přej a bude ti přáno*); *Divadlo A. Artauda* (1987). – *Adaptace*: J. K. Tyl: *Lesní panna* (1948, s F. Rachlíkem); E. Rostand: *Cyrano z Bergeracu* (úprava překladu J. Vrchlického, 1953); E. Raupach: *Mlynář a jeho dítě* (1967, prem. 1969); J. Vrchlický: *Soud lásky* (1968); F. F. Šamberk: *Drmola to zařídí aneb Ať žije otec národa* (1970, i prem.; přeprac. Palackého třída č. 27); F. Vodseďálek: *Nová komedie o Libuši a divčím vojně v Čechách* (rekonstrukce a adaptace lid. hry z 1816; 1987, prem. 1986). – *Překla-*

dy: R. Rolland: Divadlo lidu (1946, s K. Krausem) + Liluli (1948, s N. Neumannovou); L. N. Rachmanov: Neklidné stáří (1949, s J. Grossmanem); A. N. Ostrovskij: Hry 1–4 (Chudá nevěsta, 1950, s J. Kmoníčkem; I chytrák se spálí, 1951; Vlci a ovce, 1953, samostatně již 1952; Bez věna, 1955, s J. Kmoníčkem; Krasavec, 1955, s J. Kmoníčkem); I. Lukovskij: Tajemství věčné noci (1951, s J. Kmoníčkem); L. N. Tolstoj: Anna Kareninová (1953, s J. Kmoníčkem); A. Adamov: Ping-pong (1966); J. Vilar: Tajemství divadla (1966); J. Anouilh: Miláček Ornifle (1968); C.–A. Puget: Bláhový čas (1970, pseud. Tomáš Záruba). ■ SCÉNICKÝ. Hra: Kočka ve vile (1979, s J. Seydlerem). – *Adaptace a dramatizace*: A. Artaud: Cenci (1967); Mastičkář (adaptace staročes. textu, 1971); A. Stašek: Švec Matouš a jeho přátelé (1971); Radosti garnizóny (na motivy povídek G. Courtelina, 1971, pseud. Tomáš Záruba); Žák Partéka, též Nezbeda zvaný (adaptace staročes. textu, 1972, pseud. Tomáš Záruba); Knihy mrtvých (adaptace staroegyptského mýtu, 1979); Komedie o dvou kupcích a Židoj Šilokoj (1982). ■ REDIGOVAL časopisy: Nár. divadlo (1947–49, z toho 1947–48 s H. Theinem, Z. Chalabalou), Divadelní noviny (1957–60); *sborníky*: Chvála slova (1940, s A. Vrbovou, J. Šedivým), Účtování a výhledy (1948, s I. sjezd českých spisovatelů), Nevyúčtování zůstává život. Sborník prací Gustava Schorsche a vzpomínek jeho přátel (1948). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. Anouilh: Antigona (1948); L. Stroupežnický: Naši furianti (1950, s F. Salzrem); A. N. Ostrovskij: Hry (4 sv., 1950–55); J. K. Tyl: Strakonický dudák (1955, s A. Jedličkou); E. F. Burian: Divadlo za našich dnů (výbor, 1962). ■

LITERATURA: sb. Komedie o umučení... Rozbor inscenace Státního divadla v Brně (1968; přisp. J. K., B. Srba, E. Sokolovský, J. Novák). ■ ● ref. O nové české divadlo: Kd (E. Konrád), Svob. noviny 25.7.1945; O. Srbová, Práce 23.8.1945; jtg (J. Träger), Svob. slovo 29. 8. 1945 ●; kp (K. Polák): ref. O divadelní kritice, PL 13. 12. 1945; M. Macková: ref. Sovětské zápisky, LitN 1953, č. 20; ● ref. Zapisník: I. Klima, LitN 1958, č. 26; –filip– (J. Filip), Květen 1958, s. 578 ●; S. Machonin: ref. Česká země..., LitN 1960, č. 52; K. Kostroun: ref. Knižka o Tylovi, Tvorba 1960, s. 715; ● ref. Nedokončené zápasy: F. Černý, Divadelní noviny 5, 1961/62, č. 15; S. Machonin, LitN 1962, č. 15; V. Procházka, Nová mysl 1962, s. 502 ●; ● ref. Dramatický paradox: J. Opavský, RP 15. 6. 1964; S. Machonin, LitN 1964, č. 40; M. Plešák, HD 1964, č. 5; V. Procházka, Divadelní a filmové noviny 8, 1964/65, č. 14/15 (těž o kn. Tvrdohlavá knížka); M. Obst, ČLit 1965, s. 179 ●; ● ref. Komedie o umučení...: J. Cisař, Divadlo 1966, č. 3; D. Jeřábek, Divadelní noviny 9, 1965/66, č. 11; M. Lukeš, LitN 1966, č. 24 ●; J. Skácel in Komedie o umučení... (1967); V. Lukáš, J. Kopecký in Komedie o Anešce... (1967); ● ref. Komedie o Anešce...: D. Jeřábek, Divadelní noviny 10, 1966/67, č. 12; J. Opavský, RP 25. 1. 1967; S. Machonin, LitN 1967, č. 3; J. Cisař, Divadlo 1967,

č. 2 ●; ● ref. Komedie o hvězdě: J. Opavský, RP 23. 12. 1967; A. Urbanová, Divadelní noviny 11, 1967/68, č. 15; J. Pecháček, LitN 1968, č. 5 ●; J. Opavský: J. Kopeckému, Divadelní noviny 13, 1969/70, č. 3; K. Wojnar: ref. Větší město pražské, Ostravský večerník 14. 4. 1970.

pb

Jan Dalibor Kopecký

* 31. 3. 1815 Polička

† 1859 Praha

Lyrický básník, prozaik, publicista. Jako literární kritik a překladatel propagoval a interpretoval individualistický romantismus.

Literární práce podepisoval také Dalibor Kopecký. – V rodném městě vychodil základní školy, gymnázium studoval v Litomyšli, Rychnově n. Kněžnou a v Hradci Král., tzv. filozofii a medicínu v Praze (žák J. S. Presla), promován byl v prosinci 1841. Snad brzy nato byl stížen duševní chorobou, dlouhá léta byl chovancem pražského blázince, tam pravděpodobně zemřel. Jako rok úmrtí se uvádí také 1864.

Jako student se K. účastnil národního společenského a kulturního podnikání v Poličce a v Praze, publikovat začal v Jindy a nyní 1833, počátkem 40. let zveřejňování jeho prací přestává. Jeho beletristická a publicistická tvorba zprvu nevybočovala z rámce tylovské vlastenecké koncepce literatury: K. otiskoval v časopisech básně a písně milostné, vlastenecké, satirické a příležitostné; s K. E. Tupým (B. Jablonský) vydal veršovaného gratulanta *Slova vděčnosti a přátelství k svátkům narození, jmenin...*; jako prozaik se inspiroval tradovanými látkami; psal úvahy společenské, literární, jazykové (reforma pravopisu) a jako jeden z prvních u nás pojednával také o tésnopisu. Od 1838 se charakter jeho tvorby podstatně změnil, K. již publikoval pouze kritické úvahy a překlady, jimiž propagoval a vykládal individualistický romantismus. V dvojdielné (původně asi rozsáhleji zamýšlené) stati v čas. Ost und West 1838–39 *Hegemonie neuböhmischer Literatur* (Hegemonie nové české literatury) se radikálně distancoval od obecně panujících představ o historii novodobé české literatury. Za jejího zakladatele označil J. Dobrovského, Kollárovu Slávy dceru interpretoval (v souvi-

slosti se spory o Máchu) jako subjektivně romantické dílo, jehož vlastenecká a slovanská tematika je autorovým ústupkem dobovému vkusu, a v Kollárových kázáních viděl dokonale realizaci Bürgerova požadavku národně populární poezie. V knižních *Pověstech z nové romantiky* „volně vzdělal“ (vlastně podal dějový výtah) prózy V. Huga a A. Dumase st. (kvůli cenzuře uvedeného pod smyšleným jm. D. Bartolotti: it. barzeletta = vtip, žert) a úvodem připojil úvahu o nové francouzské romantické literatuře.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Dalibor; D. K., (K). ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. včela (1834); Denice (1840); Jindy a nyní (1833, úvaha Vzdechnutí upřímného Čecha); Květy české, pokr. Květy (1834–35); Ost und West (1838–39); Vlastimil (1841, z franc. stať o L. A. Thiersovi). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Slova vděčnosti a přátelství k svátkům narození, jmenin a Nového roku s připojenou sbírkou nápisů do listů památních (BB 1836, s K. E. Tupým). – *Překlad a úprava*: Pověsti z nové romantiky (1839, obs. prózy V. Huga a D. Bartolottiho, tj. A. Dumase st.). ■ KORESPONDENCE: J. V. Šimák: Nová snůška dopisů z doby probuzenecké. Z pozůstalosti starého vlastence inž. Jos. Wetta (J. Wettovi z 1839 a 1841), Zvon 18, 1917/18. ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: viz KNIŽNĚ. *Beletrie*. ■

LITERATURA: J: Z Moravy (polemika s dopisovatelem Květů 1837, příl. 24, s. 95, o plagování K. poezie), Květy 1838, příl. 3, s. 10; J. K. (J. Kollár): Výtah z psaní (nesouhlas s K. interpretací Slávy dcery v Ost u. West 1839), Květy 1839, s. 144; an. (J. B. Malý?): ref. Pověsti z nové romantiky, Denice 1840, s. 59; K. Sabina: Novelistika a romanopisectví české doby novější, Krit. příloha k NL 1864 → Články literárně dějepisné I (1912) a O literatuře (1953); J. V. Krecar: Trojice poličských spisovatelů, Jitřenka 1885; -e: O trojici poličských spisovatelů (oprava chybných údajů v Krecarově čl., zejm. autorství básně Svatý Augustin), Jitřenka 1885; O. Schiller: Zaváté cestičky romantiky do Čech, Nové Čechy 19, 1936/37; J. Růžička, J. Krušina in Dějiny města Poličky (1968); M. Otruba: Jan Kollár jako argument pro Máchu a romantismus (K. stať o J. Kollárovi v Ost und West 1839), ČLit 1976.

mo

Matěj Kopecký

* 24. 2. 1775 *Libčany* u Nechanic

† 3. 7. 1847 *Koloděje nad Lužnicí*

Loutkář; v národním povědomí představuje symbol obrozeneckého loutkářství.

Narodil se v rodině potulného herce a komedianta Jana K., s jehož jménem se spojují počátky loutkářské tradice rodu. – Předpokládá se, že se K. učil u hodináře, učení však neukončil a pravděpodobně pomáhal otci při loutkářské činnosti. 1795 se oženil s dcerou mirotického měšťana, kramáře a pláteníka, nakrátko obdržel měšťanské právo v Miroticích (k 1. 6. 1797), když na něho fingovanou koupí byla převedena polovina tchánových nemovitostí; v srpnu t. r. je K. vrátil a tím měšťanství ztratil. Pravděpodobně se rozhodl věnovat se loutkářství, jak o tom svědčí vyřízení žádosti u krajského úřadu v Písku (z 1. 12. 1797), povolující K. provozovat loutkové hry na Prácheňsku po dobu 6 měsíců. 1798 vstoupil K. do píseckého pěšího regimentu jako voják, buď zlákan císařským patentem slibujícím vojenským dobrovolníkům po ukončení služby řadu sociálních výhod, nebo naverbován. Účastnil se několika tažení proti Napoleonovi a byl dvakrát raněn, z vojska byl propuštěn asi 1806–09. Před vojenskou službou i po ní vykonával různá zaměstnání, kromě krátkodobého provozování loutkářské činnosti opravoval příležitostně hodiny, byl nádeníkem, cestářem, správcem erární silnice, kramářem, obchodníkem s knoflíky a velbloudí srstí aj. Zpravidla se počátek jeho soustavné loutkářské činnosti datuje 1811, po požáru, v němž přišel o majetek (pozdější průzkum tento údaj vyvrací). Průkazně se může doložit až v době pozdější, kdy po opakovaných žádostech (1818 a 1819) mu bylo 1820 povoleno provozovat „mechanická představení“ na jeden rok, zprvu pro prácheňský kraj, od 1826 pro celé Čechy s výjimkou Prahy a lázeňských měst, a to již výslovně jako povolení „mechanických kumštů s marionetami“. 1847, čtvrt roku před smrtí, se vzdal povolení ve prospěch J. Tomáška, který ho vzal do zaopatření. Synové K. provozovali loutkářství zprvu na otcovu koncesi, později se osamostatnili. 1829 získal vlastní koncesi nejstarší syn Jan, 1833 Josef, kolem 1840 Václav a 1844 nejmladší Antonín. Soudí se, že rodina Kopeckých disponovala koncem 20. let 19. století vybavením, které mohlo sloužit nejméně dvěma souběžně hrajícím kočovným scénám. – K. byl pohřben v Týně nad Vltavou.

O K. tvorbě v pravém slova smyslu lze hovořit těžko, neboť repertoár jeho produkcí tvořila zásoba her, které provozovaly i jiné společnosti. V obecném povědomí se ustálila představa repertoáru o 61 hrách, které byly zahrnuty do

Vilímkova vydání K. her z 1862 „podle sepsání jeho syna Václava“. Zatímco některé jiné loutkářské rody zanechaly rukopisné materiály, Václav K. sepsal texty podle paměti; v archívech Kopeckých se také nenalezly jiné rukopisy než pouhé přepisy nebo úpravy Vilímkova vydání. Již v době vydání a zvláště v pozdějších kritických pracích byla prokázána řada nesrovnalostí, které padají na vrub i redakčním úpravám a zásahům E. Justa, H. Přerhofa, J. R. Vilímka. Prověření a kategorizaci provedl 1950 J. Bartoš a skutečný repertoár omezil přibližně na 30 titulů, které zahrnují: 1. hry převzaté jako dědictví po anglických divadelních tlupách (Doktor Faust, Císař Dioklecian a Žid Siloch), 2. hry z repertoáru komedie dell'arte (Don Šajn, Herkules, Pošetilý ženich, Marcelino a Boloneri), 3. tradiční hry zahraničního původu, souběžné s německými (Turecké pomezí, Jenovefa, Hrabě Alexandr), 4. hry připisované P. Konopáskovi (Kníže Oldřich, Pan Franc na zámku, Strýček Škrhola, Jan Kovařík, Mluvárna, Tři přátelé po deseti letech), 5. úpravy her z českého činoherního repertoáru (Loupežníci na Chlumu, Nebožka paní, Rudolf z Felseku, Veselý pohřeb, Vyhrané panství, Kytka), 6. hry upravené z operních libret (Střelec kouzelník), 7. hry nezjistitelného původu (Horia a Gloska, Anton Belengardo, Barnabáš a Medoardes, Princ Amantus). Složení repertoáru K. bylo mnohostranné, vedle tradičních a novějších cizích titulů vyskytovaly se v něm především ozvěny domácí dramaturgie činoherní i operní, úpravy obrozeneckých her (V. K. Klicpera, J. N. Štěpánek, J. K. Tyl) aj. Úspěch K. spočíval v tom, že hrál česky a šířil divadelní kulturu na českém venkově. Potomci K. v souvislé řadě několika generací hrají až do současnosti.

KNÍŽNĚ. *Loutkové hry* (posmrtně): Komedie a hry M. K. podle sepsání jeho syna Václava (1862, s red. úpravami E. Justa, H. Přerhofa, J. R. Vilímka); Výbor z her M. K. (1866, ed. A. Gallat); Komedie a hry (1901, Vilímkova knižnice Malého čtenáře, sv. 6–14); Komedie a hry (1901–05, 4 sv.); Komedie a hry M. K. (1927, ed. J. Veselý, s variantami textů jiných loutkářů); Komedie a hry M. K. (1943, ed. F. Jungmann); mimoto četná vydání jednotlivých her. ■

LITERATURA: L. Novák: M. K. (1946); B. Fišer: M. K., žebrák-bohatýr (1946); Sborník k jubilejním oslavám M. K. (1947, mj. J. Bartoš: Prameny komedií a her M. K.); J. Malík: M. K. loutkář (1952); J. Toman: M. K. a jeho rod (1960); J. Malík: M. K. Legenda a skutečnost (1969). ■ E. Just in Komedie a hry M. K. (1862); L. Novák in Loutkové divadlo

(1905); Q. M. Vyskočil: Loutkář buditel, Lumír 1907; R. J. Kronbauer: V kolébce českých loutkářů, Čes. loutkář 1912; J. Veselý: Život, dílo a rod M. K., Loutkář 1927; Kuzma: Objevy kolem M. K., Divadlo 1946; J. Malík: Loutkářské téma s variacemi, Program D 47, 1946/47 + Tradiční loutkový Kašpárek – legenda a skutečnost, Divad. zápisník 1947; J. Bartoš: Komedie a hry M. K., ČL 1948 + M. K. a jeho repertoár, Divadlo 1, 1949/50; J. Malík: V duchu M. K., Divadlo 1950 + M. K. loutkář-buditel, Osvěta 1952 + Mirotická léta loutkáře M. K., Jihočeský sb. historický 1955; E. Vodičková: Repertoár M. K. a dnešek, Čes. loutkář 1955; J. Bartoš: Divadelní repertoár loutkářského rodu Kopeckých, sb. Materiály k dějinám českého loutkářství (1957) + in Komedie a hry českých loutkářů (1959) + in Loutkářská kronika (1963); J. Malík: Z letopisů dřevěné Thalie, Čs. loutkář 1964–70; L. Vaculík: Byl jednou jeden král, ZM 1975; B. Hoffmann: M. K. – pravda a legenda, Čes. jazyk a literatura 26, 1975/76; M. Česal: M. K. a dnešek, Čs. loutkář 1975 + in Kapitola z historie českého loutkového divadla a české školy herecké s loutkou (1988); S. Migra: Sága rodu Kopeckých aneb S loutkami až na Moravu, Kult. měsíčník 1990.

jt

Fráňa Kopeček

* 14. 10. 1871 *Předmostí* (Přerov–P.)

† 23. 8. 1946 *Ostrava*

Autor povídek a pohádek impresionistického ladění.

Vl. jm. František K. Pocházel z domkářské rodiny. Absolvoval gymnázium v Přerově (mat. 1891), v Olomouci studoval 3 semestry богословí, odtud přešel na učitelský ústav v Příboře. Po jednoroční vojenské službě ve Vídni učil v Křenovicích u Kojetína, Tvořihrázi, Horních Dunajovicích, Mikulovicích a jinde na Moravě, od 1918 ve Znojmě, 1926–27 v Bučovicích, pak znovu ve Znojmě (posléze jako ředitel měšťanských škol). 1938 se po záboru pohraničí odstěhoval do Veverské Bítýšky u Brna; v posledních dnech války mu zde zemřela žena. Po osvobození, už těžce nemocen, se přestěhoval k dceři do Ostravy. Pohřben na hřbitově ve Veverské Bítýšce.

K. je převážně autorem drobnějších próz bez složitých zápletek. V lyrizujícím oparu líčí okamžiky citového života lidových postav i intelektuálů; vnitřní dění je zpravidla ukryto pod zkratkovitým dialogem a zprostředkovává se čtenáři náladovým líčením krajiny. Nejlepší

jsou K. prózy z učitelského života, prodchnuté přesvědčením o vysokém poslání učitele a důvěrou v mládež (*Mých sto děvčat*). Podobně vyznívají i povídky *Noc ve dne*, zatímco jeho jediný román i prózy z let 30. zůstávají většinou u letmých záznamů duševních stavů. Jeho humor se pohybuje v rozpětí od úsměvného žertování až po tragikomický škleb, provázející s přibývajícimi lety odliv jeho hlouběji společensky nezakotveného optimismu.

PRÍSPĚVKY in: Cesta (od 1918); Čes. svět (od 1917); Kolo (od 1930); Lid. noviny (od 1920); Mláď; Mor. noviny; Mor. jih (Znojmo); Nár. osvobození (od 1924; 1931 R. Marta); Niva; Pískle v trní; Věstník vládní pro školy obecné v markrabství moravském. ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie:* Světla utonulá (BB v próze, 1918); Soňuška čarodějka (PP 1919); Ránem (PP 1920); Meta (PP 1924); Mých sto děvčat (PP 1926); Studna (pohádka a PP pro ml., 1926); Noc ve dne (PP 1928); Dar pěti vterin (R 1931, pův. čas. s tit. Marta); Opilá zátiší (PP 1932); Stisk ruky (PP 1932); Není mužů (PP 1934); Pavel čarodějem (pohádka, 1943). ■

LITERATURA: ● ref. Světla utonulá: B., NŘ 1918; Delta (E. Konrád), Lípa 2, 1918/19 ●; vz. (V. Zelinka): ref. Mých sto děvčat, Zvon 27, 1926/27; K. Š. (Štorch): ref. Noc ve dne, RA 4, 1928/29; ● k šedesátinám: J. Staněk, Kolo 1931, s. 109; B. Slavík, Středisko 2, 1931/32, s. 49 ●; J. Staněk: ref. Opilá zátiší, Kolo 1932, s. 115; ● nekrology: V. Stupka, Kolo 11, 1946/47, s. 22; rt, Rovnost 3. 9. 1946 ●; B. Pernica: Vzpomínka na F. K., Podyjí 1958, s. 92; L. Voříšek: Náš F. K., Podyjí 1959, s. 42.

ah

F. G. Kopidlanský viz František Göbl Kopidlanský

Kopřivy

1909–1931

Ilustrovaný zábavný list orientovaný na sociální a politickou satiru v duchu sociální demokracie.

Podtitul: 1909–18 (roč. 1–10) List satirický; 1919–21 (roč. 11–14) Lidový satirický týdeník; od 1922 bez podtitulu. – *Redaktoři:* 1909–13 (roč. 1–5, č. 11) J. Stivín-Foltýn; 1913–14 (roč. 5, č. 12–roč. 6, č. 15) F. Ebel; 1914 (roč. 6, č. 16) J. Süß; 1914 (roč. 6, č. 17–21) F. Hnátek; 1914 (roč. 6, č. 22) G. Winter;

1914–15 (roč. 6, č. 23–roč. 7, č. 1) A. Svěcený; 1915–16 (roč. 7, č. 2–roč. 8, č. 4) K. Kučírek; 1916–21 (roč. 8, č. 5–roč. 14) E. Vachek; 1922–31 (roč. 15–24, č. 38) J. Stivín-Foltýn. – *Vydavatelé:* 1909–14 (roč. 1–6, č. 16) J. Süß; 1914 (roč. 6, č. 17–21) F. Hnátek; 1914–28 (roč. 6, č. 22–roč. 21) A. Svěcený; 1928–31 (roč. 22–24) Lidová knihtiskárna A. Němec a spol., všichni Praha. – *Majitel a nakladatel:* 1909–20 (roč. 1–12) Tiskový výbor československé sociálně demokratické strany dělnické; 1921 (roč. 14) Ústřední dělnické knihkupectví, nakladatelství a antikvariát (A. Svěcený); 1922–28 (roč. 15–21) Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství (A. Svěcený); 1928–31 (roč. 22–24) neuvedeno. – *Periodicita:* 1909–18 (roč. 1–10) čtrnáctideník, z toho 1909 (roč. 1) 18 čísel (č. 1 vyšlo 29. 4. 1909), ostatní 26 nebo 27 čísel; 1919 (roč. 11–1921 (číslováno u čis. 1 jako roč. 1, od čis. 2 jako roč. 14, přičemž označení roč. 13 bylo vynecháno) týdeník, z toho 1920 (roč. 12) vyšlo jen 41 čísel (č. 41 7. 10. 1920); 1922–23 (roč. 15–16) čtrnáctideník; 1924, 1. 1.–2. 10. (roč. 17) 20 čísel; 1924, 16. 10.–1925, 1. 10. (roč. 18) 26 čísel; 1925–30 (roč. 19–23) týdeník vždy od října do října; 1930, 16. 10.–1931, 2. 6. (roč. 24) 38 čísel, číslem 38 časopis zanikl. – *Příloha:* 1922–23 (roč. 15–16) Špalíček. Sbírká veselých popěveků; 1928/29 (roč. 22) Brunnerovo číslo (k úmrtí).

K. vznikly jako tendenční satirický list Československé sociálně demokratické strany dělnické. Vedle literárních příspěvků od anekdot po prózu a verše tvořily jejich významnou složku barevné ilustrace a černobílé kreslené vtipy s textem. Střídavě vycházely jako čtrnáctideník a týdeník. Po roztržce ve straně a vzniku KSČ zůstaly ve svazku se sociální demokracií; 1921 (roč. 14) změnilly formát a byly tištěny jako noviny bez barevných ilustrací, 1922 (roč. 15) se vrátily k původní ilustrované podobě, měly však menší formát.

K. představovaly satirický list, zaměřený proti klerikalismu, katolickému kléru, velkoburžoazii a konkurenčním politickým stranám. Velká část příspěvků měla charakter užitkové satiry, mířící na některé osobnosti veřejného života a glosující politické aktuality. V listě převažovaly drobné formy: anekdoty, epigramy, aforismy, kreslený vtip s textem. Do K. přispívali vedle profesionálních literátů i příležitostní satirici, většinou pod pseudonymy a šiframi. Za plodné období listu lze pokládat léta 1909–20 (roč. 1–12), kdy se v K. vystřídala řada autorů, kteří se z tendenčního programu vymkli nebo mu dokázali vtisknout literární hodnoty přesahující potřebu dne. Jedním z útvárů zdárně rozvíjených v K. byla drobná satirická próza, pracující s nadsázkou dovedenou až do groteska, odha-

lující stupidnost byrokracie, vojenské mašinérie, vězeňských poměrů (I. Olbracht, J. Hašek, Z. M. Kuděj). Moderními groteskami ojediněle přispěli i bratři Čapkové a pseud. Antiferenc. Starší literární tradici zastupovaly jinotajné satiry, stylizované jako východní pohádka (indická, čínská) nebo fantastický příběh. Česká maloměstská humoreska, jak ji ve stejné době pěstovaly Humoristické listy, byla na stranách K. vzácností (K. Horký, K. Vika). Veršovaná satira se v K. vyznačovala pestrostí žánrů a vynalézavostí. Vedle adresného satirického veršování (G. R. Opočenský, J. Stivín–Foltýn, G. Winter) a příležitostné lyriky v tradicích dělnické poezie 19. st. (F. Cajthaml, M. Majerová) se výrazně uplatnila lyrika všedních, až triviálních situací, podávaná s vtipem a ironií (J. Mach, O. Hanuš, ojediněle E. Lešehrad). V K. též hojně publikovali i představitelé kabaretní tvorby z dob předválečných a válečných: autor šansonových textů z bohémského lokálu Balkán E. Rada, z podniku Montmartre E. A. Longen (anekdoty, próza) a V. H. Brunner (verše, kresby), z divadla Rokoko a Červené sedmy O. Hanuš, K. Balling, E. Bass, J. Červený (kuplety i próza), F. Hviždálek, R. Jílovský. Jejich intelektuální vtip vrátil do písňového satirického žánru zábavnost a hravost a zbavil jej sentimentality. Řídce se v K. vyskytovaly překlady z cizích literatur (A. Averčenko, T. Bernard, B. Björnson, A. France, H. Heine, C. Mendès, O. Mirbeau, B. Nušić), na nichž se podíleli i J. Hořejší, M. Majerová a H. Malířová. – Za redakce E. Vachka (1916–21) se projevila snaha zpestřit obsah. Na pokračování tu E. A. Longen podával své zážitky z poválečné Francie Uvěřitelné příhody z Paříže roku 1919 (roč. 11) a E. Vachek publikoval 1921 (roč. 14) Podivuhodné příběhy Jana Křemelce. Některá čísla byla komponována monotematicky (např. Česká srdce, Válečné číslo, Vídeňské číslo, Dvojhlavý orel), přibyla rubrika anekdot Ze slovenského humoru (1916, 1919, 1921), Z cizího humoru (1916–17). Vachek obohatil K. také pravidelnějšími sériemi fejetonů (Pražský komentář, Poznámky satirikovy, Dni a lidé), jež psal většinou sám. Od 1922 se okruh přispěvatelů K. značně zúžil, často celá čísla zaplňovali O. Hanuš, J. Mácha, G. R. Opočenský a J. Stivín pod různými pseudonymy. 1928–31 (roč. 22–24) tu vycházely na pokračování romány J. Trojana (Zločinec pod psa, Sherlock Holmes contra Edgar Wallace) a I. Suka (Šofér dědí milióny). Ve

20. letech list postupně ztrácel literární hodnotu. – Mezi nejčastější autory K. patřili A. Fiebigger (anekdoty po celou dobu trvání listu, i jako A. F. a A. F. Žár), J. Hašek (i jako Ant. Kočka, Ant. Pejšek, Dr. Krkavec, Dr. Vilém Stanko, Jan Stoupa, Frant. Šťastný, Fr. Šťastný, Jan Záruba, Kočka), O. Hanuš (i jako O. H., Oh., oh., o-š), O. Jakoubek (i jako Jak., O. Jak.), Z. M. Kuděj, J. Mácha (od 1920, i jako Jakub Maria, Nečesaný, Jakub M. Nečesaný, J. M. N., J. M. Nečesaný, J. M. Střešovák, J. Střešovák, O. Střešovák, Otakar Střešovák, Stř., Střešovák, Vavřinec Filek, V. Hlavsa, Vladislav Hlavsa, Xaver Buben), G. R. Opočenský (i jako Enrico, Gero, Gigi, G. R. O., Jak. Choděra, Jakub Choděra, K. Nopál, Oscy, -oscy-, Roger, St., Starý, V. Choděra), J. Stivín (i jako B. Podpěra, Flt., Foltýn, Pepek, V. Podpěra, Václav Podpěra, Yes), E. Vachek (do 1923 i jako E. V., Ev., ev., Chl., L. Chl., Ludvík Chládek). Opakovaně přispívali K. Balling (i jako Charley, Charley Balling), E. Bass (do 1917), M. B. Böhnelt (jako Váša Paukner), F. Cajthaml-Liberté (i jako Fr. Bor., Fr. Borecký, Sever Ostrovid), J. Červený (i jako Karel Gersten), K. Červinka (i jako Erv. Činka), K. Čvančara (i jako Sidi), V. David (i jako Vilda, Vilda D.), F. Dobrovolný (jako F. D., Filip), F. Fiala (jako Ferenc Esterista, Ferenc Futurista), R. Foustka, J. Haussmann, K. Horký, J. Hořejší (snad i jako Květoslav Zvonimír Bohnický), J. Houžvička (jako Josef Houžvic), J. Hrabě (jako Uno Hrabě), J. R. Hradecký (i jako Jiří Gaskoněk), F. Hviždálek, F. S. Jaroš (i jako Jrš., Fr. Štírek), B. Jedlička (i jako Břetislav Jedlička-Brodský, Bř. J. Br.), R. Jílovský, K. Juda (jako Kapižon, Kara Ben Jehuda, Kara Juden), V. Kodet, E. A. Longen (i jako A. Longhen, F. A. Longen), J. Lukavský, A. Macek (i jako Diogenes), J. Mach (i jako -ach-, Bohumil Švarc, B. Švarc, Viktor Klement, V. Klement), M. Majerová, H. Malířová, P. F. Malý (i jako P. F. M., Žaky), J. Morávek, R. Nešvera (i jako R. Runeš, Runeš), V. Neubauer, I. Olbracht (i jako I. Olb.), J. Opolský, J. Patočková (jako Jova Pat.), E. Rada, H. Sedláček (jako H. Sedláček-Promyk, Ven. Kovan), Ivan Suk, J. J. Svoboda, J. Trojan (i jako Jot), J. Vaníček, K. Vika, G. Winter (i jako G. Horlivý, Amis). Ojediněle se v K. vyskytovali K. Babánek, K. Berdych, V. Borek, K. Čapek, bratři Čapkové, B. Čurda-Lipovský, A. Dvořák, E. Hegner, J. Humberger, S. Kovanda, A. Laurin, E. Lešehrad, J. S. Machar, E. F. Míšek,

F. Němec, K. Nový, A. Pánek (jako Leo Karmin), J. Pasovský, K. Pelant, M. B. Šárecká, J. Šváb Malostranský, A. Trýb, J. Voldán, A. Ziegloserová aj. Výtvarně nejčastěji spolupracovali: J. T. Blažek (i jako Fr. Jeteba, Jeteba, A. Kuchař), V. H. Brunner, J. Čejka, V. Hübschmann, V. Košvanec, Z. Kratochvíl (i jako T. R. Chvojka), J. Lada, J. K. Loukotka, P. F. Malý, V. Náhlíček, F. Naske, A. Petříček, J. Rohan (i jako J. Nahor), K. Stroff, F. Tratník, K. Vavřina, A. Zeyer, občas též A. Kašpar, J. Panuška, ve 20. letech zhusta i V. Špála a F. Tichý.

LITERATURA: J. Petrmichl in sb. Bičem a rašplí (1959).

is

Josef Kopta

* 16. 6. 1894 *Libochovice* u Roudnice nad Labem

† 3. 4. 1962 *Praha*

Prozaik, pišící i pro mládež, fejetonista, básník, dramatik, publicista. Představitel vypravěčské epiky reflektující především člověka zmitaného ději převratné historické epochy a zápasícího o svou identitu. Počáteční tendenci ke kronikářství vytlačovala u něho postupně tendence k čisté epičnosti, priorita fabulování podminila žánrovou prioritu cyklického románu, novely, rámcové povídky a adaptace klasických vypravěčských látek.

Syn krejčího. Obecnou a měšťan. školu vychodil v rodišti, v Praze absolvoval Československou obch. akademii (mat. 1912). Poté byl úředníkem: 1912–13 ve spojitelně v Libochovicích, 1913–14 v České průmyslové bance v Praze. V říjnu 1914 narukoval, v květnu 1915 byl zajat na frontě v Karpatech. Ze zajateckého tábora v Korotojaku vstoupil v květnu 1916 do České družiny, 1917 do čs. legií, kde působil nejdříve ve finančním, pak v informačně-osvětovém odboru a také v redakci jekatěrinburského Čs. deníku (naposledy v hodnosti kapitána); z Ruska podnikl na jaře 1920 jednoměsíční studijní cestu do Japonska. Po návratu do Prahy v srpnu 1920 působil jako tajemník Památníku odboje, pak z armádního svazku vystoupil a pracoval jako redaktor Nár. osvobození (1925–31) a Lid. novin (1933–36), potom jako spisovatel z povolání. Do Ruska (Moskva) cestoval ještě 1927 (v

delegaci se Z. Nejedlým, V. Tillem a V. Vančurou – fejetony *Cesta do Moskvy*) a 1938 (s J. Čapkem a M. Majerovou). Po druhé svět. válce byl úředníkem min. informací (1945–46) a přednostou kulturního odboru Kanceláře prezidenta republiky, 1949 byl penzionován. Ženat od 1922, oba synové byli literárně činní: Petr K. (1927–83) jako překladatel z francouzštiny, Pavel K. (1930–88) jako básník (autor a překladatel písňových, zejm. šansonových textů).

Literární jméno K. získal jako tzv. legionářský spisovatel. Zážitek války, legií, Ruska (zejm. revolučního) a Dálného Východu v něm nejdříve probudil autora a pak se mu pro první dvě tvůrčí desetiletí stal určující inspirací, zprvu publicistickou a básnickou, poté i prozaickou a dramatickou. V hlavním díle této množiny, kolektivním trilogickým románem, ilustroval K. zástupnictvím příslušníků „třetí roty“ historii československých legií v Rusku v období 1917–20, od entuziastického zrodu dobrovolnické demokratické armády s osvobozenickým posláním (*Třetí rota*) přes její tragický střet s bolševickou revolucí (*Třetí rota na magistrále*) po její demobilizaci a deziluzivní rozplynutí v sociálně a politicky zjitřené realitě prvních let popřevratového Československa (*Třetí rota doma*). Vojenskou, politickou a občanskou existenci tohoto bratrstva posoudil K. z blízkosti vlastní zkušenosti i z odstupu objektivního zvažování jeho dějinné role, a to se zřetelnou snahou čelit kritikům legií zprava i zleva. Znovu si tutéž válečnou a revoluční dobu, strhávající jedince do svého víru, leč nyní s těžištěm posunutým do začátku 20. let a tam do dění určovaného českými stoupenci sovětského Ruska, zvolil K. za námět své druhé trilogie (*Jediné východisko*, *Červená hvězda*, *Chléb a víno*), pojaté jako výchovný román a osnované na atraktivním dvojnickém motivu. Dálný Východ v historicky exponovaném čase prvních dvou desetiletí 20. století se stal scénérií dobrodružných dějů poslední K. trilogie *Modrý námořník* (*Marnotratná pouť*, *Zlatá sopka*, *Věčný pramen*), která z Třetí rotý na magistrále rozvinula zážitek prostorové dimenze světa a osamostatnila jej v obecné téma člověka bloudícího chaosem světa a doby a hledajícího při tom pravdu vlastního života. Své zaměření na obyčejného, jednoduchého, silně pudového člověka, jak ho k tomu přivedla sama tvářnost jeho kolektivního (legionářského) hrdiny a jak to také chtěl jeho pro-

gramový demokratismus, uplatnil K. posléze i v rovině civilního života. Třebaže své sociálně vyděděné civilní hrdiny z periferie města (*Pět hřištníků U velryby*, *Adolf čeká na smrt*) i vesnice (*Hlídač číslo 47*) účastně sledoval v jedinečnosti jejich křivolakých životních cest při hájení holé existence, i nadále projevoval osobitou náklonnost k líčení kolektivních scén a reálné síly kolektivního povědomí. Přitom se román o baladčnosti proletářova osudu Adolf čeká na smrt spolu se vstupním dílem trilogie Jediné východisko staly předělem ve vývoji K. vypravěčské beletrie usilující „zpovídat svět“. Ve 20. letech pěstoval K. extenzivní epiku v individuálních dějích romaneskní a v kolektivních kronikářskou, jejíž stavebně uvolněná fabulace plná digresí má vrch nad postavami proto, že buď chce empiricky zpodobit průběh jistého historického období, buď chce sugerovat samovolnou „fabulační“ sílu života samého. Od počátku 30. let K. své živelné vypravěčství, reprodukcující zažitou nebo slyšenou skutečnost, přisuzující malou roli motivaci i psychologické analýze a ovlivněné publicistikou, ukáznil cílevědomou tvárnou prací, ve způsobech úzce korespondující s dobovými tendencemi české prózy. Prvním vzorem se mu při tom stalo Vančurovo dílo se svou monumentalizující metaforikou, již však K. použil nikoli jako nástroje k hodnocení světa, nýbrž jako prostředku románové rétoriky. Další vzory našel K. v staletých dějinách evropského vypravěčství. Jednak se pokusil svým chytrákem Padrnosem, resp. Kabrnosem (*Několik příběhů ze života blázna Padrnose*, *Smějte se s bláznem* aj.) vytvořit nosnou, rázovitou postavu schopnou konfrontovat pravdu s pošetilostí vyšínutého světa, jednak se přiklonil k tradičním příkladům vypravěčské stavebnosti a kázně, jaké poskytují novela, rámcová povídka nebo povídkový cyklus, a k tzv. čisté epice, schopné podat všechny své záměry jako korelát děje. Tuto tendenci naplnil zejména trilogií *Modrý námořník*, podávající dobrodružné příběhy svých protagonistů oproštěnou dějovou linií a objektivním, klidným vyprávěním. Na rozhraní 30. a 40. let propůjčil K. tento typ prózy jinotajným účelům, kdy syžetů a postav svých knih pro mládež (*Přívoz pod ořechy*, povídkový cyklus *Poštovní holub číslo 17*) i pro dospělé (román *Ptáčník Ané* opět situovaný na Dálný Východ, román *Dies irae*) využil průhledně k podobenství nabádajícímu ve svém druhém plánu porobený národ k vzdorné odol-

nosti a důvěře v znovunabytí svobody. V poválečných knihách, v nichž převažuje milostné téma, demonstroval K. vlastní odbornost epikovu a tíhl k typu poeta doctus. Adaptoval staročeské epické texty, zaměřen zejména na texty s „kratochvilnou“ funkcí (*Zahrada lásky*, *Kratochvilné děje z naší vlasti*, *Starodávné cesty do světa*), psal pastiše středověké prózy a experimentoval s napětím mezi pravdou (historickou skutečností) a fikcí (*Láska v pěti podobách*), pokoušel se o prozaické miniatury (*Kolibří povídky*). – K. beletrii průběžně, a to zejména v meziválečných desetiletích, provázela publicistika, vlastní východisko jeho literárního působení. Poté, co splnila své úkoly kladené potřebami legionářského hnutí, ustálila se v širší oblasti tzv. žurnalistické beletrie, vykazující se čas od času bilancujícími průřezy (*Hry s lidmi a věcmi*, *Nedělní okno*, *Větrný mlýn*); základním K. žánrem byl fejeton, resp. cestopisný fejeton (*Úsměv nad hrobem*, *Cesta do Moskvy*), hojně pěstoval i vzpomínku a hraniční, autobiograficky založený útvar mezi fejetonem a povídkou.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: B. O. Botka, Luděk Olševský (oba in Českoslovák, Českoslovan); Kpt., -pt. ■ PRÍSPĚVKY in: Almanach Kmene; Besedy Času; Cesta (1922–25); Českoslovák (Petrohrad, 1917); Českoslovan (Kyjev, 1917); Českosl. deník (Jekatěrinburg, 1918); Čes. svět (1928); Čin (1929–38); Čteme (1938); Dobrý den (1928); sb. Dvanáct poutí světem (1941); ELK (1937–40); Hodina; Kultura doby (1937); Lid. demokracie (1957–62); Lid. noviny (1921–40); Listy pro umění a kritiku (1937); Lit. noviny (1927–48, 1955); Lit. rozhledy (od 1929); Lumír (1925–34); sb. Milostný kruh (1941); Most (1922–23); Nár. a Stavovské divadlo, pokr. Nár. divadlo (1925–26, 1932); Nár. osvobození (1924–37); Nár. práce (1927); Nové Čechy (1922); Panoráma (1930–38); Práce mladých (1956); Pramen (1924–27); Právo lidu (1925–37); Přerod (1922–24); Rozhledy po literatuře a umění (1932–37); Rozpravy Aventina (1929); Sever a východ (1925–30); Sobota (1930); Světozor (1925–26); Svob. noviny (1946); Svob. slovo (1946–57); Svob. zítřek (1945–46); Topičův sborník (1926); sb. Věčný Mácha (1940); Věstník ČAVU (1949–51); Volné směry; Zlatá Praha (1920); Žijeme 1931 (1931). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Cestou k osvobození (BB 1919, místo vyd.: „Cestou z Irkutska na východ“; dopln. vyd. 1923); Od východu (PP 1922; 1923 revid. vyd. s tit. *Koráb na skále* podle jediné přidané povídky); *Úsměv nad hrobem*. Čtení o milém Japonsku (FF, BB 1922); Očima legionáře (FF, PP, BB 1923); Štefáník (životopis, 1923); Třetí rota (R 1924, 1. díl stejnojm. trilogie); *Pět hřištníků U velryby* (P 1925); *Revoluce* (D 1925, i prem.); *Hlídač číslo 47* (R 1926); *Papoušek slečný* z Gottlie-

benů a jiné prózy (1926); Nejkrásnější boty na světě (D 1927, prem. 1926); Hry s lidmi i věcmi (FF, PP 1927); Jejich lidská tvář (D 1927, i prem.); Třetí rota na magistrále (R 1927, 2. díl trilogie); Cesta do Moskvy (FF 1928); Marta, Marie, Helena (P 1928); Nejvěrnější hlas (BB 1928); O rytíři s plnovousem (B pro ml., 1928, pak in Tři do kornoutu); Píseň o ledoborcích (B 1928); Jak vznikala Třetí rota (přednáška, 1929); Jen na chvíli (PP 1929); Eliška a dva (P 1930, pak in Lásky v pěti podobách); Jediné východisko (R 1930, 1. díl stejnojm. trilogie); Antonín a kouzelník (P pro ml., 1931, pak in Tři do kornoutu); Červená hvězda (R 1931, 2. díl trilogie Jediné východisko); Člověk v horách (PP 1931); Nedělní okno (PP, FF 1931); V té jedné červené a v druhé bílé (F 1933); Adolf čeká na smrt (P 1933); Několik příběhů ze života blázna Padrnose (PP 1934); Třetí rota doma (R 1934, 3. díl trilogie Třetí rota); Modrá lilie (P 1935, pův. in Papoušek slečny z Gottliebenů a jiné prózy); Zajíc v čepici (D 1935); Chléb a víno (R 1936, 3. díl trilogie Jediné východisko); Marnotratná pouť (R 1936, 1. díl trilogie Modrý námořník); Zlatá sopka (R 1937, 2. díl trilogie); Věčný pramen (R 1937, 3. díl trilogie); Přívoz pod ořechy (R pro ml., 1938); Smějte se s bláznem (P 1939); Poštovní holub číslo 17 (PP pro ml., 1939); Ptáčník Ané (R 1940); Hodiny a sen (D 1941, dramatizace knihy Smějte se s bláznem); Dies irae (R 1945); Král Žrout (D pro ml., 1946, čas. 1935; pak in Tři do kornoutu); Lásky v pěti podobách (PP 1946); Česká kniha a my (přednáška, 1947); Zahrada lásky (adaptace staročeských milostných příběhů, 1948, podle převodů M. Maralíka); Tři do kornoutu (P, B, D pro ml., 1948; Antonín a kouzelník, O rytíři s plnovousem, Král Žrout); Ještě jednou v mladosti mé kraje (Rp 1948, psáno 1939–40); Kratochvilné děje z naší vlasti. Kraje české (pásmo adaptovaných výňatků ze starých českých textů, 1952; podle výběru J. Polišenského a převodů B. Ryby); Chytrý Honza z Čech (pohádky, 1957); Jedináček Damian (B 1957); – posmrtně: Kolibří povídky (1963); Starodávné cesty do světa (adaptace starých českých cestopisů pro ml., 1964, podle výběru B. Slavíka). – *Překlady*: A. S. Puškin: Kapitánova dcera (1937); L. N. Tolstoj: O bratru Palečkovi (1947). – *Ostatní práce*: Obrazy k občanské nauce a výchově (text pro ml. k obrazům J. Vlčka, 1926, s F. Šteidlerem). – *Výbory*: Legionářské povídky (1928, s F. Langrem, R. Medkem; ed. J. Staněk); Naše legie v Rusku (1932, s R. Medkem; ed. M. Hýsek); Ze slavných dob (1936, s F. Langrem, R. Medkem; ed. J. Petrus); Legionářské povídky (1936, s F. Langrem, R. Medkem, J. Gregorem Tajovským; ed. H. Šánka); Rozmarná duha (výbor z próz, 1954, ed. autor); Větrný mlýn (výbor z fejetonů, 1955, ed. autor). ■ **SCENICKY**. *Hra*: Blázen Kabrnos (1945). ■ **REDIGOVAL** *časopis*: Přerod (1922–24); *kaldendář*: Kaldendář čs. legionáře na rok 1924 (1923, s B. Příkrylem); *knižnice*: Proud (od 1924), Dobrá četba (1926–30, s V. Kaplickým), Památníky (1937–41), České osudy (1941, an.); *sborní-*

ky: Manifestační sjezd legionářstva československého... (1924), Dni žalu (1937, s K. Čapkem, V. K. Škrachem), Zborov 1917–1937 (1937, s F. Langrem, R. Medkem), Od Zborova k Bachmači (1938, s F. Langrem, R. Medkem), Milostný kruh (1941, an.). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Jan Neruda (zajatecká čítanka, Kyjev 1917, s J. Kudelou); K. Dvořák: Sochař vypravuje (1958). ■

LITERATURA: ● ref. Cestou k osvobození: A. Novák, Venkov 28. 10. 1920; -n. (S. K. Neumann), Kmen 4, 1920/21, s. 312 → Stati a projevy 5 (1971); J. Krecar, MR 1920/21, sv. 36, s. 42 ●; ● ref. Od východu: J. Wolker, Var 1, 1921/22, s. 608 → Próza a divadelní hry (1954); A. H. (Hartl), Most 1, 1921/22, s. 123; A. M. Piša, Proletkult 1, 1922/23, sv. 1, s. 334 → Soudy, boje a výzvy (1922) ●; Š. Jež: ref. Úsměv nad hrobem, Lumír 1922, s. 498; Wdt. (J. Werstadt): ref. Štefánik, Nové Čechy 7, 1923/24, s. 180; A. Hartl: Ruské dojmy v legionářském verši, Přerod 3, 1924 až 25, s. 74; ● ref. Třetí rota: V. Klecanda, Venkov 26. 7. 1924; A. Novák, LidN 23. 11. 1924; A. Hartl, Přerod 2, 1923/24, s. 147; K. Sezima, Lumír 1924, s. 485; J. O. Novotný, Cesta 7, 1924/25, s. 50, 65, 79; A. M. Piša, Pramen 5, 1924/25, s. 94; J. V. Sedlák, Kritika 1925, s. 73 ●; ● ref. Pět hříšníků... B. Benešová, Tribuna 28. 6. 1925; E. Vachek, Pramen 5, 1924/25, s. 476; K. Sezima, Lumír 1925, s. 416 ●; ● ref. Revoluce: J. Knap, Kritika 1925, s. 346; H. Jelínek, Lumír 1925, s. 445; Ot. F. (Fischer), Tvorba 1, 1925/26, s. 53; E. Konrád, Cesta 8, 1925/26, s. 97; Z. Nejedlý, Var 4, 1925/27, s. 92 → O literatuře (1953) ●; ● ref. Hlídač číslo 47: M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 30. 5. 1926; AMP. (A. M. Piša), PL 4. 7. 1926; J. O. Novotný, Cesta 8, 1925/26, s. 680; E. Vachek, Pramen 6, 1925/26, s. 399 ●; ● ref. Nejkrásnější boty na světě: J. H. (Hilbert), Venkov 25. 11. 1926; E. Konrád, Cesta 9, 1926/27, s. 146 ●; ● ref. Papoušek slečny... A. M. Piša, PL 3. 10. 1926; J. O. Novotný, Cesta 9, 1926/27, s. 473, 489; P. F. (Fraenkl), RA 2, 1926/27, s. 59 ●; A. M. Piša in Směry a cíle (1927) + ref. Jejich lidská tvář, Děln. osvěta 1927, s. 283; F. X. Šalda: Kritika a nekritika, Tvorba 2, 1927/28, s. 1 → KP 13 (1963); ● ref. Třetí rota na magistrále: J. O. Novotný, Cesta 10, 1927/28, s. 388, 403; O. Šimek, Lit. svět 1, 1927/28, č. 11; A. M. Piša, Sever a východ 1928, s. 171; K. Sezima, Lumír 55, 1928/29, s. 216 ●; ● ref. Marta, Marie, Helena: K. Sezima, Lumír 55, 1928/29, s. 446; E. Hostovský, Kaldendář českožidovský 48, 1928/29, s. 152 ●; ● ref. Cesta do Moskvy: -jef- (J. Fučík), Rudý večerník 7. 4. 1928; G. (F. Götz), NO 15. 4. 1928; J. Knap, Venkov 7. 8. 1928; J. Hora, Kmen 2, 1928/29, s. 65 ●; ● ref. Píseň o ledoborcích: -a (J. Hora), Tvorba 3, 1928/29, s. 73; F. X. Šalda, ŠZáp 1, 1928/29, s. 69 ●; F. X. Šalda: ref. Jak vznikala Třetí rota, ŠZáp 1, 1928/29, s. 296; J. Heyduk: Básník J. K., Sever a východ 1929, s. 35 + ref. Jen na chvíli, Sever a východ 1929, s. 278; ● ref. Jediné východisko: G. (F. Götz), NO 6. 4. 1930; J. O. Novotný, Cesta 12, 1929/30, s. 511; J. B. Čapek, Naše doba 37, 1929/30, s. 500; K. Sezima, Lumír 57,

1930/31, s. 44 ●; M. Majerová: Nová cesta J. K., Čin 1, 1929/30, s. 1020; B. Novák: Románová cesta J. K., LitN 5, 1930/31, č. 19; ● ref. Červená hvězda: Kp. (J. Knap), Venkov 6. 9. 1931; J. Matouš, Nové Čechy 1931, s. 258; B. Novák, Čin 3, 1931/32, s. 146 ●; V. F. S. (Suk): ref. Antonín a kouzelník, Střední škola 12, 1931/32, s. 158; ● ref. Adolf čeká na smrt: B. Novák, Čin 4, 1932/33, s. 555; K. Sezima, Lumír 59, 1932/33, s. 288; A. M. Piša, PL 19. 2. 1933; F. X. Šalda, ŠZáp 5, 1932/33, s. 403 → Z období Zapisníku 2 (1988) ●; V. Vančura: Poznámka o próze J. K., Panoráma 10, 1932/33, s. 139 → Řád nové tvorby (1972); J. Brabec: K. příspěvek k dějinám dvojníka, Čin 1934, s. 178; ● ref. Třetí rota doma: A. M. Piša, PL 11. 8. 1935; F. D. (Dvorský), Tvorba 1935, s. 626; M. N. (Novotný), Panoráma 1935, s. 130; B. Polan, Čin 1935, s. 312; B. Mathesius, LitN 8, 1935/36, č. 2; K. Sezima, Lumír 62, 1935/36, s. 406 ●; F. Kubka: Kořeny a kořinky, Panoráma 1935, s. 6; ● ref. Chléb a víno: AMP (A. M. Piša), PL 2. 8. 1936; M. Holas, Rozhledy 1936, s. 189; O. Králík, LUK 1936, s. 364; V. Rezac, Panoráma 1936, s. 90; K. Sezima, Lumír 63, 1936/37, s. 330 ●; K. Jehl: Jediné východisko, druhá románová trilogie J. K., Čin 1936, s. 228; ● ref. Marnotratná pouť: A. M. Piša, PL 25. 12. 1936; Benj. J. (Jedlička), LidN 8. 2. 1937; F. U. (Urban), RP 14. 2. 1937 ●; ● ref. Zlatá sopka: B. Jedlička, LidN 7. 6. 1937; A. M. Piša, PL 4. 7. 1937; bv. (B. Václavek), U 1937, s. 297 → Kritické stati z třicátých let (1975); J. Strnadel, Čin 1937, s. 87 ●; ● ref. Věčný pramen: G. (F. Götz), NO 12. 12. 1937; K. Sezima, Lumír 64, 1937/38, s. 507 ●; A. M. Piša: ref. Přívoz pod ořechy, PL 10. 12. 1938 + ref. Poštovní holub číslo 17, Nár. práce 23. 12. 1939; ● ref. Ptáčník Ané: vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 8. 12. 1940; K. Polák, KM 1941, s. 39; K. Sezima, Čteme 1941, s. 19; J. Šup, LitN 1941, s. 41 ●; ● ref. Blázen Kabrnos: J. Mukařovský, RP 30. 10. 1945; jtg (J. Träger), Svob. slovo 3. 11. 1945 ●; A. Pražák in J. K.: Dies irae (1945) + in O národ (1946); ● ref. Dies irae: F. Götz, NO 6. 12. 1945; V. Černý, KM 1946, s. 160; jšk (J. Š. Kvapil), Naše doba 1946, s. 91; J. Strnadel, Doba 1, 1945/47, s. 218 ●; ● ref. Láska v pěti podobách: G. (F. Götz), NO 12. 1. 1947; K. P. (Polák), PL 22. 3. 1947; jbn., Vyšehrad 1948, s. 61 ●; Z. Vavřík: ref. Rozmarná duha, LitN 1954, č. 42; ● nekrology: hzk. (J. Honzík), RP 5. 4. 1962; V. Forst, Tvorba 1962, č. 15; Z. Vavřík, LitN 1962, č. 14 ●; B. Polan in Život a slovo (1964); F. Svejkovský: ref. Starodávne cesty do světa, LitN 1965, č. 17; J. Vávra: Řijnová revoluce a SSSR v čs. publicistice a reportážích 1918–1929, sb. Příspěvky k dějinám česko-ruských kulturních styků 2 (1969); P. Kopta in J. K.: Dies irae (1970); J. Šanda in J. K.: Modrý námořník (1971); hey (J. Heyduk): Laskavý autor, LD 31. 3. 1972; J. Voráček in J. K.: Hlidač číslo 47 (1977); V. Běhounek in J. K.: Láska v pěti podobách (1979).

jo

Julius Alois Koráb

* 2. 7. 1874 *Rychnov nad Kněžnou*

† 7. 1. 1940 *České Budějovice*

Básník, prozaik a překladatel z okruhu Katolické moderny.

Vl. jm. Alois Kamil Julius Josef Koráb. – Syn gymnaziálního profesora a okresního školního inspektora v Plzni Julia K. (1844–1890), autora knih Výklad ku spisu Caesarovu o válce galské (1875), Vývoj knihtiskařství a české prvotisky (1880), Zlatá zrnka, sbírka citátů a aforismů (1885) a editora Knihy pamětní města Plzně od r. 775 až 1870 od M. Hrušky (1883). – J. A. K. studoval na gymnáziu v Plzni (1884–90) a v Praze (mat. 1893), na pražské univerzitě absolvoval práva (1898). Trvale působil jako soudce, nejdříve v Praze, od 1905 ve Dvoře Král., od 1912 v Trhových Svinech, od poloviny 20. let v Čes. Budějovicích.

K. psal lyrickou poezii, povídky, fejetony, literární, divadelní a hudební referáty a překládal novodobou německou poezii (zejm. písňové texty); většina prací byla tištěna v časopisech. Jeho příslušnost ke Katolické moderně se projevovala jak organizační aktivitou (byl mj. spoluzakladatelem revue Nový život), tak povahou jeho prací. K. jediná sbírka eklekticky zrcadlí mnohost básnických škol koexistujících v 90. letech; dominantním námětem je tu autonomní a tajemný svět unavené duše, očekávající od Boha vykoupění a mír. Později se těžiště K. literární činnosti přesunulo do utilitární oblasti oslavných básnických skladeb a projevů při menšinových a sokolských slavnostech.

PŘÍSPĚVKY in: Almanach secese (1896); Archa; Besedy Času (1910–11); Čes. svět (1913–18); Květy (1916); Lada; Lit. listy (1896); Meditace; Nár. listy; Niva (Brno, 1894–96); Nový život (od 1896); Osvěta (1911); Památník Sokola královédvorského (1913, větší soubor básní); alm. Pod jedním praporem (1895); alm. Pošumaví (1898, větší soubor básní); Rodinné vychování; Rozhledy (1897); Rozhledy po lidumilství; Světozor (1917); Vesna (1894–96); Zlatá Praha (1900). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Trosky mých snů (BB, P 1896); Trocnov (B 1920); Tryzna za dr. Rašína (B 1923). – *Překlad*: H. Salus: Výbor z básní (1918). – *Ostatní práce*: Proslov k otevření Národního domu v Nových Hradech (1923). ■

LITERATURA ● ref. Trosky mých snů: Fr. H-ek, Nový život 1896, 2. pololetí, s. 46; Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 5, 1895/96, s. 797; an. (A. Procházka), MR